

**SİBER ZORBALIK EĞİTİMİNDE DURUMLU ÖĞRENME YÖNTEMİNİN
UYGULANMASI**

Hilal ŞENGÜ TAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
BİLGİSAYAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
BİLİŞİM ENSTİTÜSÜ**

Ocak-2020

Hilal ŞENGÜ TAN tarafından hazırlanan “SİBER ZORBALIK EĞİTİMİNDE DURUMLU ÖĞRENME YÖNTEMİNİN UYGULANMASI” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Bilgisayar Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Aslıhan TÜFEKÇİ

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojisi Eğitimi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan: Doç. Dr. Ayfer ALPER

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojisi Eğitimi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Doç. Dr. Sami ŞAHİN

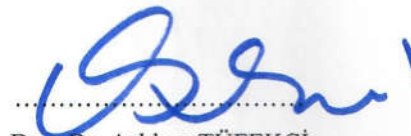
Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojisi Eğitimi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 20/12/2019

Jüri üyeleri tarafından YÜKSEK LİSANS tezi olarak uygun görülmüş olan bu tez Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Aslıhan TÜFEKÇİ

Bilişim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hilal ŞENGÜ TAN

10/01/2020

SİBER ZORBALIK EĞİTİMİNDE DURUMLU ÖĞRENME YÖNTEMİNİN UYGULANMASI

(Yüksek Lisans Tezi)

Hilal ŞENGÜ TAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

BİLİŞİM ENSTİTÜSÜ

Kasım 2019

ÖZET

Siber zorbalık, denetimi ve kontrolü zor olan sanal dünyada özellikle sosyal ağlar aracılığıyla yaşantımızda yer bulan olumsuz davranışların başında gelmektedir. UNICEF'in 2019 raporunda her beş çocuktan birinin siber zorbalık ve şiddet gibi nedenler yüzünden okula gidemediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamızın amacı etkili bir eğitim modeli uygulayarak küçük yaştaki bireylere siber zorbalık farkındalığı kazandırıp hızla artan bu problem ile baş edebilme becerileri kazandırmaktır. Bu amaçla Millî Eğitim Bakanlığı Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi ders kazanımlarında yer alan "Etik ve Güvenlik" ünitesi, "Durumlu Öğrenme Modeli" baz alınarak işlenmiştir. Ders kapsamında ele alınan siber zorbalık konusu, Elâzığ il merkezinde bulunan 5. sınıf düzeyindeki 68 öğrenciye deney ve kontrol grubu olarak geleneksel ve durumlu öğrenme modeli ile anlatılmış ve sonuçlar analiz edilmiştir. Kontrol ve deney gruplarından oluşan öğrencilerden, deney grubuna siber zorbalık olaylarını kavramaları için örnek olaylar verilmiş ve sosyal medya ortamını simüle eden bir program hazırlanarak mağdur ve zorba rollerini canlandırmaları sağlanmıştır. Deney grubundaki öğrencilere uygulama sonrasında görüşme ve anket düzenlenmiş ve öğrencilerin durumlu öğrenme modeli ile siber zorbalık farkındalıkları ele alınmıştır. Kontrol grubu öğrencilerine de anket tekrar uygulanmış ve siber zorbalık duyarlılıkları karşılaştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda durumlu öğrenme modeli ile siber zorbalık konusunun simüle edilerek işlenmesinin öğrenciler üzerinde olumlu etkileri görülmüştür.

Bilim Kodu : 11302
Anahtar Kelimeler : Siber zorbalık, durumlu öğrenme, bilgisayar eğitimi
Sayfa Adedi : 84
Danışman : Doç. Dr. Aslıhan TÜFEKÇİ

APPLICATION OF SITUATED LEARNING METHODS IN CYBER BULLYING
EDUCATION
(M. Thesis)

HİLAL ŞENGÜ TAN

GAZİ UNIVERSITY
INFORMATICS INSTITUTE

October 2019

ABSTRACT

Cyber bullying is one of the leading behaviors in the virtual world, which is difficult to control and control, especially through social networks. UNICEF's 2019 report found that one in five children could not attend school due to cyber bullying and violence. The aim of our study is to provide an awareness of cyberbullying to young people by applying an effective education model and to gain the skills to cope with this rapidly increasing problem. For this purpose, Lesson of Information Technologies and Software in Ministry of National Education, "Ethics and Security" unit in the has been based on "Situating Learning Model". The subject of cyber bullying, which was studied within the scope of the course, was explained to 68 students in 5th grade level in the city center of Elazığ with the traditional and situated learning model as an experimental and control group and the results were analyzed. Students from control and experimental groups were given case studies to understand cyber bullying and a program simulating social media environment was prepared to play the role of victims and bullies. After the application, interviews and questionnaires were organized for the students in the experimental group and the students' situated learning model and cyber bullying awareness were discussed. The questionnaire was re-administered to the control group students and cyberbullying susceptibilities were compared. As a result of the analyzes, it was seen that simulated and processed cyber bullying with situated learning model had positive effects on students.

Science Code : 11302
Key Words : Cyber bullying, situated learning, computer education
etworks
Page Number : 84
Advisor : Assoc. Prof. Dr. Aslıhan TÜFEKÇİ

TEŞEKKÜR

Öncelikle benim için zorlu ve uzun geçen bu süreci nihayetinde bitirmeme vesile olan tanıdığıma onur duyduğum, kişiliği, karakteri ve enerjisi ile ilham olan ve her zaman yardım elini uzatan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Aslıhan TÜFEKÇİ'ye en içten şükranlarımı sunarım. Sahip olduğu bilgi ve deneyimlerini büyük emek, sabır ve zaman ayırarak bana aktaran, tezi tamamlama sürecinin en büyük mimarlarından biri olan, insanlığına ve yardımseverliğine hayran olduğum kıymetli hocam Dr. Handan KOCABATMAZ'a sevgi ve saygılarımla çok teşekkür ederim. Çalışmamın her aşamasında beni motive eden, en zor zamanlarımda bana güç veren, yüreklendiren, desteklerini her zaman hissettiğim, değerli fikir ve tecrübelerini paylaşan çok kıymetli arkadaşlarım Kübra KELEBEK DİLER ve Tülin AKSOY 'a çok teşekkür ederim. Bu zorlu süreçte maddi manevi desteklerini esirgemeyen varlıkları ile bana mutluluk veren, kendilerinden aldığım zamanları hoşgörü ile karşılayan ailem, canım kızlarım Adel Zümra ve Elif Alya ile değerli eşim Serdal TAN'a sonsuz sevgilerimle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
2. SİBER ZORBALIK VE DURUMLU ÖĞRENME MODELİ	5
2.1. Siber Zorbalık	5
2.1.1. Siber zorbalığın nedenleri	12
2.1.2. Siber zorbalık türleri	14
2.1.3. Siber zorbalığın sonuçları	18
2.1.4. Siber zorbalık araçları	20
2.1.5. Okulda siber zorbalık	22
2.2. Durumlu Öğrenme Modeli.....	25
2.2.1. Durumlu öğrenme bileşenleri	28
2.2.2. Durumlu öğrenmede öğretmenin rolü.....	30
2.2.3. Durumlu öğrenmede öğrencinin rolü	31
2.3. İlgili Araştırmalar.....	32
2.3.1. Siber zorbalık ile ilgili araştırmalar	32
2.3.2. Durumlu öğrenme ile ilgili araştırmalar	34
3. YÖNTEM	37
3.1. Araştırma Modeli	37
3.2. Çalışma Grubu	38
3.3. Veri Toplama Araçları	38
3.3.1. Nicel veri toplama aracı	39
3.3.2. Nitel veri toplama aracı.....	40
3.4. Verilerin Toplanması	40

	Sayfa
3.4.1. Deney grubunda yapılan işlemler	41
3.4.2. Kontrol grubunda yapılan işlemler	43
3.5. Verilerin Analizi	43
4. BULGULAR.....	45
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	45
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	45
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	46
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	47
4.5. Beşinci Alt Problem İlişki Bulgular.....	52
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
KAYNAKLAR	59
EKLER.....	69
ÖZGEÇMİŞ	78

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2.1. Geleneksel zorbalığın siber zorbalık ile eğitim bağlamında karşılaştırılması.....	9
Çizelge 4.1. Deney ve kontrol grubu siber zorbalık duyarlılık ön testlerine ilişkin t testi sonucu	45
Çizelge 4.2. Deney grubu zorbalık duyarlılık ön-son testlerine ilişkin t testi sonucu	46
Çizelge 4.3. Kontrol grubu zorbalık duyarlılık ön-son testlerine ilişkin t testi sonucu ..	46
Çizelge 4.4. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği ilişkin öntest-sontest puanlarının anova sonuçları	47
Çizelge 4.5. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği 1.alt boyuta (tehlike) ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri	48
Çizelge 4.6. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği 1.alt boyuta (tehlike) ilişkin öntest-sontest puanlarının anova sonuçları	49
Çizelge 4.7. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği 2.alt boyuta (iletişim) ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri	50
Çizelge 4.8. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği 2.alt boyuta (iletişim) ilişkin öntest-sontest puanlarının anova sonuçları	50
Çizelge 4.9. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği 3.alt boyuta (önlem) ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri	51
Çizelge 4.10. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği 3.alt boyuta (önlem) ilişkin öntest-sontest puanlarının anova sonuçları	52

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1: Karma desen yarı deneysel çalışma işlem süreci	37
---	----

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
EBA	Eğitim bilişim ağı
IAB	İnteraktif Reklamcılık Derneği (Interactive Advertising Bureau)
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
SMS	Kısa mesaj servisi (Short message service)
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi teknolojik araçların her yaş grubundan ve her sosyokültürel ve sosyoekonomik kesimden insanın hayatında büyük yer kaplamasını sağlamıştır. Artık kesintisiz internet erişimi bireylerin sahip oldukları akıllı cihazlar (telefon, tablet, saat) sayesinde oldukça kolay hale gelmiştir (Wachs, Schubarth, Seidel ve Piskunova, 2018, Aktr. Karaca, 2019:16). Eğlenmeden alışverişe, araştırmadan iletişime kadar hemen her alanda bilgi ve iletişim araçları aktif bir şekilde kullanılmaktadır.

İnternetin birçok olumlu etkileri olduğu gibi küçük yaşlardan itibaren internette geçirilen uzun vakitler özellikle gençlerin olumsuz davranışlara maruz kalmasına sebep olabilmektedir. Günümüzde yaygın olarak karşılaşılan bu tür davranışlardan biri de siber zorbalıktır (Sarı ve Seferoğlu, 2019). Siber zorbalık, sanal zorbalık, elektronik zorbalık, e-zorbalık, internet zorbalığı, teknolojik zorbalık gibi farklı isimlerle anılsa da siber zorbalık (cyberbullying) kavramından ilk bahseden 2004 yılında Bill Belsey isimli Kanadalı eğitim bilimcidir. Belsey'e göre siber zorbalık, bireysel olarak ya da grupça bilgi ve iletişim teknolojilerini diğerlerini tehdit etmek amacıyla, kötü niyetle kasıtlı ve sürekli olarak kullanmasıdır (Karaman, 2016:3). Bu kavram günümüzde teknolojinin baş döndürücü gelişimine paralel olarak çığ gibi büyümüş ve küresel anlamda adından sıkça söz ettirmeye başlamıştır. "UNICEF ve BM Genel Sekreteri Çocuklara Yönelik Şiddet Özel Temsilcisi (SRSG) tarafından Eylül 2019'da açıklanan anket sonuçlarına göre 30 ülkede her üç gençten biri çevrimiçi zorbalığa maruz kalmakta, her beş çocuktan biri de siber zorbalık ve şiddet gibi nedenler yüzünden okula gidemediğini belirtmektedir" (Unicef, Eylül-2019).

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki; gençler, interneti ödevlerini yapma, yeni arkadaşlıklar kurma, oyun oynama, eğlenme, video izleme gibi çeşitli amaçlar için kullanmaktadırlar. Ayrıca ergenlerin interneti uzun ve kontrolsüz bir şekilde kullanmalarından dolayı birçok problem ortaya çıkmaktadır. Bunlar; gençlerde özgüvensizlik, ders başarısında düşme, sosyal ortamlardan kendini soyutlama gibi önemli davranış sorunları olarak karşımıza çıkabilmektedir (Gencer, 2017:3).

Eğitim alanında yeni teknolojilerin kullanılması, öğrencilerin okulda ve okul dışında sosyal etkileşimlerini geliştirmiş ve işbirlikçi öğrenme deneyimlerini zenginleştirmiştir. Teknolojinin her yaştaki bireyin hayatına girerek eğitime olumlu katkılarının yanı sıra siber zorbalık gibi tehdit unsurlarını da yanında taşıdığı özellikle ortaokul ve lise düzeyindeki

bireyler arasında giderek arttığı ve bu grubun yüksek risk altında olduğu yapılan çalışmalarla ortaya koyulmuştur (Kavuk, 2016:26). Okullarda siber zorbalığı önleme ve mücadele için yönetici, öğretmen, veli ve öğrencilerin iş birliği içerisinde olması ve bu konuda okul politikalarının geliştirilmesi gençlerin sosyal ve ruhsal sağlığı için önem arz etmektedir (Bhat, 2008).

Siber zorbalık ile ilgili farkındalık ve duyarlılık kazandıracak yolların araştırılması, müdahale ve mücadele stratejilerinin geliştirilmesi küresel çapta önem arz eden bir konudur. Bu hususta özellikle küçük yaşlardaki bireylere siber zorbalık eğitimlerinin verilmesi teknolojinin olumsuzluklarına karşı bilinçli, güçlü ve duyarlı nesiller yetiştirmek için çalışmalar yapılmasının gerekliliği bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Günümüz internet teknolojilerinin gelişmesi okul çağındaki çocukları her geçen gün daha çok içine almakta ve onların siber zorbalık tehlikesine maruz kalma oranının artmasına neden olmaktadır. Haziran 2019 itibari ile dünyada aktif internet kullanıcısı sayısı 4 milyar 300 milyon ve aktif sosyal medya kullanıcı sayısı 3 milyar 500 milyon civarındadır (Statistia- 2019). Çimen (2018), siber zorbalığın geldiği boyutları: *“Yurtdışında yapılan çalışmalarda ergenlerin %4,5-35'inin siber zorbalığa uğradığı, %4,1-44,1'inin siber zorbalık yaptığı bildirilmiştir. Türkiye’de yapılan araştırmalarda siber zorba olma oranının %2-35,7, siber kurban olma oranının %5,9-36,7 ve siber zorba/ kurban olma oranının %1,7-23,8 arasında olduğu belirtilmiştir. Bu farklılıklar, çalışmalarda farklı siber zorbalık tanımları ve çalışma yöntemlerinin kullanılmasından kaynaklanmış olabilir.”* şeklinde ifade ederken farklılıkların siber zorbalık tanımları ve çalışma yöntemlerinden kaynaklanabileceğini belirtmiştir.

Bu araştırmanın genel amacı; durumlu öğrenme modeli kullanılarak orta okul öğrencilerine verilen siber zorbalık eğitiminin yapılan uygulama sonucu öğrencilere siber zorbalık duyarlılığına dair etkilerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda alt amaçlar aşağıdaki gibidir:

Belirlenen bu amaca ulaşmak adına aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmaktadır:

1. Siber zorbalığa ilişkin; durumlu öğrenme modeli uygulanan öğrenciler (deney grubu) ile geleneksel öğrenme grubu öğrencilerinin (kontrol grubu) uygulama öncesinde duyarlılık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

2. Siber zorbalığa ilişkin; durumlu öğrenme grubu öğrencilerinin (deney grubu), düzenlenen öğretim uygulaması öncesinde ve sonrasında duyarlılık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Siber zorbalığa ilişkin; geleneksel öğrenme grubu öğrencilerinin (kontrol grubu), geleneksel öğretim uygulaması öncesinde ve sonrasında duyarlılık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Siber zorbalığa dair; durumlu öğrenme grubu öğrencileri (deney grubu) ile geleneksel öğrenme grubu öğrencilerinin (kontrol grubu) öğretim uygulaması öncesinde ve sonrasında duyarlılık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Yapılan uygulama sonunda öğrencilerin siber zorbalık hakkında ve çalışmaya dair görüşleri nelerdir?

Bu amaçlar çerçevesinde; öğrenci grupları arasındaki çapraz ilişkiler göz önünde bulundurularak yapılan çalışmanın anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığı belirlenmiştir. Araştırma ile ilköğretim düzeyinde “Bilişim Teknolojileri ve Yazılım” dersini alan öğrencilere etkili bir eğitim modeli uygulayarak siber zorbalık duyarlılıklarını geliştirecek ve mücadele yöntemlerini zenginleştirecek bir eğitim programı hazırlanmıştır. Öncelikle iki ders saati siber zorbalık nedir, siber zorbalık türleri, siber zorbalığı arttıran riskler ve siber zorbalıkla mücadele yöntemleri anlatılmıştır. Anlatım sonunda kendi yaş gruplarında en çok görülen siber zorbalık türleri örnek olaylar ile senaryolaştırılmıştır. Hazırlanan bir anlık mesajlaşma simülasyonu (Facebook Messenger) ile öğrencilerin bu örnek olayları karşılıklı olarak akıllı tahta üzerinde canlandırmaları istenmiştir. Ders sonunda öğrencilerden yapılan uygulamanın öğrenci üzerindeki etkileri nitel ve nicel analizler sonucu ele alınmıştır.

Bu araştırmada yapılan sınıf içi uygulama ile öğrenciler siber zorbalık olaylarını mağdur ve zorba rolleri empati kurarak deneyimleyebilecek ve bu olayların yol açtığı olumsuz durumları gözlemleyebileceklerdir. Bu şekilde öğrencilerin siber zorbalık duyarlılık ve farkındalıklarının artacağı düşünülmektedir. Teknolojik araçların eğitim ortamlarında kullanılması ile daha fazla duyuya hitap eden bir ortam hazırlanarak öğrencilerin ders içi etkinlikleri daha iyi kavramaları ve anlamlı öğrenmeleri sağlanmaktadır (Demirkuş, Acar ve Gülen, 2018). Yapılan çalışmada durumlu öğrenme modelinin teknoloji bileşeni baz alınarak kullanılan simülasyon programı kullanılmıştır. Böylece öğrencilerin hem dikkat ve motivasyonları artmış hem de internet kaynaklı bir sorun olan siber zorbalık sınıf ortamına

günlük hayata en yakın şekilde aktarılmıştır. Bilgisayar ortamında durumlu öğrenme yaklaşımıyla eğitim alan öğrencilerin hem başarıları artmakta hem de öğrenme sonuçlarını transfer edebilme becerileri gelişmektedir (Gökdaş, 2003). Günümüz öğrencilerinin hayatında önemli bir yer tutan teknolojinin eğitim ortamlarına entegrasyonun sağlanması öğrencilerin ilgi ve dikkatleri konusunda önem arz etmektedir (Küçük, 2017). Elde edilen bulgular doğrultusunda siber zorbalık duyarlılığı ve farkındalığı konusunda orta okul öğrencilerine verilen durumlu öğrenme temelli eğitimin etkisi ortaya koyulmuş ve araştırma sonuçlarının bu konudaki çalışmalara ışık tutması amaçlanmıştır.

Çalışmada belirlenen araştırma yöntemiyle, orta okul düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin siber zorbalık yaşama düzeylerinin, siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkisini ve siber zorbalıkla baş etmede kullandıkları stratejilerini ortaya çıkarılabileceği temel sayılıştından hareket edilmiştir. Araştırma konusu kapsamında çalışmaya katılan öğrencilerden sağlıklı veriler toplandığı ve araştırmaya katılan öğrencilerin çalışmaya gönüllü olarak katıldıkları varsayılmıştır.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılık durumlarını tespit etmek ve durumlu öğrenme modeline göre düzenlenen öğretimin öğrencileri nasıl etkilediğini belirlemek/ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışma; Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği ve Uygulama sonrası görüşme soruları sonucu elde edilen verilerle ve 2018-2019 eğitim öğretim yılında Elâzığ İl sınırları içinde merkezde bulunan ortaokul kademesinde 5. düzeyinde öğrenim gören 68 öğrencinin görüşleriyle sınırlıdır

2. SİBER ZORBALIK VE DURUMLU ÖĞRENME MODELİ

Teknolojinin hızlı gelişimi ve her alanda hayatımıza girmesi birtakım kolaylıklar sağlamasının yanı sıra bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Siber zorbalık günümüzde sanal dünyadaki en büyük olumsuzluklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunla mücadelede özellikle küçük yaş gruplarına eğitim vermek için yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Durumlu öğrenme modelinin içerdiği teknoloji bileşeni ile siber zorbalık farkındalığını ve duyarlılığını kazandırmada etkili bir yöntem olduğu düşünülmektedir.

2.1. Siber Zorbalık

Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan hızlı gelişmeler bireyleri birçok yönden etkilemektedir. Yaş grupları, sosyokültürel ve sosyoekonomik seviyeleri farklı olan bireyler, sahip oldukları akıllı telefonlar, tabletler, bilgisayarlar ve diğer akıllı cihazlar aracılığı ile kesintisiz internet erişimine oldukça kolay ulaşabilmektedir. İnternet erişimi, artık gençlerin ve çocukların yaşantısında oldukça önemli bir role sahiptir (Wachs, Schubarth, Seidel ve Piskunova, 2018).

Zaman ve mekân ayırmadan her an beraberinde taşıdıkları teknolojik araçlarla dijital dünyada yer alan gençler, cep telefonu, tablet, bilgisayar ve diğer akıllı cihazlar kullanarak vakitlerinin büyük bir kısmını sanal dünyada geçirmektedir. Onların bu araçlar sayesinde mesaj gönderip almaları, sosyal paylaşım sitelerinde dolaşp, resim ve video paylaşmaları, bilgi ve tecrübelerini başkalarına aktarmaları, yabancılarla iletişim kurmaları oldukça kolaylaşmıştır. Böylece teknolojik cihazlar gençler için hayatlarının bir parçası haline gelmiştir.

İnternet, en önemli bir bilgi kaynağı olarak hayatın her alanını kolaylaştırmakla birlikte bireylerin sosyalleşmesine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. İnternet teknolojisinin sunduğu büyük ağ ortamı sayesinde hayatımıza giren elektronik postalar, anlık mesajlaşma uygulamaları, çevrimiçi oyunlar, sosyal paylaşım siteleri birçok insanın sosyalleşmek için seçtiği alanlar haline gelmiştir (Katz, 2012:13; Watts, Wagner, Velasquez, Behrens 2017: 269). Bu manada özellikle internetin gençler üzerindeki etkisi yadsınamaz düzeydedir.

Kullanımının yaygınlaşmasına ve tüm faydalarına rağmen bu dijital dünyanın kişilerin psikolojisini ve sosyal yaşantısını olumsuz etkileyen bir karanlık yönü de vardır (Rogers, 2010:7). İnternetin kontrolsüz ve sınırsız kullanımına bağlı olarak gelişen internet bağımlılığı, özel hayatın gizliliğini ihlal eden sosyal medya paylaşımları, hesapların ele geçirilmesi, insanların gizli dijital bilgilerinin çalınması, ekonomik zarara uğratılması, internet medya araçları üzerinden hakarete, iftiraya maruz bırakılma, e-postalar, anlık mesajlar, sosyal paylaşım sitelerinde dolaşan uygunsuz fotoğraf ve videolar aracılığı ile kişilerin etik dışı uygulamalarla karşı karşıya kalmaları ve çeşitli zararlı içerikler dijital dünyanın karanlık yüzünün örnekleri olarak sıralanabilir. Bu da insanların depresyon öfke, korku ve tedirginlik gibi olumsuz duygulara mahkûm olmasına sebep olabilmektedir (Uluçay ve Melek, 2017; Kestel ve Akbıyık, 2016).

Zamanlarının büyük bir kısmını mobil cihazları ve interneti kullanarak geçiren çocuk ve gençlerin günlük yaşantılarından koparak asosyal davranışlarda bulunduğu, teknolojik araçlara bağımlı oldukları ve dolayısıyla siber zorbalık gibi olumsuz deneyimlerin büyük oranda muhatabı olduğu söylenebilir. Özellikle, ergenlik döneminde yaşanan ani duygusal değişimler, ortaokul öğrencileri arasında fiziksel saldırganlığın artması ve bunun da “acımasız” bir dönem olarak görülmesi birçok uzman tarafından kabul edilmiştir (Karaca, 2019:2). Yapılan araştırmalarda sosyal medyanın ve internetin olumsuz etkilerinin sosyal medya kullanım oranları ile orantılı olarak yaygınlaştığı ve bu yaş ortalamasının da gün geçtikçe düştüğü ortaya koyulmuştur (Taylan, Aydın ve Topal, 2017; Tamer, 2014).

İnternet veya diğer dijital teknolojileri kullanıp zararlı materyaller göndermek veya başka tür sosyal zulümlemlerle uğraşıp insanlara karşı acımasız davranışlar sergilemek siber zorbalığın temelini oluşturmaktadır. Çevrimiçi sosyal saldırganlık olarak da görülen bu siber tehditler, doğrudan bir tehdit veya rahatsız edici materyallerdir. Bu, kişinin duygusal olarak üzüldüğünü ve birisine zarar vermeyi, kendine zarar vermeyi veya intihar etmeyi düşündüğünü göstermektedir (Willard, 2007; Akar,2018).

Siber zorbalık kavramı ilk kez 2004 yılında Kanadalı eğitimci/araştırmacı Bill Belsey tarafından kullanılmıştır. Teknolojinin hızla gelişmesi ile araştırmacıların ve eğitimcilerin ilgisini çeken siber zorbalık, birçok araştırmacının konusu olmuş ve popüler bir araştırma alanı haline gelmiştir (Bauman, 2007).

Siber zorbalıkla ilgili yapılan araştırmalar, bu zorbalığın gerek diğer ülkelerde gerekse Türkiye’de sıklıkla rastlanan bir sorun olduğunu göstermektedir. Ayrıca bilgisayar, internet

ve akıllı telefon, tablet gibi cihazların kullanım sayılarının hızlı artışı ile birlikte bu sorun küresel boyutlara kadar ulaşmıştır. Yine yapılan araştırma bulgularına göre özellikle gençlerin büyük bir bölümü siber zorbalık deneyimi yaşamaktadır. Ayrıca kültürel farklılıklar da geleneksel zorbalıkta olduğu gibi siber zorbalıkta da etkisini göstermektedir. (Peker, Özhan ve Eroğlu, 2015; Li, 2008).

Bilinen geleneksel zorbalığın fiziksel ortamdan sanal ortama geçişini simgeleyen “siber zorbalık” kavramını anlaşılır kılmak için öncelikle zorbalık kavramını açıklamak gerekmektedir. Zorbalık, bir ya da birden fazla kişinin kendini savunamayacak durumda olan kişi ve kişilere tekrarlayıcı şekilde gerçekleştirdiği negatif (olumsuz), saldırgan eylemler olarak tanımlanmaktadır (Belsey, 2007). Zorbalık genellikle agresif davranışlar olarak tanımlanır. Bunları fiziksel (vurmak, tekmelemek, yumruk atmak, eşyalarını almak), sözlü (dalga geçme, alay etme), sosyal ortamlarda dışlamak, ötekileştirmek, sosyal gruplarda söylentiler yaymak gibi örneklerle çeşitlendirebiliriz (Smith and Ananiadou 2003:190).

Başka bir tanıma göre ise Rigby (2007: 15) zorbalığı *"daha güçlü bir kişi ya da grup tarafından daha güçsüz bir kişiye yapılan psikolojik veya fiziksel baskı"* olarak ifade etmektedir. Konu ile ilgili geniş araştırmalar yapan Dan Olweus (2001), zorbalığın geniş bir tanımı olarak, bir öğrencinin bir veya daha fazla öğrencinin parçası olduğu olumsuz eylemlere tekrar tekrar maruz kalmasıdır. Bu olumsuz eylemler fiziksel temas, sözlü suiistimal veya surat ve kaba jestler şeklinde olabilir. Dedikodular yaymak ve kurbanı bir gruptan dışlamak da yaygın biçimlerdir. Zorbalık, uzmanların asimetrik bir güç ilişkisi dediği, zorbalıklarla mağdur arasındaki güç dengesizliğini de gerektirir. Olweus (2001), ergenlerde zorbalık nedenlerinin okul boyutlarında baskının ve rekabetin bir sonucu veya yetersiz öz saygı ve güvensizlik olduğu kanısına rağmen gerçekte öğrencilerin kişilik özelliklerinin ve tipik reaksiyon kalıplarının, özellikle erkekler için fiziksel güç veya zayıflık düzeyiyle birlikte, öğrencilerde zorbalık problemlerini orta koyduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda, öğretmenlerin tutumları, davranışları ve denetleme rutinleri gibi çevresel etkiler, bu sorunların bir sınıfta veya okulda kendini ne derece göstereceğini belirlemede önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir.

Zorbalık konusunda araştırmalar yapan Smith (2013:2), zorbalığın bir grup tarafından yapılabileceği gibi güçlü bir kişi tarafından; genellikle öğrenci-öğrenci ilişkileri bağlamında ele alınmasına rağmen, hem öğretmen-öğrenci hem de öğrenci-öğretmen zorbalığı ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Birebir olabileceği gibi sınıfı manipüle ederek dolaylı yoldan da

zarar verilebileceğini ifade etmiştir. İskoç Eğitim Araştırma Konseyi (The Scottish Council for Educational Research) başkalarına zarar verme arzusunun herkesin taşıdığını ve bu eğilimin önüne geçilmesi için çalışmaların yapılması gerektiğini belirtmiştir (Rigby, 2007:110)

Kısaca zorbalık, Göldağ (2017) tarafından “Güçlü olan birinin veya birilerinin kendilerinden daha güçsüz olanlara karşı sistematik ve tekrarlı olarak uyguladığı fiziksel ve psikolojik baskı şeklinde tanımlanabilir. Zorbalığın var olduğundan söz edebilmemiz için mağdurla zorba arasında bir güç dengesizliğinin olması, sürekliliğin olması ve sistematik olarak yapılması gerekmektedir.” şeklinde tanımlamıştır. Besag (1989:4) zorbalığı, karşıdakinin kötü hissetmesine sebep olarak üstünlük sağlamak amacıyla, zayıf olan kişilere karşı fiziksel, psikolojik, sosyal veya sözlü olarak tekrarlı olarak yapılan saldırılar olarak ifade etmiştir.

İnternetin 90’lı yıllardan itibaren hayatımıza girmesi ile zorbalık olayları davranışsal değişiklikler göstermiştir. Zorbalık kavramı temeli üzerine ondan türetilen siber zorbalık kavramı ise, başkalarına zarar vermesi amaçlanan bir birey veya grup tarafından kasıtlı, tekrarlanan ve düşmanca davranışları desteklemek için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasıdır. Ayrıca, internet ya da diğer dijital teknolojiler kullanılarak zararlı içerikler göndermek olarak görülen siber zorbalık, başkalarına karşı acımasız olmanın bir yolu olup tacizin elektronik biçimi olarak da ele alınmaktadır (Arıcak, 2009). Siber zorbalık teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkması ile elektronik zorbalık, sanal zorbalık olarak da adlandırılmaktadır (Göldağ, 2017). Bilişim teknolojileri araçları kullanılarak yapılması ile farklı isimlerle ifade edilmesini sağlamış ama ancak literatürde çoğunlukla “Siber Zorbalık-Cyberbullying” olarak ifade edilmiştir. Bazı bilim adamları tarafından iki farklı kavram olarak görülse de her iki zorbalık türünün de amaçları, sebepleri ve sonuçları açısından ortak paydaları bulunmaktadır. Ancak siber zorbalık, çok kısa sürede yayılması, kontrolünün çok zor olması, güç dengesizliği ayrıca seyircilerin/tanıqların zorbalığı tetiklemede önemli katkısı ile daha ağır ve geri dönülmez etkilere sahip olabilmektedir.

Shariff (2005)’e göre siber zorbalık gizli bir şekilde yapılabilen sözlü ve yazılı zorbalık tanımlamış ve ergenler arasındaki ilişkiler kötüye gidince özel veriler sınırsız sayıda bireye kadar ulaşabilecek kadar tehlikeli olduğunu belirtmiştir. Siber zorbalığın amacı geleneksel zorbalıktan farklı değildir. Ancak siber zorbalığın geleneksel zorbalığın farklı türü olup olmadığı konusunda araştırmacılar görüş ayrılıklarına düşmüşlerdir. Bazı araştırmacılar

siber zorbalığı zaman ve mekândan bağımsız olarak sınır tanımaması ve mağdur ile zorba arasında birçok farklılık olabilmesi yönüyle geleneksel zorbalıktan ayrı tutmaktadırlar. Ancak bazı araştırmacılar ise içeriği ve amacı dolayısı ile siber zorbalığı geleneksel zorbalığın devamı olarak görmekte, ancak çocuk ve gençlerin hedef kitlesi olduğu ve teknoloji sayesinde kapsama alanı ve etkisinin değişmesi yönüyle farklılaştığı düşünülmektedir (Campbell, 2005; Dikmen & Tuncer, 2017; Baştürk Akça & Sayımer, 2017; Patchin ve Hinduja, 2006).

Geleneksel zorbalık ve siber zorbalık benzerlikleri ve farklılıkları ile birçok araştırmacının ilgisini çekmiştir. Siber zorbalık bazıları tarafından geleneksel zorbalığın devamı olarak görülse de geleneksel zorbalıktan birçok açıdan farklı ve yeni bir davranış şekli olarak gören bilim insanlarının sayısı oldukça fazladır. Bunlardan biri olan Hanewald (2008:9), birçok açıdan değerlendirme yaparak siber zorbalık ile geleneksel zorbalık arasındaki benzerlik ve farklılıkları karşılaştırmıştır. Aşağıdaki çizelgede de görüldüğü gibi siber zorbalık birçok noktadan geleneksel zorbalıktan ayrılmaktadır.

Çizelge 2.1. Geleneksel zorbalığın siber zorbalık ile eğitim bağlamında karşılaştırılması

Karşılaştırılan içerik	Geleneksel zorbalık	Siber zorbalık
Ortam	Yüz yüze	Elektronik Ortam
Yapılma sıklığı	Gittikçe azalır	Gittikçe Artar
Zaman dilimi	Okul öncesi, okulda ve okul sonrası	Her zaman, her yerde
Seyirciler/ tanık olanlar	Olay yerinde görgü tanıkları	Dünya Çapındaki herkes
Mağdur üzerindeki etki	Küçük ölçekli	Büyük Ölçekli
Failin kimliği	Mağdur tarafından bilinir	Herhangi biri
Birincil hedefler	Erkekler	Kızlar
Süresi	Kısa süreli, belki bir kereye mahsus	Uzun süreli
Takipçiler	Pasif kalırlar (seyirci gibi)	Aktif olabilirler (fail gibi)
Rapor edilmesi	Yüksek oranda	Düşük oranda
Müdahale durumu	Kabul edilebilir seviyede	Yetersiz seviyede
Cezai işlem	Sıklıkla	Nadiren

Çizelge 2.1’de de görüleceği üzere siber zorbalık geleneksel zorbalıktan gerçekleştiği ortam, gerçekleşme sıklığı, yapıldığı zaman dilimi, tanıklar/seyirciler, zorbalık mağdur üzerindeki etkisi, failin kimliği, hedef olarak görülen cinsiyet grubu, yapılma süresi, yetişkinlere rapor edilme durumu, müdahale edilme durumu ve ceza işlemlerinin uygulanması bakımından farklılaşmaktadır.

Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran farklılıklarını ve benzerliklerini ortaya koyan araştırmalarda birçok tanım yapılmıştır. Smith (2013:83), siber zorbalığı, elektronik cihazlar kullanılarak gerçekleştirilen agresif bir davranıştır ve bu davranış bir grup veya bir birey tarafından defalarca ve zaman içinde kendisini kolayca savunamayan bir kurbanı karşı yapılan saldırıları içermektedir şeklinde ifade etmiştir. Bu tanımlardan ilk ve en popüler olanlarından birini yapan Belsey’e (2005) göre siber zorbalık; “Bir bireye veya gruba, başkalarına zarar vermeyi amaçlayan kasıtlı, tekrarlanan ve düşmanca davranışları desteklemek için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasını içerir. Siber zorbalık, e-posta, cep telefonu metni (SMS) ve multimedya mesajları (MMS), anlık mesajlaşma (IM-Instant Message), küçük düşürücü web günlükleri (bloglar), kişisel web siteleri ve çevrimiçi kişisel oylama siteleri aracılığıyla gerçekleşebilir”. Hinduja ve Patchin (2014: 2) ise siber zorbalığı, bilgisayarlar, cep telefonları ve diğer elektronik cihazları kullanım yoluyla kasıtlı ve tekrarlanan zararlar olarak tanımlamış ve özellikle ergenlerin, akranlarını taciz etmek, tehdit etmek, küçük düşürmek veya başka türlü sorunlara maruz bırakmak için siber zorbalık gerçekleştirdiklerini belirtmiştir. Willard (2007:1) tarafında yapılan diğer bir tanımında ise siber zorbalık, dijital teknolojinin diğer bireylere rahatsız edici mesajlar göndermek veya sosyal saldırganlık yapmak amacıyla kullanılmasıdır. Ayrıca bu yazar siber zorbalığın online (internet ortamında çevrimiçi olduğunda) sosyal saldırganlık olduğunu vurgulamıştır. Arıcak (2011), yukarıdaki tanımlara benzer şekilde siber zorbalığı: “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü” olarak tanımlamıştır.

Kowalski ve Limber (2007) ve Mason (2008), siber zorbalığı benzer ifadelerle şu şekilde tanımlamıştır; elektronik cihazların yaygınlaşması ile iletişim teknolojileri çocukları ve gençleri de içine alarak yeni bir zorbalık türü olarak karşımıza çıkan elektronik zorbalık; e-posta, anlık mesajlaşma, sohbet odası, web sitesi veya dijital içeriklerle mesajlar veya resimler aracılığıyla gerçekleştirilen zorbalık şeklidir. Siber zorbalık içeren davranışlar, isimsiz çağrılar, kimliği belirsiz zararlı veya virüslü e-postalar, hakaret ve tehdit içeren, bir

kişi ya da grubu karalamak için atılan kısa mesajlar ile sanal ortamda yayılan ses, görüntü ve metinler aracılığıyla gerçekleşen saldırganlıklar olarak sıralanabilir (Arıcak, 2009).

Smith ve diğerleri (2008), siber zorbalığı, geleneksel zorbalık kavramının genişletilmiş bir şekli olarak görmekte ve bir grup veya birey tarafından kendini savunamayacak durumda olan bir kurbanı karşı, zaman içinde defalarca tekrarlanarak, elektronik araçlar kullanılarak gerçekleştirilen agresif ve kasıtlı davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Siber zorbalığı örnekler üzerinde tanımlayan diğer bir araştırmacı olan Aydın (2016:7) ise siber zorbalığı; “bilgi ve iletişim teknolojileri kullanarak belli zaman aralıklarıyla veya sürekli kasten, bilerek tehdit etme, yalan haber yayma, gruptan dışlama, aşağılama, rahatsız edici fotoğraf paylaşma, hakaret etme, alay etme, küçük duruma düşürme, virüs yollama, cinsel içerikli link gönderme, şifre çalma, psikolojik üstünlük kurarak şantaj yapma gibi durumların hepsi” olarak tanımlamıştır.

Yukarıdaki paragraflarda genişçe izah edilen siber zorbalığı tanımlama ve açıklama çabalarında dikkati çeken husus, bazı farklılıklar olmasına rağmen siber zorbalığı oluşturan ortak noktaların olduğudur. Siber zorbalığın bir zorba tarafından gerçekleştirilirken bir elektronik iletişim aracı kullanılarak gerçekleştirilmesi, bilişim uzmanlığı gerektirmesi, kasıtlı ve tekrarlı hareketlerle yapılması, karşısındakini rahatsız edici ya da zarar verici davranışları içermesi bu ortak noktalardan bazılarıdır (Özel, 2013:14).

Siber zorbalık yaşanan durumlara göre duygusal açıdan geleneksel zorbalıktan daha fazla zarar verebilmektedir. Bu durum sanal bilginin takip edilmesinin zor olmasından ve kesintisiz sanal erişimden kaynaklanmaktadır. Bir defa dahi paylaşılan bilgi, mesaj, fotoğraflar ya da video orijinal hali ile sürekli kalacak, siber zorbalığa maruz kalan kişi her karşılaştığında defalarca aynı deneyimi yaşamak zorunda kalacaktır. Siber zorbalık birçok biçimde ortaya çıkabilmektedir ve herhangi bir cihazda ve herhangi bir çevrimiçi platformda (oyunlar, sosyal medya siteleri, özel mesajlaşma vb.) meydana gelebilmektedir. Bilinen biri veya yabancı biri tarafından yapılabilir. Aynı zamanda, bir kişinin aynı anda hem saldırgan hem mağdur olabileceği bir durumudur (Shapka, 2017).

Kısacası siber zorbalık okul çağındaki çocuklarda büyük problem olan geleneksel zorbalık ile ortak yönleri olan günümüzde de sosyal hayat ile sanal hayatın iç içe geçmesi ile internet ortamında gerçekleşen saldırgan davranışlar içermektedir. Siber zorbalık hem maruz kalan

hem de siber zorbanın kendisi için belli bir oranda teknolojik bilgi ve beceri gerektirse de teknoloji kullanımının yaygınlaşması geniş kitlelerin siber zorbalıkla karşılaşmasını sağlamaktadır. Siber zorbalık bilgisayar, tablet ve mobil telefonlar gibi teknolojik olarak gelişmiş araçlarla, e-posta, SMS, akıllı telefon uygulamaları, sohbet odaları, bloglar, forumlar ve twitter, facebook, instagram benzeri sosyal ağlar ve son zamanlarda çevrimiçi oyunlar gibi ortamlarda gerçekleşmektedir. Siber zorbalık sonuçta mağdurlarına duygusal rahatsızlık vermekte ve gerçek hayatta olduğu gibi yüz yüze bir ortamda gerçekleşmediği için failin asıl kimliğini gizlemesini kolaylaştırmaktadır. Bu durum siber zorbalığı yapmayı da kolaylaştırmaktadır. Çevrim içi ortamların yaygınlığı ve genişliği ile internetin kötüye kullanılması gençleri siber zorbalığın birçok olumsuz etkisine maruz bırakmaktadır.

2.1.1. Siber zorbalığın nedenleri

Tüm dünyada popüler olan ve toplumsal bir sorun olarak algılanan (özellikler okullarda) siber zorbalığı anlamak, açıklamak ve çözüm önerileri üretebilmek için ona sebep olan nedenlere ve sonuçlarına odaklanmak gerekmektedir. Siber zorbalığın nedenleri konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde, gençleri siber zorbalık yapmaya iten sebepler birbirinden farklı, bazı durumlarda birbirinden bağımsız, bazı durumlarda birbiriyle ilişkili, geniş ve uzun bir liste ortaya konulmaktadır. Bunlardan en önemlisi de sanal dünyanın kimliği saklama konusunda özgür bir ortam sunması ile insanların günlük hayatta gerçekleştiremeyeceği eylemleri internetin bu davranışları rahatlıkla yapabilmesine imkân vermesidir (Kowalski, Limber ve Agatston, 2012; Dikmen ve Çağlar, 2017).

Bazı kaynaklarda siber zorbalığın nedenlerine dair çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Örneğin bunlardan birinde siber zorbalık, içsel nedenler, dışsal nedenler, siber zorbalığın doğasından kaynaklanan nedenler ve çevresel nedenler gibi dört farklı kategoriye ayrılırken, başka birinde ise bireysel nedenler, aileden kaynaklanan nedenler, arkadaş çevresinden kaynaklanan nedenler olarak ele alınmıştır. İçsel nedenler ile kastedilen, zorbanın kişisel özellikleri ile ilgili bireysel ve psikolojik nedenlerdir. Dışsal (Çevresel) olarak adlandırılan nedenler ise, aileden ya da arkadaş çevresinden kaynaklanan nedenlerdir. Siber zorbalığın doğasından kaynaklanan nedenler ise siber zorbalığın tamamen kendisi ile ilgili olarak ortaya çıkan ve zorbayı siber zorbalığa iten nedenlerdir (Metin, 2017: 17).

Siber zorbalığın doğasından kaynaklanan nedenlerin temelinde günümüz teknolojilerinin hızlı gelişmelerine bağlı olarak, siber zorbalık yapan bireylerin geleneksel zorbalığa göre sanal ortamlarda kimliğini çok kolay bir şekilde gizleyebilmesi (yüz yüze bir ilişki

olmamasına bağılı olarak) ve herhangi bir yaptırıma maruz kalmayacağı düşüncesine sahip olması olarak gösterilmektedir. Bunların yanında sanal ortamdaki araç ve yöntemlerin kullanım rahatlığı, erişimin her zaman her yerden olabilmesi geleneksel zorbalığa göre siber zorbalığı çok kolaylaştırması da siber zorbalığın temel nedenlerinden biridir. Dijital içeriği çoğaltmanın ve hızlı bir şekilde iletmenin basitliği, zorbalık işlemlerini oldukça kolaylaştırmaktadır. (Lenhart, 2007; Kowalski, Limber ve Agatston, 2012).

Birçok bilim insanı siber zorbalığın nedenlerini açıklarken siber zorbalığı yapanın kişisel ve psikolojik özelliklerine atıfta bulunmuştur. Çünkü yapılan araştırmalarda siber zorbalığa dair davranışların sergilenmesinde kişilerin bireysel özelliklerinin büyük önem taşıdığı bulgusuna ulaşılmıştır Zorbalık yapan bireylerin, diğer insanlara göre daha saldırgan, daha baskın karakter yapısına sahip oldukları, kurallara uyma noktasında sıkıntılar çektikleri saptanmıştır. Fiziksel özellik bakımından da zorba bireylerin iri cüsseli, kilolu ve kuvvetli olduğu görülmektedir. (Ümmetler İlhan, 2016:14). Bir kişilik özelliği olarak cinsiyet değişkeni açısından siber zorbalığın nedenleri ele alındığında ise, erkeklerin kızlara göre siber zorbalık davranışlarını daha sıklıkla gerçekleştirdiği, kızların ise siber zorbalık davranışlarından erkeklere göre daha çok olumsuz etkilendiği söylenebilir (Gencer, 2017:22).

Siber zorbalığı gerçekleştiren kişisel özellikleri incelendiğinde, güç kullanmayı seven, sürekli öfkeli bir ruh haline sahip olan, kurallara uymakta zorluk çeken, bazen aktif bazen pasif olarak ilişkilerinde saldırgan tavırlar sergileyen ve sorunlardan kaçabilen bireyler oldukları görülmüştür (Camodeca ve Goossens, 2005). Hinduja ve Patchin (2008) yaptıkları araştırmada siber zorbalık deneyimleri ile okulda problem yaşayan geleneksel zorbalıklar dahil saldırgan tavırlar sergileyen ve madde kullanımı olan öğrenciler arasında bağlantı olduğunu ortaya koymuştur.

Siber zorbalığın nedenleri konusunda araştırmacılar birçok fikir ileri sürmüştür. Bu araştırmacılarından Kowalski, Limber ve Agatston (2012), insanların siber zorbalık yapmasının nedenlerini; kendini güçlü hissetme arzusu, can sıkıntısı, bıkkınlık, hayata anlam katma arayışı, zorbalığa uğramanın intikamını alma ve misillemede bulunma isteği, sağlam, güçlü ve rahat görünme arzusu, başkalarının acı çekmesinden haz alma ve tüm bunları yaparken siber zorbalık yaptığı mağdurla yüz yüze gelmeme ve sanal ortamda yakalanma riskinin az olması şeklinde sıralamışlardır.

Erbıçer (2017:32) siber zorbalığın nedenlerini, sanal ortamın bireylerin kimliklerini kolaylıkla gizleme imkânı sunması ile kişilerin istediklerini sansürsüz olarak söyleyebilmelerine fırsat vermesi, sanal ortamda yüz yüze iletişimde olduğu gibi karşıdaki insanın tepkilerini göremediklerinden zorbaların kendilerini soyutlayabilmeleri, zorbaların gerçek hayatta gerçekleştiremeyecekleri saldırgan davranışları sanal ortamda yapabilmeleri olarak ele almıştır.

Literatürde ebeveynlerin durumu ve ailevi sebeplerin de siber zorbalık nedenleri arasında olduğunu gösteren araştırmalara rastlanmaktadır. Ailelerinde sağlıklı ilişkiler ve uygun iletişim ortamı kuramayan bireylerin bu ihtiyaçlarını gidermek amacıyla sanal ortama yönelmesi ve bu ortamda tanımadığı, kendisine zarar verebilecek kişilerle arkadaşlık kurmaya çalışması siber zorbalık davranışlarıyla karşılaşma olasılığını artırmaktadır. Bunun yanında ailelerinden fiziksel şiddet gören çocukların siber zorbalığa eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca, ebeveynlerin aşırı derecede hoşgörülü yaklaşımları çocuğunun internet kullanımına herhangi bir sınır koymaması, internet davranışlarını kontrol etmemesi, aşırı serbest bırakıp herhangi bir sınırlama getirmemesi de siber zorbalık davranışlarına neden olmaktadır (Willard, 2007).

Ebeveynlerin çocuklarına karşı tutum ve davranışları zorbalık eğilimini önemli derecede etkilemektedir. Ybarra ve Mitchell'in (2004) yapmış oldukları araştırmada; siber zorbalığa uğrayan kişilerin %44'ünün ebeveynleri ile arasındaki duygusal ilişkinin zayıf olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Araştırma sonucunda da bu durumun yani aile ile düşük sosyal ilişkinin siber zorbalık yapmayı üç kat arttırdığını bulmuşlardır. Li'ye (2010) göre ise, ebeveynlerin çocuklarına karşı zorba davranışlarının olması, çocukların sanal ortamda iken denetlenmemesi ve internet kullanımlarına zaman sınırı getirilmemesi, ebeveynlerin çocuğu aşırı serbest bırakması, ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgisizliği ve arasındaki bağlılığın zayıf olması ve fiziksel çatışmalar siber zorbalığın sebeplerindendir.

2.1.2. Siber zorbalık türleri

Literatürdeki farklı siber zorbalık tanımlarının yanı sıra, siber zorbalık türlerinin de farklı ölçütler temel alınarak kategorize edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Araştırmacılar, siber zorbalık türlerine dair değişik sınıflandırmalar yapmışlardır. Willard (2017), siber zorbalığa dair türleri 8 başlık altında toplamıştır ve bu siber zorbalığı oluşturan eylemleri temele alarak

yaptığı sınıflama literatürde en geniş kapsamlı ve kabul gören sınıflandırma olmuştur. Willard'ın (2007) siber zorbalık kategorileri aşağıdaki gibidir:

Parlama, Kızdırma/Kışkırtma, Çevrimiçi Kavgalar (Flaming): Bir ya da daha fazla kişi arasında kısa süreli yaşanan, genellikle kaba, kırıcı, saldırgan ve müstehcen bir dilin kullanıldığı, aşağılama, hakaret ve bazen de tehdit içeren saldırgan davranışları içermektedir. Parlamalar/kızdırmalar tartışma sayfaları (forum siteleri gibi veya kamuya açık siteler), sohbet (chat) odaları ya da e-oyunlar gibi herkese açık iletişim ortamlarında gerçekleşmektedir. Bu tartışmalar genellikle çok küçük gruplar arasında görülmektedir. Bazen kızdırma-kışkırtmanın şiddetlenip gerçek bir tehdit haline gelebilme potansiyeli de vardır. Kızdırma/parlamanın başladığı ilk anlarda bireyler arasında aslında bir eşitlik vardır. Ancak şüphelenilmeyen birinden gelen saldırı ile tartışma hararetlenip öfke savaşlarına da dönüşebilir (Özer, 2016:23).

Taciz (Harassment): Taciz; hedef seçilmiş bir kişiye sürekli, tekrarlı olarak mesajlar gönderilmesidir. Sanal ortamda taciz mesajları genellikle e-posta, anlık mesajlaşma veya metin mesajları gibi kişisel iletişim kanalları aracılığıyla gönderilebileceği gibi günümüzde de sosyal medyanın yaygınlaşması ile herkese açık ortamlarda da gönderilebilir. Taciz, uzun süreli, tekrarlayan şekilde gerçekleşmekte ve mağduru tek taraflı olarak incitmektedir. Yani zorbadan mağdura olmak üzere tek yönlü bir taciz söz konusudur. Sanal tacizde mağdur çevrimiçi olduğunda ya da cihazlarına baktığında sürekli bir şekilde zarar verici mesajlara maruz kalmaktadır (Baştürk Akça ve Sayımer, 2017). Bu da sanal tacizin en rahatsız eden yönüdür. Sanal taciz bazen aracılı olarak da gerçekleşebilmekte; tacizci, çevrimiçi ağlarını kullanarak mağdurun tanımadığı kişilerden de saldırgan mesajlar almasına yol açabilmektedir. Sanal tacizin en bilinen formlarından biri yazı savaşları (text wars) olarak adlandırılmaktadır. Bu sanal taciz şeklinde siber zorba veya zorbalar tek bir mağduru hedef alarak yüzlerce veya binlerce mesaj göndermektedir.

Karalama/ Kötüleme (Denigration): Seçilmiş bir kişiye yönelik olarak zarar verici, doğru olmayan ve kişinin itibarını zedeleyecek, acımasız içeriklerin sanal ortamda paylaşılmasıdır. Söz konusu mesajlar, iftira içeriyorsa mağdura gönderilmeyip doğrudan herkesin ve onun da görebileceği yerlerde paylaşılmaktadır. Karalama eylemleri dedikodu ve söylenti çıkarmak yoluyla da gerçekleşebilir. Dolayısıyla herkesin kolaylıkla erişebileceği çevrim içi ortamlarda gerçekleştirilir. Bu davranışın bir diğer türü de bir kişinin resim veya videosu

kendisine ait olmayan metarayellerle birleştirilmesi ile mağdurun zor durumda bırakıldığı durumlardır.

Taklit Etme/Başkasının kimliğine bürünme (Impersonation): Bir kişinin hedef aldığı başka birinin kimliğine bürünerek onu zor durumda bırakacak, saygınlığını zedeleyecek veya onun ilişkilerine zarar verecek içerikler paylaşmasıdır. Bu durum bireyin şifresini kırarak hesabına girme şeklinde olabildiği gibi samimi ilişkilerde şifre ve parolaların paylaşılması durumunda da olabilmektedir. Gençler şifre paylaşımını gerçek bir “arkadaşlık” kanıtı olarak görmektedir. Bu da başkasının kimliğine bürünme zorbalık türüne yol açabilmektedir. Günümüzde oltalama (phishing) tekniği ya da özel casus yazılımlar sayesinde tanıdık bir yerden geliyor gibi içerik göndererek şifre çalma olayları da gerçekleşebilmektedir.

İfşa Etme ve Düzenbazlık/ Kandırmaca (Outing and Trickery): İfşa etme, bir kişiye ait hiç kimse ile paylaşmak istemediği özel bilgilerin, sırların, resim veya video gibi içeriklerin özellikle mahrem ve mahcup edici nitelikte olanlarının, herkese açık bir şekilde yayınlaması veya başkalarına iletilmesi anlamına gelmektedir. İfşa durumlarının en sık rastlanan bir örneği, kişinin siber zorbaya sadece kendisinde kalması isteğiyle şartı ile gönderdiği özel bilgilerinin, resim ve videoların siber zorba tarafından başkalarıyla paylaşılmasıdır. Örneğin kötü bir şekilde sonuçlanan ilişkilerde cinsel içerikli ve müstehcen görüntüler ilişkinin ardından ifşa edilebilmektedir. Düzenbazlık veya kandırmaca ise bir kişinin kasıtlı olarak iyi ilişkilerle güvenini kazanıp onun özel bilgilerini ve sırlarını ele geçirip çevrimiçi ortamlarda paylaşılmasıdır.

Dışlama (Exclusion): Bir kişiyi bir ortamda veya bir grubun içinde kasıtlı olarak uzaklaştırma veya gruba dahil etmemedir. Sanal ortamda dışlama, çevrimiçi oyun ortamında, grup bloglarında ya da şifre korumalı herhangi bir ortamda, hedef seçilen kişiyi kasıtlı olarak gruptan çıkarma veya gruba dâhil etmeme şeklinde gerçekleşebilir. Whatsapp veya mail grupları gibi günümüzün yaygın iletişim kanallarından çıkarılma buna örnek verilebilir. Buna maruz kalan kişiler sosyal açıdan bir çöküntü yaşayabilmektedirler.

Israrlı Siber Takip (Cyberstalking): Hedefteki bir kişinin tedirgin edici ve aşırı derecede rahatsız edici mesajlara veya aramalara sürekli olarak maruz kalmasıdır. Kişi bu devamlı tekrarlanan mesajlar dolayısıyla güvenliğinden endişe etmeye başlar. Siber takipçi, mağdurun itibarını zedelemeye ve arkadaşlık ilişkilerini bozmaya çalışabilir. Bu tür

zorbalıkta mağdurun güvenliğinden endişe etmesi ve zorbadan tehdit alması da söz konusu olabilir. Israrlı takip ile siber taciz arasında kesin bir ayrım belirlenememekle beraber zorbanın ileri derecede rahatsız edip mağdura güvenliği konusunda endişe yaratması durumunda ısrarlı takibin ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Literatürde Willard'ın (2007) siber zorbalığın türlerine dair yaptığı sınıflamadan başka sınıflamalara da rastlanmaktadır. Walker (2007), siber zorbalık türlerini çevrimiçi kavga etme, siber taciz, iftira, başka birinin kimliğine bürünme, manipülasyon, saldırgan davranışlara teşvik edip yayınlama, cep telefonu ile cinsel içerikler paylaşma şeklinde başlıklara ayırmıştır (Metli, 2017:12). Navarro, Yubero ve Larranaga (2017:74), ergenler ve çocukların sergiledikleri siber zorbalık davranışlarının cinsiyete göre değişimini araştırdığı çalışmalarında siber zorbalıkta kullanılan araç ve yöntemleri baz alarak siber zorbalık türlerini belirlemiştir. Bunlar; internet ortamında e-posta aracılığı ile tehdit ve hakaret içeren mesajlar göndermek, mobil telefon ve uygulamaları aracılığıyla tehdit ve hakaret içeren mesajlar göndermek, bir kişinin aşağılayıcı ve küçük düşürücü resimlerini internet ortamına aktarmak veya yayınlamak, bir kişi hakkında utanç verici şakalar, söylentiler ve dedikodular yaymak, bunlarla ilgili yorumlar yazmak, bir kişinin mesajlarını hackleme yöntemi ile ele geçirmek, cep telefonu ile izinsiz videolarını çekmek, küçük düşürücü durumlarını resimlemek, şiddet yaparken videosunu çekmek, sırlarını ifşa edip yaymak, kişinin sanal ortamda bir gruptan atılmasına veya dışlanmasına sebep olmak, sürekli olarak sosyal medyada tehdit mesajları göndermek şeklinde sıralanmıştır.

Lee (2017:135) ise “*Güney Kore’deki Siber Zorbalık*” isimli çalışmasında, siber zorbalığın nerede ve hangi araçlarla yapıldığından çok zorbalık içeriği ve davranışın kendisini temele alarak bir sınıflama yapmıştır. Bu sınıflamayı hakaret, karalama, sanal taciz, cinsel içerikli paylaşımlar, kişisel bilgileri ifşası, istemediği şeyleri yaptırmak ve dışlama şeklinde ifade etmiştir.

Siber zorbalık üzerinde birçok araştırması bulunan Arıçak (2011) siber zorbalığı elektronik zorbalık ve iletişim zorbalığı olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulabileceğini belirtmiştir. Web sayfalarının ele geçirilmesi, özel ve kişisel bilgilerin çalınması, sanal ortamda şifrelerin çalınması gibi olaylar elektronik zorbalığa verilebilecek örneklerdir. Teknolojik aracılığıyla bireylere devamlı olarak rahatsızlık verme, alay etme, isim takma, dedikodu yayma, hakaret

etme ya da bireyin izni olmadan görüntülerini başkalarıyla paylaşma gibi davranış ise iletişim zorbalığının örneklerini oluşturmaktadır.

2.1.3. Siber zorbalığın sonuçları

Teknolojinin günümüzde insanlara sunduğu her tür bilgi, iletişim kaynağı, finansal ve sosyal hizmetlerin yanı sıra olumsuz etkileri de görülmektedir. Bir fenomen olarak görülen “siber zorbalık” bu olumsuzlukların başında gelmektedir. Özellikle gençlerin ve çocukların küçük yaşta kendilerini savunma becerilerinin daha düşük olması ile siber zorbalığa maruz kalmaları onların sosyal hayatını, akademik başarısını ve psikolojisini büyük ölçüde etkileyebilmektedir. Sadece gençlerin değil teknolojinin yaygınlaşması ile her yaş grubundan milyarlarca insanın hayatını etkileyebilen bu olumsuz sonuçlar üzerinde önemle durmak gerekmektedir.

Literatürde siber zorbalığın sonuçları mağdur ve zorba açısından farklı olduğu değerlendirilmekle birlikte temelde duygusal ve psikolojik etkiler, sosyal etkiler, akademik etkiler ve fiziksel etkiler olmak sonuçlarının alt başlıklarla ele alındığı görülmektedir. Zorbalığın etkisinin, yapılan eylemlerin yoğunluğuna ve süresine bağlı olarak değişebileceği de ortaya koyulmuştur (Metin, 2017:20; Yaman ve Peker, 2012).

Süslü (2016:20) araştırmasında belirtmiştir ki; “Siber zorbalık konusunda yapılan çalışmalarda, siber zorbalığın özellikle ergenlerin duygusal, sosyal ve akademik yaşamlarını olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır. Siber mağdurların daha fazla depresif semptomlar gösterdiği, anksiyete düzeylerinin yüksek olduğu, düşük benlik saygısı, yalnızlık, öfke, üzüntü, intikam duyguları ve akademik başarısızlık yaşadıkları çalışmalar tarafından ortaya konmuştur”.

Siber zorbalık mağdurlarının yaşadığı psikolojik sıkıntılar üzerine yoğunlaşan araştırmalar, bu mağdurların siber zorbalığa maruz kaldıktan sonra yaşadıklarının en önemli psikolojik sorunlarının zorbaya karşı öfke ve derin bir üzüntü hali olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmalar siber zorbalığın psikolojik etkilerinin geleneksel zorbalıktan çok daha büyük sorunlar doğurduğunu göstermiştir (Çetinkaya, 2010:22). Zorbalık sonrası bireyler sosyal yaşamdan kopma, içine kapanma, mutsuzluk, kızgınlık çaresizlik, dışlanma gibi kendini hayattan koparan sorunlar da yaşayabilmektedirler (Gencer, 2017:23; Karaca, 2019:14). Siber zorbalığa uğrayanlar daha detaylı incelendiğinde; sosyal çevrelerinde güçsüz ve içine

kapanık pasif mağdurlar, özellikle başkalarının düşmanlığını üzerinde çeken kışkırtıcı mağdurlar, dışlanmamak için gönüllü mağdurlar, ilgi çekmek için rol yapan sahte mağdurlar ve evde baskıcı bir ortamda yetişip kendisine yapılanı başkasına uygulamak isteyen zorba mağdurlar olarak gruplara ayrılabilir (Ümmetler İlhan (2016:19-20)). Cinsiyet değişkeni açısından genellikle mağdur olma bakımından fark görülmezken, zorba olma oranlarının erkeklerde daha fazla olduğu görülmüştür (Kavuk, 2016:38; Özdemir ve Akar, 2011). Siber zorbalık sonrası en çok karşılaşılan ortak duygu öfke olarak değerlendirilmiştir (Yaman ve Peker, 2012). Ayrıca zorba ile mağdur arasındaki ilişkinin tanıma düzeylerinin duygusal ve davranışsal olarak farklı tepkilere yol açtığı görülmüştür (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010; İnelöz ve Uçanok, 2013).

Hinduja ve Patchin (2010) yaptıkları incelemede, siber mağduriyetle intihar girişimi düşüncesi arasında ciddi bir ilişki olduğunu ve akran saldırganlığının bu etkiyi arttırdığını ortaya koymuştur. Siber zorbalığın ileri derece etkilerinde depresyon ve yalnızlık hissinin yanı sıra teknolojiden uzak durma eğilimleri de görülmektedir (Kozan, 2018:4).

Siber zorbalığa uğrayan bireylerde sosyal hayata ilişkin problemler yaşadıkları, arkadaşlık ve aile ilişkilerinde çatışmalar yaşadıkları, kaygı düzeylerinin yüksek olduğu, öz saygılarının düşük olduğu, depresyon, öfke belirtileri gösterdikleri ve saldırgan tavırlar sergiledikleri görülmüştür (Mitchell&Finkelhor, 2007; Erbiçer, 2019).

Price ve Dalglish (2010) ise Avustralya’da yaptıkları araştırmada siber zorbalığa uğrayan gençlerde en çok görülen etkilerin arkadaşları, akranları (%42) ve anne baba ilişkilerindeki problemler (%19), kendisine karşı güvensizlik duyması (%78) ve öz saygısının düşük (%70) olması bulgularına ulaşmışlardır.

Siber zorbalığın mağdur üzerindeki etkileri maddeler halinde şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kendilerine olan saygı ve güvenleri azalır, diğer insanlarla ilişkilerinde problem yaşarlar (Metin, 2017:21)

- Zorbaların kimliklerini sanal ortamda kolaylıkla saklayabilmeleri, mağdurları çevresindekilere karşı şüpheli durumuna düşürmekte ve mağdurlar kaygı problemleri yaşayabilmektedirler (Bauman, 2007).
- Kimliklerinin, özel bilgilerinin elde edilmesi ve kolaylıkla yayılması, kendi adına yalan yanlış ifadelerin kullanılması yıkıcı etkilere sebep olabilmektedir (Metin, 2017:15).
- Fiziksel olarak kötü hissedip, uyku düzenlerinin bozulması, iştahlarının azalması, tekrarlı karın ağrısı ve baş ağrısı gibi problemler yaşayabilmektedirler (Özer G., 2016:37-38).
- Akademik başarıları düşerek, okulu sevmeme, okulla bağının azalması, okul içinde saldırganlık, sınıf düzeni bozma ve devamsızlık yapma gibi eylemler gösterebilmektedirler (Özer H., 2016:60; Shariff, 2008; Beran ve Li, 2005; Serin, 2012).

Siber zorbalık hem mağdur hem de zorba üzerinde bireysel ve toplumsal düzeyde birçok olumsuz sonuca sebep olmaktadır. Yeni araştırmalar teknolojinin insan davranışlarını ve eğilimlerini etkilemesi ile gelecekte siber zorbalığın farklı etkilerini de ortaya çıkarabilir. Siber zorbalık bir yaş sınırı olmaması, zaman ve mekân bağımsızlığı olması ile hemen herkesi etkilemektedir. Fiziksel, ruhsal, sosyal ve psikolojik olarak gelecek nesillerde sağlıklı bireyler yetiştirmek üzere küresel boyutta önlemlerle bu etkilerin en başından önlenmeye çalışılmalıdır.

2.1.4. Siber zorbalık araçları

Siber zorbalığı, geleneksel zorbalıktan ayıran yönü onun gerçekleştirildiği ortamlar ve araçlardır. Araştırmalar, siber zorbalığın dijital platformlar için de en çok yapıldığı ortamın gençlerin de çoğunlukla tercih ettiği sosyal platformlar olduğu görülmüştür (Akça ve Sayımer, 2017). Bilişim teknolojilerinin gelişmesi ve sanal ortama ulaşma araçlarının çeşitlenmesi ile siber zorbalığa uğrama alanları artmıştır. Siber zorbalık araçları yapılan çalışmalar ile literatürde şu şekilde yer almıştır (Rogers,2010; Bhat, 2008; Hinduja ve

Patchin,2008; Özer G., 2016; Willard,2007; Özer H.,2016:44-46; Ümmetler İlhan, 2016:12; Serin, 2012:37);

- Elektronik Posta- E-Posta (E-Mail)
- Metin Mesajı (Text Messaging)
- Anlık Mesajlaşma (Instant Messaging)
- Sohbet Odaları (Chat Rooms)
- Çevrimiçi Oyunlar (Online Games)
- Web Siteleri (Web Sites)
- Sosyal Ağ Siteleri (Social Network Sites)
- Bloglar

Elektronik Posta- E-Posta: Elektronik postalar ile tek bir hamle ile aynı anda binlerce kişiye rahatlıkla ulaşılmaktadır. Elektronik postanın kimden gönderildiğini belirlemek oldukça zor olabilir. Saldırıları ve taciz için de e-postalar zorbalardan kullanılabilmektedir.

Metin Mesajı (Text Messaging): Cep telefonlarının kısa mesaj (SMS) sistemi veya bilgisayarlardan çeşitli programlar aracılığı veya siteler ile kimlik gizlenerek yapılmaktadır. Ülkemizde telefon hatlarının kontrolsüz dağıtılması bu tür zorbalığı kolaylaştırabilmektedir.

Anlık Mesajlaşma (Instant Messaging): Mobil uygulamalar (Viber, Tango, WhatsApp, vb.), anlık sohbet ortamları (Skype, Facebook sohbet, vb.) gibi ortamlar ile siber zorbalığın sergilendiği yerlerdir. Yapılan çalışmalar ergenlik çağında görülen en yaygın siber zorbalık aracının anlık mesajlaşma ile olduğunu göstermiştir.

Sohbet Odaları (Chat Rooms): Kullanıcılar arasında gerçek zamanlı bir iletişimin kurulduğu başka bir biçimdir. Sohbet devam ederken kullanıcılar araya yazı girişleri yapabilmekte ve yapılan diyaloglar diğer kullanıcıların tarafından da görülebilmektedir. (Tamer, 2014:54). Sohbet odalarındaki insanların genellikle başka kimliklere büründükleri bilinmektedir bu da siber tacize uygun ortamlar olmasını sağlamaktadır. Ayrıca ortamdaki üyeler dışlanabilir, iftira atılabilir veya öfkeli tartışmalar maruz kalabilirler. Sohbet odaları, büyük seyirci kitlelerinin olduğu siber zorbalık açısından tehlikeli ortamlardır (Özer H, 2016: 44- 45).

Çevrimiçi Oyunlar (Online Games): Günümüzde teknolojinin akıl almaz gelişimi oyun sektörünü de önemli ölçüde etkilemiştir. Bu oyunlarda çok iyi grafik tasarımları ve

senaryoların yanı sıra milyonlarca kullanıcıyı iletişime sokabilen sohbet bölümleri de bulunmaktadır. Kullanıcılar, oyun içerisinde tatsız diyalogların yanı sıra, oyundan kovulma, engellenme ve dışlama gibi zorbalıklara maruz kalabilmektedirler.

Web Siteleri (Web Sites): Web siteleri seçilen kurbanlar üzerinden karalama, iftara atma, ifşa etme, etiketleme, aşağılama gibi birçok siber saldırganlık olaylarının gerçekleşebildiği ortamlardır. Web siteleri bir kurbanı özel olarak oluşturulabileceği gibi, var olan sitelerde mağduru rahatsız etmek üzere de kullanılabilir. Hedefteki kişiyi incitmek üzere onun üzerinden oylamaların yapıldığı web siteleri de kurulabilmektedir.

Sosyal Ağ Siteleri (Social Network Sites): “Sosyal ağlar, kitlelerle bağlantı kurmak için kullanıcıya sistemde bulunan profilini paylaşma olanağı sağlayan, diğer kullanıcıların kendi listelerine birbirlerini eklemesine fırsat tanıyan ve aynı zamanda sistemde bulunan her bireyin birbirini görmesini sağlayan web tabanlı servis olarak tanımlanmaktadır” (Filiz ve diğerleri, 2014). Sosyal ağları (Facebook, Instagram, Snapchat, Twitteri, vb.) sürekli kullanan kişilerin siber zorba ve mağdur olma oranlarının fazla olduğu araştırmalarda ortaya koyulmuştur (Tuncer ve Dikmen, 2016). Sosyal paylaşım siteleri kimliklerin gizlenmesine imkân vermesi ile zorbaların kolaylıkla faaliyetlerde bulunduğu yerlerdir. Günümüzde beğenilme ve fenomen olma arzusu ile oluşan baskı daha çok takipçiye sahip olma adına çocukları tanımadıkları kişilerle iletişim kurma ve kişisel bilgilerini erişimlerine izin vermelerine sebep olmaktadır (Rogers, 2010).

Bloglar: Blog sayfaları tarihe göre ters sıralanmış ve konularla başlık, metin, resim, anketler içeren ve okuyucu yazar arasında yorumların yer aldığı web uygulamalarıdır. Hedeflerine aldıkları kişileri utandırmak, alay etmek, küçük düşürmek, bilgilerini ifşa etmek gibi eylemler için bloglar kullanılabilmektedir (Çetinkaya, 2010:13). Bloglar, vblog olarak sadece videolardan da oluşabilmekte ve siber zorbalık olayları bu şekilde de gerçekleşebilmektedir.

2.1.5. Okulda siber zorbalık

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ile oluşan yeni medya ortamları internet kullanım yaşını giderek düşürmüştür, çocukların ve gençlerin günlük hayat işlemlerinde ve kimliklerinin oluşmasında önemli bir rol oynamaya başlamıştır (Akça ve Sayımer, 2017). 1970’li yıllardan itibaren okullarda yaygın olarak görülmeye başlayan geleneksel akran

zorbalığı çoğunlukla okul saatleri içinde görülmekte iken siber zorbalıkta olay biraz daha karmaşıklışıp birçok iletişim aracı ile zorbanın mağdura istediği zaman ulaşabilmesi bunu sürekli devam ettirebilmesini sağlamaktadır. Araştırmalar genellikle sanal ortamda zorbalığa katılanların aynı zamanda geleneksel akran zorbalığına da katıldıklarını ortaya koymaktadır (Aksaray, 2011). Siber zorbalık özellikle okullarda çocuklar ve gençler arasında, onları olumsuz etkileyen ve giderek yaygın hale gelen, üzerinde dikkatle durulması gereken küresel bir problemdir. ABD’den Güney Kore’ye Avustralya’dan Kanada’ya birçok gelişmiş ülkede olduğu gibi tüm dünyada örnekleri görülmektedir. (Campbell, 2005). Dünyanın farklı yerlerinde yapılan araştırmalarında siber zorbalığın okul ortamında öğrencilerin fiziksel, ruhsal, sosyolojik, akademik gelişimini etkileyen bir sorun olduğu vurgusu yapılmaktadır (Mc Guckin ve Corcoran, 2017:191; Önder, Yurtal ve Özsezer, 2016; Ryan, Kariuki ve Yılmaz, 2011; Arıcak, 2009; Patchin ve Hinduja, 2006).

Ülkemizde son yıllardaki çalışmalara göre siber zorbalık oranları artmaktadır (Taylan ve diğerleri, 2017). Uluçay ve Melek (2017) tarafından yapılan Türkiye’deki okullarda siber zorbalık ile ilgili bir literatür araştırmasına göre; “Özellikle ergen ve çocukların yanlış İnternet kullanmaları sonucu, pek çok tehlikenin belirdiği, sosyal ve psikolojik anlamda bu genç neslin önemli risklerle karşı karşıya olduğu iddia edilmektedir. Özellikle siber zorbalık mağduriyeti ve teşebbüsü okul yaşantısına karışmış, öğrencilerin öğretmenleri ve velileri arasında endişe verici bir olgu olarak değerlendirilmeye başlamıştır”. Araştırmalar okullarda özellikle orta okul ve lise düzeyinde siber zorbalık istilasını altında olduklarını göstermiştir. Siber zorbalığın olumsuz etkileri okul ortamında güvensiz ve kaygılı bir iklimin hâkim olmasına sebep olmaktadır (Li, 2010; Akar, 2018; Topçu Uzer ve Tanrıku, 2017).

Okullarda, eğitimin tüm paydaşları olarak öğrenci, öğretmen, idareci veli olarak beraberce ve bilinçli bir şekilde hareket edilmesi zorbalığın etkilerini azaltacaktır. Olayın ciddiyetinin farkına varılarak, hukuki boyutlarının da olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkemizde bu konuda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan düzenleme ile bilişim teknolojileri aracılığıyla yapılan olumsuz davranışların suç teşkil ettiği kabul edilmiştir. Bu amaçla 2014 tarihli Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde 2019 yılı değişiklikleri itibari güncellemelere gidilmiştir. Yaptırımların caydırıcı olması, toplum düzeninin korunması, öğrencinin yaptığı olumsuz davranışlarının farkına vararak bu davranışlarının olumlu yönde düzeltilmesi için kapsamlar genişletilmiştir. Öğrencilerin olumsuz davranışları ve uygulanacak yaptırımlara ilişkin mevzuat içerisinde daha önce uyarma niteliğinde yer alan madde, kınama cezası olarak değiştirilmiş bu kapsamda;

“(Değişik: RG-10/7/2019-30827) Bilişim araçları ya da sosyal medya kanalıyla kişilik haklarını ihlal edecek şekilde izinsiz ses ya da görüntü kaydetmek veya yayınlamak” ibaresi eklenmiştir.

(<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19942&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=okul%20öncesi>). Ortaöğretim öğrencileri için ise 2013 tarihli Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği’nde, 2019 yılında bilişim araçlarının içeriği ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Mevzuat içerisinde “Ek: RG-5/9/2019-30879) Öğrencilerin eğitim ortamlarına bilişim araçlarıyla girmemesi esastır.” ibaresi bulunmaktadır, ayrıca 163. ve 164. maddelerinde “Disiplin cezasını gerektiren davranış ve fiiller” bölümünde;

- Bilişim araçlarını öğretmenler kurulunca belirlenen usul ve esaslara aykırı şekilde kullanmak,
- Eğitim ortamlarında; dersler arası ile öğle arası dinlenme sürelerinde okul yönetiminin izni dışında bilişim araçlarını yanında bulundurmak ve kullanmak,
- Bilişim araçları veya sosyal medya yoluyla eğitim ve öğretim faaliyetlerine ve kişilere zarar vermek,
- Bilişim araçlarını ve sosyal medyayı; zararlı, bölücü, yıkıcı ve toplumun genel ahlak kurallarıyla bağdaşmayan ve şiddet içerikli amaçlar için kullanmamaları; bunların üretilmesine, bulundurulmasına, taşınmasına yardımcı olmamaları,

ibareleri yer alarak bilişim teknolojileri aracılığı ile gerçekleşen olumsuz davranışların önüne geçilmesi planlanmıştır.

(<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.18812&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=orta%F6%F0retim>).

Dünyada küresel bazda ve ülkelerde kanun koyucular tarafından politika temelli olarak çok boyutlu olarak ele alındığı takdirde siber zorbalığın önlenmesi ya da en azından eğilimin azaltılması mümkün olabileceği düşünülmektedir. Temel eğitimlerin alındığı okullar bünyesinde siber zorbalıkla mücadele planlarının oluşturulması ve bu konuda okul, öğrenci, veli iş birliğinin sağlanması gerekir. Siber zorbalığı çocukların becerilerini geliştirmeleri için katılmaları gereken bir tür akran çatışması olarak görmekten ziyade siber zorbalık çocuklar ve yetişkinler açısından ciddi sonuçlar doğurabilecek olumsuz bir deneyim haline gelebilir. Bu sebeple çocuklara ve gençlere bu sorunla baş etmede yardımcı olunmalı ve

mücadele becerilerinin geliştirmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca ihtiyaç hissettiklerinde okuldan ve ailelerinden destek alabileceklerine dair bir güven ortamı oluşturulmalıdır. Bunları oluşturabilmek için okulların siber zorbalıkla mücadelede kararlı politikalar üretilip uygulamaları gerekmektedir (Baştürk Akça vd, 2014).

2.2. Durumlu Öğrenme Modeli

Öğrenme modelleri insanın nasıl öğrendiğini açıklayan yaklaşımlardır. Teknolojinin hızlı değişimi ve her alanda hayatımızda oluşu eğitim yaklaşımlarını da etkilemiştir. Öğrenme olayı olarak insan davranışlarındaki değişimi ele alan davranışçı kuram, 1970’li yıllarında kadar etkisini göstermiştir. Öğrenmeyi, insan zihnindeki süreçler olarak gören bilişsel kuram da davranışçı model gibi nesnelci yaklaşımlardan biridir. Yapıcı yaklaşım ise bireyin dış dünyadaki anlamları önceden planlanan içeriğe göre değil de kendi algılamasına göre yapılandırarak anlamlandırığını savunmuş ve teknolojinin daha etkin kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Yapıcı yaklaşımda teknolojiyi bilgiyi aktarma için değil, bilgiyi kullanabilmek ve anlamlandırabilmek için eğitim programı içerisine yerleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Ataizi, 1999:2). Yapıcı yaklaşım, literatürde yapılandırmacı, yapısalcı yaklaşım olarak da ifade edilmektedir.

Öğrenmeye dair değişim, insanın bilgiyi kendisinin oluşturması ile gerçekleştirebilir. Yapıcı yaklaşımda, birey bilgiyi sosyal ve bireysel olarak oluşturur ve zihninde anlamlandırır. Yani birey öğrenmeyi gerçekleştirirken bilginin kendilerine aktarılma şekilleriyle değil, kendi zihninde yapılandırdığı biçimiyle gerçekleştirebilir (Yaşar, 1998).

Yapıcı yaklaşım, bireylerin belirli bir konuda kendi birikimlerini oluşturabilmeleri için, kendi yaşantılarından örnekleri kullandıkları, yapılandırma sürecinin nasıl olduğu, nelerden etkilendiğini açıklamaya çalışarak, bilginin birey tarafından oluşturulduğunu savunan öğrenci merkezli bir öğrenme yaklaşımıdır (Ünlü, 2009:11).

Yapıcı yaklaşım, türetimci öğrenme, buluş yoluyla öğrenme ve durumlu öğrenme kuramlarının birleşiminden oluşur. Yapıcı yaklaşımda birey, kendi deneyimleri sonucunda yorumlayarak bilgiyi oluşturur. Her bireyin kendine ait yaşantısı olduğu için yorumlaması ve anlamlandırması kendine özgüdür. Öğrenme olayı da bizim dünyaya baktığımız ölçüdeki merceklerin izin verdiği kadarıyla gerçekleşir (Ataizi ve şimşek, 1999)

Yapıcılıkta öğretim, öğrenenler ile iş birliği içerisinde, eğitim araçlarını da kullanarak, bireyin kendine has yorumları nasıl yapılandırabileceğini göstermektir. Birey kendi

dünyasındaki deneyimler ve bireysel yorumlar ile bilgiyi özümser ve tanımlayabilir. Yapıcı yaklaşımda öğrenci merkezli ortamlarda çeşitli araçlar kullanılarak ve görevler tanımlanarak aktif bir katılımıla bilgiler yapılandırılır. (Özerbaş Somuncuoğlu, 2004:27)

Jonassen (1994), öğrenmenin bireyin kendi yaşantısına, zihinsel süreçlerine ve inançlarına bağlı olduğunu savunmuş ve yapıcı yaklaşım ile ilgili tasarladığı öğrenme ortamlarını şu şekilde sıralamıştır;

- Öğrenme olayı gerçekleştirirken, zihnin ilişki kurma yapısı göz önünde bulundurulmalı ve basitleştirmeyip gerçek hayatta olduğu gibi karmaşık yapılar ele alınmalıdır.
- Öğrenme olayı sağlanırken gerçekler ve işlenen konunun ile bağlamı bir arada aktarılmalıdır.
- Öğrencinin sosyal hayatında ve günlük yaşantısında karşısına çıkabilecek görevler sunulmalıdır.
- Gerçek hayatı içeren örnekler verilmelidir.
- Öğrenme ortamı sosyal deneyimlerle ve günlük yaşamdan yansımalarla zenginleştirilmeli ve öğrenmenin kalıcılığı sağlanmalıdır.
- Öğrenme ortamı, öğrenciler arasındaki diyalogu ve yardımlaşmayı arttıracak işbirlikçi bir düzen üzerine kurulmalıdır.

Yapıcı yaklaşım, bilişsel özellikleri kapsayan birçok düşünceyi içermektedir. Hepsinin temel noktası ise, birey, sorunları çözmek için kendi zihninde oluşturduğu kavramları yapılandırır ve gerçek dünyadaki kavramları da kendi zihinsel süreci ile anlamlandırır (Aydın, 2000).

Yapıcı yaklaşımda öğrenciler kendi deneyimlerini de öğrenme ortamında kullandıklarında öğrencinin ilgi ve ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır. İşbirlikçi öğrenmeyi destekleyen yapıcılıkta, üretkenliği de arttıran grup çalışmaları da desteklenmelidir. Hem okul içinde hem de gerçek hayatta kullanabilecekleri bilgi ve üst düzey becerilere yer verilmelidir. Öğrencilerin bilgileri günlük hayatındaki sorunları da çözebileceği şekilde anlamlandırabilmesi için verilen bilgiler gerçek hayata yönelik uyarlanmalıdır. (Bozu, 2014:9)

1990'lı yıllarda eğitim ile ilgili araştırmalarda ön plana çıkan durumlu öğrenme yaklaşımı, eğitimde öğrenmeye yeni bir bakış açısı getirmiştir. Durumlu öğrenme, durumlu biliş olarak da araştırılmış ve buna göre; her türlü bilgi bir anlam, kültür ve bağlam çerçevesinde değerlendirilir. Öğrenmeyi anlamalı hale getirmek için bağlamları kullanmak gerekir. Durumlu biliş ya da durumlu öğrenme bireyin öğrenme olayında çevresinden ve yaşantısından etkilenecek şekilde gerçekleştiğini savunur (Ünlü, 2009:17-18).

Durumlu öğrenme, öğrenmenin bilişsel çıraklık yoluyla olması gerektiğini ve kavramların ancak araçlarla beraber kullanıldıklarında anlaşıldığını savunur. Öğrencinin bir bilgiyi durağan bir bilgi olarak değil de kazanılmış bir bilgi olarak elde edebilmesi için öğrencinin etkileşimi ve onu bir bağlam içerisinde kullanması önemlidir (Ataizi ve Şimşek, 1999). Çocukların dil öğrenimi üzerine yapılan bir araştırmada da gerçek hayatta, örgün ortamdan daha fazla kelime öğrendikleri hatta gerçek bağlamdan uzak örgün ortamda öğrendikleri az sayıda kelimenin de söz dizemlerinde hataların çok olduğu görülmüştür (Miller ve Gildea, 1987).

“Durumlu öğrenme, öğrencilerin kendi bilgilerini kendilerinin yapılandığı, böylece sorumluluk, motivasyon, iş birliği ile uzlaşma, sorun çözme, karar verme gibi becerilerin de öğrenildiği bir etkinliktir. Bu beceriler aynı zamanda duygusal zekanın geliştirilmesi ile kazanılan ve geliştirilebilen etkinliklerdir.” (Özerbaş, 2004:19).

Durumlu öğrenmenin en önemli özelliklerinden biri öğrencilere gerçek hayattaki problem çözme durumlarını eğitim ortamında bir bağlam içerisinde sunmaktır. Böylece gerçek hayatta karşısına çıkan problemleri tanımlama, değerlendirme ve çözme olaylarında bireyler arası bir yaklaşım beklenmektedir (Aydın, 2000).

Durumlu öğrenmenin önemli özellikleri şu şekilde belirtilmiştir;

- Bireylerin, bilgilerini kullanabilmesi için uygun şartların sağlanması,
- Yaratıcılıklarını arttırmak için öğrencilerin sorun çözmeye yönlendirilmesi,
- Okul ortamında öğrendikleri bilgilerin, gerçek hayatta nasıl kullanılabileceklerinin gösterilmesi
- Okul ortamında öğrendiklerinin gerçek hayattaki benzer olaylara nasıl aktarabileceklerinin öğretilmesi (Collins, 1991).

Durumlu öğrenme, gerçek hayattaki durumlardan hareketle, öğrencilerin eğitimde aktif bir rol bir alıp, ezbere dayalı bir öğrenme ortamında değil de bilgilerini bir bağlam çerçevesinde anlamlandırıp karşısına çıkan problemlerde kullanabileceği bir ortam sunmaktadır (Bozu, 2014: 18).

2.2.1. Durumlu öğrenme bileşenleri

Durumlu öğrenmenin etkili bir biçimde sunulması ve uygun eğitim ortamlarının sağlanması için çalışmalar yapılmıştır. Durumlu öğrenmenin ana öğeleri sekiz başlık altında incelenmiştir. Bunlar:

- Öyküler
- Yansıma
- Bilişsel Çıraklık
- Yardımlaşma-İş birliği
- Bire bir yetiştirme
- Çoklu uygulama
- Öğrenme becerilerinin birleştirilmesi-Ekleme
- Teknoloji

Öyküler: Durumlu öğrenme modelinde öğrencinin anlamlı bir bütün oluşturup, bir bağlam oluşturması için öyküler öğrencilerin bilgilerini keşfetmelerinde önemli bir yere sahiptir. Uygun öykülere yer verilmesi gerçek yaşam ortamlarının yansıtılması açısından öğrenmenin temelini oluşturmaktadır. Böylece öğrencilerin farklı durumları gözlemleyip kendi yaratıcılıklarını da kullanarak çözümler üretebilecekleri ortamlar oluşturulmuş olur (Bozu, 2014:23)

Yansıma: Yansıtıcı düşüncede, yapılan uygulamaların sistemli bir şekilde anlamlandırılması ve en küçük ayrıntılardaki bilgilerin bile işlevselliğinin kişi tarafından bilinmesini sağlamak temel amaçtır. Yoğun düşünme olarak da anlamlandırılabilir. Burada öğrenci doğru bilginin farkındadır. Yansımada çoklu etkileşim programları sayesinde birey kendi çıkarımları üzerine düşünmeye yoğunlaşacaktır (Ünlü, 2009:34).

Bilişsel Çıraklık: “Bilişsel çıraklık, etkinlik ve toplumsal etkileşim aracılığıyla gerçek uygulamalarda öğrencilerin kültürlenmesi yani içinde bulunduğu duruma özgü kültürü

alması olarak açıklanır. Çıraklık kavramı, öğrenme de deneysel etkinliklerin önemini ön plana çıkarmaktadır. Aynı zamanda, öğrenmenin bağlama dayalı, durumlu ve kültürleyici bir olgu olduğu fikrini savunmaktadır” (Kılıç, 2004). Bilişsel çıraklıkta, öğrenciler uygulamaların içerisinde bulunarak, yaparak öğrenir ve işbirlikçi yaklaşımla bilginin sosyal olarak yapılandırılmasını destekler. Okul ikliminde bilişsel çıraklık uygulamasının yapılması öğretmenin uygulama sırasında öğrenciye yapacağı rehberlik ve desteğin koordineli bir şekilde gerçekleşmesiyle oluşur. Asıl önemli olan öğrencilerin uygulamalara katılabileceği, günlük yaşamındaki algılamayı yansıtabileceği bir bağlamın sağlanmasıdır. Bilişsel çıraklık pedagojik bir yaklaşımdır (Ünlü, 2009:39).

Yardımlaşma-İş birliği: Durumlu öğrenme modelinin de içinde bulunduğu yapıcı yaklaşımda öğrenci bilgileri iş birliği içinde anlamlandırabilmektedir. Ortaklaşa çoklu roller üstlenerek, sorun çözme becerilerini geliştirmektedirler. Durumlu öğrenme modelinde sosyal etkileşimler ve iş birliği önemli bir yere sahiptir.

Bire bir yetiştirme: Öğretmen burada gerektiğinde müdahale eden rehber konumunda olup, öğrenci aktif olarak öğrenmenin merkezindedir. Öğrenciler problemleri çözerken, öğretmen öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmeleri için destek sağlar.

Çoklu Uygulama: Çoklu uygulamalar, öğrencilerin bir uygulamada herhangi bir destek olmaksızın kendi başlarına ilerlemelerini sağlamak için geliştirilmiştir (McLellan,1996). Eğitsel oyunlar bunlara örnek verilebilir.

Öğrenme Becerilerinin Birleştirilmesi-Eklemleme: Durumlu öğrenme ortamları, bilgilerin belirginleştirilmesini sağlayacak eklemlmeleri organize eder ve etkileşimli çoklu ortamlarda kaynakları sosyal bir bağlam içerisinde kullanarak tasarlar. Öğrenci farklı stratejiler geliştirmeli ve bunların etkilerini kendisi gözlemlemelidir. Böylece öğrenci kendinde var olan bilgileri anlamlandıracak ve problemlerin çözümünde kullanabilecektir (Ünlü, 2009:43).

Teknoloji: Teknolojik araçlar ile öğrencilere gerçek hayatı simüle edebilecek, öğrencilere günlük hayattaki sorunları deneyimlemelerini sağlayabilecek ortamlar hazırlamak mümkündür. Bireysel veya takım çalışmalarına da imkân verebilen sanal gerçeklik uygulamaları sayesinde önceden tasarlanmış senaryolarla öğrencilere birçok alanda farklı

durumlar karşısında problem çözme becerileri kazandırılabilir. Burada önemli olan öğrencinin gerçek yaşamda olduğu gibi deneyimlemesi ve doğru adımları başarılı bir şekilde atabilmesidir. Teknoloji sayesinde sayısız uygulama hem maliyet problemi olmadan hem de bir tehlike arz etmeden sınıf ortamlarında öğrencilere sunulabilir. Öğretmenin burada iyi bir rehber olması ve süreci iyi işlemesi gerekir. Ataizi'nin (1999) çalışmasına göre teknoloji destekli durumlu öğrenme süreçleri öğrenmeyi olumlu yönde desteklemektedir.

2.2.2. Durumlu öğrenmede öğretmenin rolü

Durumlu öğrenme modelinde öğretmen, öğrencileri yöneticilik, ileticilik ve yetiştirici bağlamında desteklemektedir. Öğretmen öğrencileri gözlemler, ipuçları ve hatırlatıcıları öğrenciye verir, geribildirim sağlar, model olur ve bilginin yapılandırılması konusunda koçluk yapar. Öğrencinin süreci tamamlayamadığı durumlarda öğretmen; becerileri, stratejileri ve bağlantıları sağlar. Öğrenci tek başına süreci bitiren kadar bu yapılandırılmış destek devam eder (Herrington ve Oliver, 1995, Akt. Ünlü, 2009:48). Öğrencilerin bilgiyi transfer edebilmeleri ve süreci tanıyabilmeleri için öğretmen işbirlikçi ortamlar hazırlamalı ve gerekli ön bilgileri vermelidir. Öğretmenler, öğrenci kendi başına ilerleyene kadar gözlemci ve rehber olma durumundadırlar. Öğretmen aynı zamanda öğrenen konumundadır. Bilgiyi öğrencilere aktarırken aynı zamanda öğrenmeye açık durumdadır. (Bozu, 2014:33). Özerbaş Somuncuoğlu (2004:40-41) durumlu öğrenme modelini kullanırken öğretmenin sınıf içindeki rollerini şöyle sıralamıştır:

- Uzman stratejileri uygulayacak şekilde görev alır
- Belirlediği stratejileri uygulamak için öğrenci katılımını sağlayacak zemini hazırlar
- Yapılan etkinlikler belirlenen durumlarla alakalı olur
- Öğretmen öğrencilere uygulamalar için model teşkil etmektedir
- Öğrenciler, bilgi ve becerilerini oluştururken akıl yürütme veya problem çözme yöntemlerini kullanmalıdırlar
- Öğrenciler öğrenmeye teşvik edilmelidir
- Öğrenciler problemleri kendi başlarına çözebilsinler diye öğretmen desteğini giderek azaltmalıdır.

Öğretmen, ilgiyi arttırmak üzere öğrencilerle sürekli iletişim halinde olmalıdır, çünkü öğrencinin katılımı çok önemlidir. Öğretmen gerçek bağlamları sunacak bir okul ortamı oluşturmalıdır. Öğretmen sürekli araştırma halinde olup öğrencilere farklı öğrenme durumları da hazırlayabilmelidir. Bunun için gerçek hayatı yansıtan günümüz teknolojilerinden faydalanabilmektedir. Ayrıca öğretmen zihinsel süreçleri sürekli takip etmelidir. (Kılıç, 2004).

2.2.3. Durumlu öğrenmede öğrencinin rolü

Durumlu öğrenme modelinde öğrenci, öğrenmenin merkezinde aktif rol almaktadır. Durumlu öğrenme modelinin de dayandığı yapıcı öğrenme modeline göre amaç sadece verilen bilgileri direkt öğrenmesi değil öğrencinin iş birliği içerisinde sağlanan ve geliştirilen araçları da kullanarak öğrendiklerini kendi yorumlarıyla yapılandırmasıdır. Durumlu öğrenme modeli bireyi gerçek yaşama hazırlamaktadır. Önemli olan öğrencinin bilgiyi kendi zihninde yapılandırarak araştırmaya ve öğrenmeye istek duymasıdır. Öğrenci bilgiyi öğrenmenin yanı sıra yeni bilgileri öğrenme yollarını da öğrenmektedir. Bu da günümüz eğitim amaçlarına da uygun olarak öğrencinin akıl yürütme, problem çözme, eleştirel düşünme ve bilişsel esneklik becerilerinin geliştirmesini desteklemektedir (Özerbaş, 2004:27-28).

Günümüz öğrencileri çağın da gerektirdiği gibi bilgi teknolojileri araçlarını kullanmakta çokça vakit geçirmektedir. Bu araçların doğru ve verimli bir şekilde okul etkinliklerinde kullanılması ile öğrenci motivasyonu da artmış olarak, bilgiye yaparak-yaşayarak ve keşfederek ulaşacaktır. Bu şekilde öğrenci öğrenmede aktif bir rol alıp gerçek hayatın zorlu koşullarına hazır olarak kendi problem becerisini geliştirmiş olacaktır. (Bozu, 2014:34)

Durumlu öğrenme modelinde öğrenci belli bir amaca uygun olarak gerçek hayattaki gibi bir ihtiyaç çerçevesinde çözümler üretmektedir. Sorumluluklar alarak karar verici rollerde bulunmaktadır. Burada rolleri ve ortamları değişmektedir. Böylece öğrenme ortamında farklı bakış açılarını da gözlemleyebilmektedir (Ünlü, 2009:47).

Durumlu öğrenme modelinde öğrencilerin sorunlarını iş birliği içerisinde fikirlerini paylaşarak çözmeleri de önemlidir. Bu iletişim ile öğrenciler anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirebilirler (Kılıç, 2004).

2.3. İlgili Araştırmalar

Teknolojik araçların yaygınlaşmasına paralel olarak tüm dünyada da siber zorbalık olayları artmış ve konu ile ilgili birçok araştırma yapılmış, kampanyalar düzenlenmiştir. Ülkemizde de özellikle son yıllarda konuya dikkat çekmek üzere çalışmalar yapılmıştır. Durumlu öğrenme modeli ise teknolojik araçları da aktif bir şekilde öğretim ortamında kullanılmasına olanak veren bir model olmasına rağmen literatürde ilgili çalışmaların çok fazla olmadığı görülmüştür.

2.3.1. Siber zorbalık ile ilgili araştırmalar

Dünya nüfusunun yarısından fazlasının internet ortamında ve sosyal medyada olması ile siber zorbalık olayları özellikle de genç yaş grubunu yakından etkilemektedir. Siber zorbalık artık küresel bir sorun olarak görülmekte ve gelişmiş ülkelerde daha kapsamlı politikalar oluşturmaktadır. Siber zorbalık ile ilgili birçok araştırma yapılmakta ayrıca önlenmesi ve farkındalığa dair kampanyalar düzenlenmektedir. Wolak, Mitchell ve Finkelhor (2007) ‘in 13-17 yaşları arasındaki gençlerle yaptıkları araştırmaya göre gençlerin %43’ü siber zorbalık yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Ankara ilinde 110 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin artması durumunda, sanal zorbalık yapma düzeylerinin azalacağı; buna bağlı olarak da mağduriyetlerinin de azalacağı belirtilmiştir (Gölpek Sarı ve Seferoğlu, 2019). Üniversiteler gibi farklı eğitim kurumlarınca siber zorbalığa dair verilen eğitimler, seminerler, çalıştaylar öğrenci, öğretmen ve ailelerin siber zorbalığa yönelik farkındalıklarını arttıracak araştırmalarda ortaya çıkmıştır (Kavuk ve Keser 2015).

Aslan ve Önay Doğan (2017), lise öğrencileri arasındaki siber zorbalık olaylarını incelemek üzere Türkiye’deki seçkisiz 100 lisenin ele alındığı 7817 başlığı, “potinss” adlı aplikasyon üzerinden incelenmiş, öğrencilerin genellikle fiziksel ortamda ifade edemeyecekleri şeyleri sanal ortamda rahatlıkla söyledikleri görülmüştür. Türkiye’de siber zorbalığı müdahale ve önleme için geliştirilmiş programları sistemli bir şekilde inceleyip değerlendirmek üzere Topçu Uzer ve Tanrıku’nun (2017) yaptığı çalışmada üç adet program incelenmiş ve ülkemizin siber zorbalığı önlemeye ve müdahaleye yönelik çok daha fazla programa ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Baştürk-Akca, Sayımer ve Ergül (2015) Ankara ilindeki 200 öğrencide yaptığı çalışmada öğrencilerin %80 i sosyal ağları günde en az bir defa ziyaret etmekte, %90’ı internet üzerinde ahlaki kurallara dikkat edilmesi gerektiğini düşünmekte ve %84’ü siber zorbalık durumunda en çok kızgınlık hissetmekte olduklarını belirtmişlerdir.

Akbaba ve Eroğlu (2013), Türkiye’de ilköğretim öğrencileri üzerine yapılan çalışmaları yetersiz görüp, 231 öğrenci ile çalışma yapmış ve araştırmada anne babanın eğitim düzeyinin düşük olmasının siber zorbalık yapma düzeyini arttırdığını, ebeveyn denetiminin de siber zorba olma durumunu azalttığını tespit etmişlerdir.

Akar (2018) yaptığı çalışmada bulgularını şu şekilde ifade etmiştir: “Japonya’da 887 lise öğrencileriyle yapılan araştırma öğrencilerin %11’inin farklı türlerde siber zorbalığa uğradığını (Udris, 2014); bir başka araştırma ise öğrencilerin en sık sohbet odaları, mail ve anlık mesajla siber zorbalığa uğradığını göstermektedir (Kapatzia ve Sygkollitou, 2009)”. Akar (2018), ABD’de 12-17 yaş öğrencilerinin %83’ü son bir ayda siber zorbalığa uğradığını (Hinduja ve Pachin, 2015) ayrıca Almanya’da 1700 ortaöğretim öğrencisi ile yapılan araştırmada da okulda zorbalık kurbanı olma ile internette sohbet odalarında zorbalık kurbanı olma arasında güçlü bir ilişki bulunduğunu (Katzner, Fetchenhauer ve Belschak, 2009) belirtmiştir. Taylan ve diğerlerinin (2017), 412 öğrenci ile yaptıkları araştırmada sosyal medya kullanan öğrencilerin daha çok siber zorbalık yaptıkları ortaya koyulmuş ve siber zorbalık olaylarının da en çok yine sosyal medya mecralarında olduğu görülmüştür.

Aksaray (2011) zorbalık ve siber zorbalık arasındaki farklılıkları incelemiş siber zorbalıkla ilgili davranışların psikolojik yönden açıklanması ve siber zorbalığın psikolojik etkileri, yaygınlığı, yaş ve cinsiyet gibi demografik değişkenler açısından etkilerini incelemiştir. Baştürk Akça ve Sayımer (2017) Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörleri değerlendirmek üzere mevcut araştırmaları incelemişler çocukların İnternet ve sosyal ağ kullanım alışkanlıkları ve siber zorbalık deneyimlerine ilişkin çok sayıda nicel araştırma olduğunu ayrıca bu çalışmaların bazılarında benzer, bazılarında ise farklı sonuçların olduğunu ortaya koymuşlardır.

Kavuk Kalender ve diğerleri (2019) 11-17 yaş grubunda 952 öğrenciden oluşan yaptıkları çalışmada öğrencilerin siber zorbalığa yönelik görüşlerini, siber zorbalık deneyimlerini ve siber zorbalığa dâhil olma rollerine göre, olaylara müdahale etme davranışlarını belirlemişlerdir.

Uluçay ve Melek (2017) yaptıkları siber zorbalık literatür taramasında önleyici faaliyetler arasında hem öğrencilere hem öğretmen ve ebeveynlere konuyla ilgili eğitim, seminer ve rehberlik hizmetlerinin verilmesi gerektiğinin Türkiye’deki çalışmalarda sıkça vurgulandığını ortaya koymuşlardır. Ayrıca dünya genelinde yapılan çalışmalar okulda yaşanan siber zorbalık vakalarının artmakta olduğunu ve yaşanan siber zorbalık oranlarının ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini belirtmişlerdir. Siber zorbalık ile ilgili X Kuşağında

bulunan 20 katılımcı ile derinlemesine görüşme uygulanarak yapılan araştırmada da katılımcıların tümünün interneti aktif kullandıkları ve siber zorbalığa maruz kaldıkları görülmüştür (Bak ve Eşidir, 2019).

Siber zorbalık ve internet bağımlılığının aile işlevleri ve internet kullanımı durumu ve amaçları açısından incelenmesi için İzmir ilinde 513 ortaokul öğrencisi ile yapılan araştırmada genel olarak aile işlevleri zayıf olan, akıllı telefon sahibi, interneti oyun amaçlı kullanan ortaokul öğrencilerinin, internet bağımlılığının dolayısıyla siber zorbalık yaşantısının artacağı ortaya koyulmuş, bununla birlikte akıllı telefon kullanmayan, annesi sosyal medya üyesi olmayan ortaokul öğrencilerinin genel olarak aile işlevleri arttıkça internet bağımlılıklarının dolayısıyla siber mağduriyet yaşantılarının da azalacağı araştırmada belirtilmiştir (Karaca, 2019:2).

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğrenci ve öğretmenlere farkındalık oluşturmak ve bilgilendirme sağlamak için eğitim sistemi içinde kullanılan EBA (Eğitim Bilişim Ağı) web portalında “Siber Güvenlik” adında bir sayfa oluşturmuş siber tuzaklar, siber zorbalık, internet bağımlılığı, teknolojinin güvenli kullanımı ile ilgili içerikler eklenmiştir (<http://www.eba.gov.tr/siber-guvenlik>). Ayrıca yine EBA sistemi içerisinde hem yetişkinler hem de çocuklar ve gençler için bilgilendirme rehberleri ve dijital içerikler eklenmiştir (<http://www.eba.gov.tr/arama?q=siber%20zorbalik>).

2.3.2. Durumlu öğrenme ile ilgili araştırmalar

Ataizi (1999), bilgisayar destekli durumlu öğrenmede bilişsel biçim ve içeriğin gerçeklik düzeyinin sorun çözme becerilerinin gelişimine etkileri üzerine yaptığı araştırmada 137 öğrenci ile çalışma yapmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre alan bağımsız öğrencilerin sorun çözmede daha başarılı oldukları, durumlu öğrenmenin üzerinde de olumlu etkisi olduğu görülmüştür.

Yapıcı öğrenme yaklaşımının durumlu öğrenme kuramına dayalı öğretim stratejisinin ilköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersindeki öğrenme başarısına etkisi üzerine yapılan bir araştırmada ise durumlu öğrenme yaklaşımının başarıyı arttırdığı tespit edilmiştir (Ünlü, 2009).

Temel eğitimde durumlu öğrenme ortamlarının düzenlenmesi üzerine yapılan çalışmada özellikle öğrenci tutumlarının durumlu öğrenme modeli ile önemli ölçüde olumlu yönde arttığı ortaya koyulmuştur (Ataizi ve Şimşek, 1999)

Durumlu öğrenmenin duygusal zekâ yeterliliklerini geliştirmesi üzerine yapılan doktora tezinde özellikle duygusal zekâ yeterliliklerinin geliştirilmesine uygun bir yaklaşım olduğu ortaya koyulmuştur (Özerbaş, 2004).

Bozu (2014), öğrenme-öğretme ortamlarında durumlu öğrenme yaklaşımı ile ilgili tezinde gerekli şartların üniversitelerce yeterli düzeyde sağlanmadığı sonucuna varmış, teknolojik araçların artırılması gerektiğini belirtmiştir.

Gökdaş (2003), durumlu öğrenmenin bilgisayar ve sınıf ortamında uygulanması ile öğrencinin başarısı ve öğrendiklerini transfer etme üzerine etkisini ortaya koyan bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada durumlu öğrenme yöntemi her iki ortamda da başarıyı arttırmış ancak bilgisayarlı eğitim ile yapılan durumlu öğrenmenin kalıcılığı anlamlı düzeyde arttırdığı belirlenmiştir.

Küçük (2017), eğitim teknolojilerinin öğretmen adayları tarafından durumlu öğrenme yaklaşımı ile öğretime yönelik bir çalışma yapılmış ve öğretmen adaylarının deneyimleri incelenmiştir.

Durumlu öğrenmenin eğitimindeki yeri ve önemi ile ilgili çalışmada bu yaklaşımın geleneksel öğretimden kaynaklanan birçok problemin önüne geçeceği düşünülmüştür (Kılıç E, 2004).

Lave ve Wenger (1991), sürekli gelişen ve değişen insan kendi sosyal durumlarına ve kendi tecrübelerine göre bağlantılar kurduğunu ve durumlu öğrenme modelinin öğrenmeyi odaklanarak oluşturduğunu belirtmiştir.

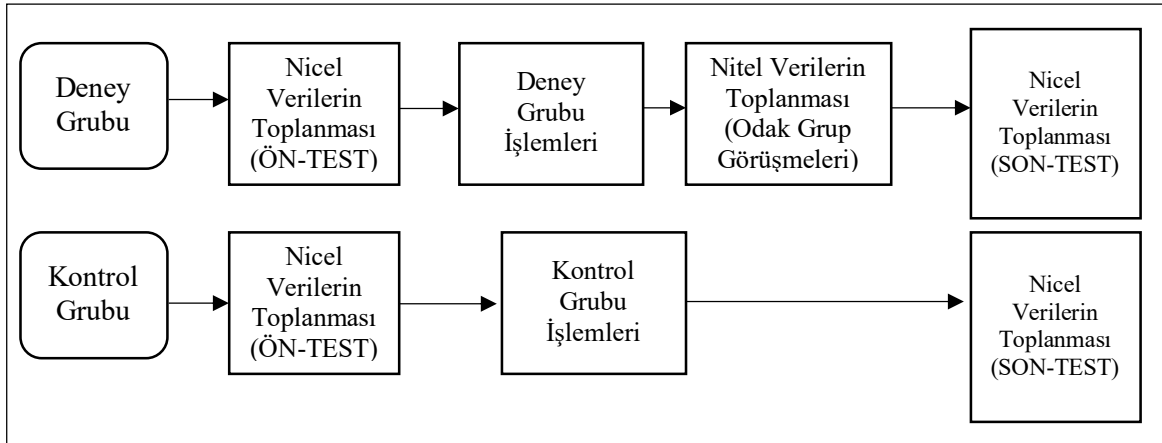
3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma verilerinin elde edildiği çalışma grubu, deney ve kontrol grubuna yapılan işlemler ve süreçler, araştırmada kullanılan veri toplama aracı ve verilerin analizleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma yöntemi, nitel ve nicel yöntemlerin birbirini takip ettiği karma yöntem (mixed method) göre düzenlenmiştir. Karma araştırma (mixed method), bir çalışma kapsamında nitel ve nicel araştırma verilerinin toplamasını, analiz edilmesini ve yorumlanmasını içeren ve araştırma güvenilirliğini arttıran bir yöntem olarak görülmektedir (Tunalı ve diğerleri, 2016). Araştırmanın amacının web destekli durumlu öğrenme modeli ile desteklenmiş öğretim ile öğrencilerde oluşan duyarlılığı belirlemek olduğu için araştırmada deneysel araştırma yöntemlerinden yarı deneysel desenin (quasi-experimental design) ön test-son test kontrol gruplu deneysel deseni kullanılmıştır. Bu desen eğitimde araştırmaların bir yöntemin etkililiğini belirlemede oldukça sık kullanılan deneysel araştırma yöntemidir (Büyüköztürk vd., 2012:198).

Karma desen ile yapılan ön-test son-test kontrol gruplu işlemlerin süreci Şekil 3.1'deki gibidir.

Şekil 3.1: Karma desen yarı deneysel çalışma işlem süreci

Bir deney ve bir kontrol olmak üzere iki grup üzerinden yürütülen çalışmada deney grubunda (Deney Grubu- DG) “siber zorbalık” konusu durumlu öğrenme yöntemi kullanılarak

işlenmiş, Kontrol grubunda (Kontrol Grubu – KG) ise geleneksel öğretimle işlenmiştir. Her iki gruba da dersler, dersin öğretmeni olan araştırmacı tarafından anlatılmıştır.

Araştırmada “Durumlu Öğrenme Modeli” uygulanarak öğrenim gören deney grubu öğrencileri ile Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programına dayalı öğrenim gören kontrol grubundaki öğrencilerin siber zorbalık duyarlılıkları her iki gruba da öntest-sontest olarak uygulanan siber zorbalık duyarlılık ölçeğinden almış oldukları puanlar karşılaştırılarak test edilmiştir. SZDÖ ön test ve son test puanları arasında deney grubu ölçümlere ve kontrol grubu ölçümlerine göre anlamlı farkın olup olmadığını ortaya koymak için parametrik analiz tekniklerinden bağımsız gruplar için t-testi kullanılmıştır. Bu test iki ilişkisiz örneklemden elde edilmiş puanların farklı olup olmadığını test etmek üzere uygulanır (Büyüköztürk,2005). Deney ve Kontrol Grubu arası karşılaştırmalar yapmak içinse tekrarlı ölçümler için karışık desenli ANOVA tekniği kullanılmıştır. Elde edilen analiz sonuçları istatistiksel olarak yorumlanırken, anlamlılık düzeyi 0,05 kabul edilmiştir

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2018–2019 eğitim ve öğretim yılı Elâzığ ilinde bulunan bir devlet ortaokulunda 5. Sınıf düzeyinde öğrenim gören bilişim teknolojileri ve yazılım dersini alan iki farklı şubenin öğrencileri (n=68) oluşturmaktadır. Devlet okullarında çalışmalar için yeni ve farklı sınıflar oluşturulmasına olanak verilememektedir. Bu sebepten çalışmada, zaman ve kaynak tasarrufu sağlayarak verilere ulaşımı sağlayan amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmış ve çalışma araştırmacının öğretmenliğini yürüttüğü okulda gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yapıldığı okulda bulunan ve siber duyarlılık puanları birbirine (ön test sonuçlarına göre) yakın iki 5. Sınıf düzeyi öğrencilerinden biri deney (n=35) diğeri kontrol grubuna (n=33) yansız olarak atanmışlardır. Deney grubu “Deney Grubu (DG)” ve “Kontrol Grubu (KG)” olarak adlandırılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada iki ayrı veri toplama aracı kullanılmıştır. Nicel veriler için “Kişisel Bilgiler Formu” ve “Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği- (SZDÖ)”; nitel veriler için yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır.

3.3.1. Nicel veri toplama aracı

Araştırmada öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının belirlenmesi amacı ile Tanrıkulu, Kınay ve Arıcak (2013) tarafından geliştirilen 13 maddeden oluşan “Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği- (SZDÖ)” kullanılmıştır. Tanrıkulu, Kınay ve Arıcak (2013) Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği- (SZDÖ)” çalışmalarında ölçek maddelerinin tek boyutta toplandığı; ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach alfa katsayısının ,79; Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) örneklem uygunluk katsayısının ,910 olduğu dolayısıyla ölçekten elde edilen psikometrik bulguların ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. SZDÖ “Evet”, “Bazen”, “Hayır” 3'lü dereceleme ölçeği şeklinde düzenlenmiştir (Tanrıkulu, Kınay ve Arıcak, 2013).

Araştırmada öncelikle “Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği” (SZDÖ)’ nin ortaokul 5. Sınıf için kapsam geçerliğini sınamak amacıyla (Kaplan ve Saccuzzo, 2005) ölçek ifadeleri hakkında bilgisayar ve öğretim teknolojileri bölümünde görev yapan 2, program geliştirmede uzman 1 öğretim üyesi ve 3 bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretmenin görüşleri alınmıştır. Ardından 5. Sınıfta öğrenim görmekte olan 5 öğrenci ile ölçekte yer alan ifadeleri anlama durumlarına ilişkin görüşme yapılmış ve bir sınıfına uygulanarak ölçekte anlaşılmayan ifade olup olmadığı test edilmiştir. Yapılan kapsam çalışması sonrasında ölçekte yer alan ifadeler aynen kullanılmaya karar verilmiştir.

Ölçeğin 5. sınıf düzeyinde geçerlik-güvenirlik çalışması Elâzığ ilinde öğrenim görmekte olan toplam 320 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Ortaokul 5. sınıf düzeyinde uygulanan ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0,81 bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla çalışma grubundan elde edilen verilere KMO değeri ve Barlett Küresellik Testi uygulanmış KMO değeri 0,961 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin faktör analizi uygulanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla verilere Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) değeri ve Barlett Küresellik Testi uygulanmıştır. KMO değeri 0,86 olarak hesaplanmıştır. Buna ek olarak, Barlett küresellik testi anlamlı bulunmuştur [$X^2 = 926,781$ $p < 0,001$]. KMO değerinin 0,60'dan yüksek ve Barlett testinin anlamlı bulunması ile verilerin faktör analizi için uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Büyüköztürk, 2011). Ölçeğin ilköğretim düzeyinde toplanan veriler üzerinde nasıl bir faktör yapısı gösterdiği açımlayıcı faktör analizi (Exploratory Factor Analysis) ile belirlenmeye çalışılmış ve ölçeğin 3 faktörde toplandığı görülmüştür. Bu faktörler sırasıyla “tehlike”, “iletişim” ve “önlem” olarak isimlendirilmiştir. Üç faktör toplam varyansın %50,61’ni; 3 faktör arasında dağılımına göre birinci faktör toplam varyansın %31,86’ni, ikinci faktör %10,57’sini ve üçüncü faktör

%10,59'unu açıklamaktadır. Ölçekte yer alan 7 maddenin (3,4,5,9,10,11,12) birinci faktörde; 3 maddenin ikinci faktörde (7,8,13); ve diğer 3 maddenin (1,2,6) üçüncü faktörde toplandığı görülmüştür. Böylece ölçek 3 (Tehlike, İletişim, Önlem) alt boyut olarak ele alınmıştır. Tüm maddelerin madde-ölçek korelasyon değerleri ise 0,41- 0,77 aralığında bulunmuştur. Elde edilen tüm bu sonuçlar ölçeğin ortaokul 5.sınıf düzeyinde uygulanmaya elverişli, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu gösterdiği (Büyüköztürk vd., 2013) için çalışmada “Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği” aynen kullanılmıştır.

3.3.2. Nitel veri toplama aracı

Görüşme yöntemi, katılımcıların inançlarına, algıladıklarını kendi bakış açısıyla ifade etmelerine, tutumlarına, duygularına ilişkin derinlemesine veri toplamada oldukça etkili (Yıldırım ve Şimşek, 2013; Merriam, 2013) bir yöntemdir. Çalışmada öğrencilerin siber zorbalık farkındalıklarına ilişkin derinlemesine bilgi elde etmek amacı ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler konu ile ilgili önceden belirlenmiş sorularda yapılan görüşmenin akışına dayalı olarak değişiklik yapma, soruları ayrıntılı olarak açıklayabilme gibi imkânlar sunmaktadır (Çepni, 2009). Görüşme formunda yer alan sorular araştırmacı tarafından benzer araştırmalar da incelenerek hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular hakkında alanda görev yapan iki öğretmen, iki bilgisayar teknolojileri ve bir de eğitim bilim alanından uzman görüşü alınarak tekrar yapılandırılmıştır. Ardından görüşme formu sorularının anlaşılır olup olmadığına ilişkin beşinci sınıfta okuyan üç öğrenci ile ön görüşme yapılmış sorulara son şekli verilmiştir. Görüşmeler yazılı hale getirildikten sonra elde veriler araştırmacı ve bir başka uzman tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Güvenilirliğini sağlamak amacıyla kodlamalarda “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan konular tartışılmış, kodlamaların güvenilirliği $Güvenilirlik = \frac{Görüş\ Birliği}{Görüş\ Birliği + Görüş\ Ayrılığı}$ Sayısı formülü (Miles ve Huberman 1994) ile test edilmiş ve %84 bulunmuştur. Bu oranın %70'in üzerinde olması ile araştırma güvenilir kabul edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, Miles ve Huberman 1994).

3.4. Verilerin Toplanması

Bu çalışma, 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında öğrenim gören iki 5. sınıf şubesindeki toplam 68 öğrenciyle 4 ders saati olmak üzere 2 hafta boyunca yürütülmüştür. Çalışmada yer alan 5/A ve 5/B sınıfları, deney ve kontrol grubu olmak üzere rastgele iki gruba ayrılmıştır. Çalışmanın başında öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarını ölçmek

için her iki gruba “Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği” (SZDÖ) uygulanmıştır. Ön-test uygulamasından hemen sonra, deneysel işlemlere başlanmıştır. Web destekli durumlu öğrenme modeli baz alınarak kontrol grubu dersleri belirlenen programa göre işlenmiştir. İşlenen dersler sonrasında toplam 35 kişiden oluşan deney grubu ile altışar kişi olacak şekilde gruplanmıştır. Her gün bir öğrenci grubu ile odak grup görüşmesi yapılmış, görüşmeler ortalama 60 dakika sürmüştür. Görüşmelerde öğrencilerden izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır.

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılıkları üzerine kullanılan öğretim yöntemlerinin etkisini belirlemek için son aşamada her iki gruba da SZDÖ son-test olarak uygulanmıştır.

3.4.1. Deney grubunda yapılan işlemler

Deney grubuna yapılan web destekli durumlu öğrenme ders süreci işlemleri adım adım şu şekilde gerçekleştirilmiştir:

1. Adım: Hedef ve kazanımlar

- Öğrencilere dersin hedeflerinin sunulması
- Öğrencilere kazanımların sunulması

2. Adım: İçerik

- Öğrencilere siber zorbalık tanımı, türleri, mücadele yöntemlerinin anlatılması
- Örnek Olayların anlatılması
- Web destekli uygulamanın kullanımının anlatılması
- Öğrencilerin rollere ayrılması
- Uygulamanın sınıf içinde gerçekleştirilmesi
- Uygulama sonrası öğrenci görüşlerinin alınması

3. Adım Uygulama

- Siber zorbalık bilgilerinin verilmesi
- Kendi yaş gruplarında en çok görülen siber zorbalık olayları baz alınarak önceden hazırlanan örnek olayların okunması
- Hazırlanan Facebook Messenger Uygulama örneğinin nasıl kullanılacağına akıllı tahta üzerinde gösterilmesi

- Öğrencilerin mağdur ve zorba rollerini kimlerin almak istediği sorularak ikiye ayrılmaları
- Öğrencilere örnek olayları canlandırırken dikkat edilmesi gereken hususların öğretmen tarafından belirlenmesi
- Belirlenen örnek olaya göre bir mağdur ve bir zorba rolü verilerek siber zorbalık olaylarının ikiye ayrılmaları
- Öğrencilerin bütün canlandırmalar sonunda görüşlerinin alınması, düşüncelerin yorumlanması

4. Adım- Değerlendirme ve Dönüt

- Siber zorbalık kavramı, türleri ve mücadele yöntemlerinin tekrar edilmesi
- Web destekli uygulama sonunda öğrencilerin zorba ve mağdur deneyimlerinin ve gözlemlerinin değerlendirmesi

Millî Eğitim Bakanlığı Ortaokul 5. ve 6. Sınıflar Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi öğretim programında (2018) ders içi kazanımlar belirtilmiştir. Program içerisinde öğrencilere internet aracılığı ile dijital bilgilere erişirken ve kullanırken güvenli kullanımına dair temel yetkinliklerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Ders kapsamında 5. Ve 6. Sınıflarda “Etik ve Güvenlik” ünitesi içerisinde etik ve bilişim etiği ile ilgili kavramlar işlenmektedir. Dört ders saatini içeren örnek olaylar ve ders etkinlik programı EK-7 ve EK-8’de verilmiştir. Deney grubu öğrencilerine ön test verilerini toplamak üzere ders öncesinde Kişisel Bilgiler Formu ve SZDÖ (Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği) dağıtılmıştır. Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi kazanımları kapsamında uygulamanın ilk haftasında 2 ders saati boyunca etik değerler, siber zorbalık kavramı, karşılaşılabilecek siber zorbalık olayları, alınabilecek önlemler ve hazırlanan örnek olaylar anlatılmıştır. Örnek olaylar oluşturulurken bir eğitim uzmanı, okulun rehberlik ve psikolojik danışman öğretmeni, araştırmacı dışında iki bilişim teknolojileri öğretmeni ve üç öğrencinin görüşleri alınmıştır. Ayrıca en çok karşılaşılan siber zorbalık olaylarını belirlemek üzere literatür araştırması da yapılmıştır. Bunun sonucunda üç adet örnek olay senaryo halinde oluşturulmuştur. Hazırlanan örnek olaylar Türkçe öğretmenine tekrar incelendikten sonra son hali ile uygunluğuna karar verilmiştir.

Öğrencilere uygulamanın ilk haftasında aktarılan örnek olaylar ikinci hafta tekrar bahsedildikten sonra öğrencilerin biri mağdur biri zorba olmak üzere ikiye ayrılmaları sağlanmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan sosyal medya mesajlaşma

(Facebook Messenger) uygulaması akıllı tahta üzerinde açılarak kullanım şekli anlatılmıştır. Öğrencilerin örnek olayları senaryo halinde rollerine göre kendi hayal dünyalarında ve doğaçlama olarak karşılıklı canlandırmaları istenmiştir. Bu sırada öğretmen tarafından senaryolaştırma yapılırken empati kurmaları ve sınıf içi kurallara uymaları gerektiği şeklinde yönlendirmeler yapılmıştır. Her senaryoda siber mağdurun ve zorbanın hissettikleri, verdiği tepkiler ve duygu durumları diğer öğrencilerin de gözlemleyebileceği ve empati kurabilecekleri bir şekilde canlandırılmıştır. Öğrenciler 2 ders saati boyunca ikişerli gruplar halinde senaryoları akıllı tahta üzerinde hazırlanan program ile uygulamışlardır. Ders akabinde öğrencilerle altışar kişilik gruplar halinde yapılan uygulamaya ilişkin görüşmeler yapılmıştır. Son olarak öğrencilere son test kapsamında tekrar SZDÖ (Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği) dağıtılmıştır.

3.4.2. Kontrol grubunda yapılan işlemler

Kontrol grubu olarak belirlenen grupta konuların öğretimi Millî Eğitim Bakanlığı Ortaokul 5. ve 6. Sınıflar Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programında (2018) belirtildiği gibi gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubu ders içeriği EK-9 'da verilmiştir. Bu grupta derste anlatım yöntemi ve soru-cevap tekniği kullanılmış, uygulama süresince öğretmen daha aktif bir rol oynamıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Elde edilen nicel ve nitel verilerin analizi iki başlık altında toplanmıştır. Nicel analizde istatistiksel bilgiler ele alınmış, nitel analiz de ise öğrencilerle yapılan görüşmeler incelenmiştir.

Nicel verilerin analizi:

Elde edilen tüm veriler SPSS 15.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler, frekans (f), yüzde (%), aritmetik ortalama (M), standart sapma (SD) puanlar hesaplanmıştır. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test puanları arasında ve deney grubu ön-sontest ile kontrol grubu ön-sontest puanları arasında anlamlı farkın olup olmadığını ortaya koymak için bağımsız gruplar için t- testi tekniği kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2005). Araştırmada; deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin siber zorbalık duyarlılık puanlarının deneysel uygulama öncesi ve sonrası (varsa) değişimlerinin

birlikte karşılaştırılması için ise tekrarlı ölçümler için karışık desenli ANOVA (Mixed Design ANOVA for Repeated Measure) tekniği kullanılmıştır.

Nitel verilerin analizi:

Araştırmada içerik veri analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde düzenlemeyi sağlayan kategoriler ve kodlar belirlenir ve birbirine benzeyen veriler bir araya getirilir (Yıldırım ve Şimşek,2013) ardından veriler oluşturulan bu kod ve kategoriler çerçevesinde sistematik olarak kategorize edilir, betimlenir, anlaşılır bir biçimde düzenlenir. (Yıldırım ve Şimşek, 2013; Tavşancıl ve Aslan, 2001). Araştırmada, belirlenen kodlamalar (temalar) önceden oluşturulmuş “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” formülü ile kesinleştirilmiştir ardından veriler bu kodlamalar (kategoriler) altında sınıflandırılmış, betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Yorumlamalara ilişkin savunulan görüşü desteklemek amacıyla, doğrudan alıntılara da yer verilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde giriş bölümünde verilen her bir alt amaç için yapılan deneysel çalışma sonucunda bulunan veriler ele alınmıştır. İstatistiksel sonuçlar tablolarla verilmiş ve yorumlanmıştır.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Deney grubu ve Kontrol grubu öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılık ölçeğinden almış oldukları ön test puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirleyebilmek için bağımsız gruplar için yapılan t testi sonuçları Çizelge 4.1’de sunulmuştur.

Çizelge 4.1. Deney ve kontrol grubu siber zorbalık duyarlılık ön testlerine ilişkin t testi sonucu

Grup	N	Aritmetik Ortalama	S	sd	t	P
DG Ön Test	35	1,30	,30	66	,719	,474
KG Ön Test	33	1,36	,35			

Çizelge 4.1 incelendiğinde DG ve KG öğrencilerinin ön test Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca DG ve KG öğrencilerinin ön test puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı görülmektedir ($t=,72$; $p>,05$). Bu bulgu DG ve KG öğrencilerinin deneysel uygulamalara başlamadan önce siber zorbalık duyarlılıklarının denk olduğunu ortaya koymaktadır.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

DG ve KG öğrencilerinin her birinin kendi içinde, Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğinden aldıkları puanlarının ön test, son test puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını ortaya koymak amacıyla t testi kullanılmıştır. Deney grubu öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının web destekli durumlu öğrenme modeli uygulama öncesi ve sonrasında anlamlı farklılık göstermediğine yönelik yapılan t testi sonuçları Çizelge 4.2’de verilmiştir.

Çizelge 4.2. Deney grubu zorbalık duyarlılık ön-son testlerine ilişkin t testi sonucu

Grup	N	Aritmetik Ortalama	S	sd	t	p
DG Ön test	35	1,30	,30	68	5,03	,000
DG Son test	35	1,73	,39			

Çizelge 4.2 incelendiğinde Deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasında fark olduğu görülmektedir. Tablo 4.2'ye göre Deney grubu öğrencilerinin SZDÖ ön test ve son test ortalama puanları arasında oluşan bu fark ($t=5,03$; $p<,05$) anlamlıdır. Bu bulgu Deney grubu öğrencilerin siber zorbalık duyarlılıklarının durumlu öğrenme modeline uygulaması ile anlamlı olarak değiştiği şeklinde yorumlanabilir

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Kontrol grubunu oluşturan öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğinden aldıkları puanlarının ön test ve son test puanlarının anlamlı farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik yapılan t testi sonuçları Çizelge 4.3'de verilmiştir.

Çizelge 4.3. Kontrol grubu zorbalık duyarlılık ön-son testlerine ilişkin t testi sonucu

Grup	N	Aritmetik Ortalama	S	sd	t	p
KG Ön test	33	1,36	,35	64	,920	,361
KG Son test	33	1,43	,22			

Çizelge 4.3 incelendiğinde kontrol grubu öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği son –test puan ortalamalarının ön test puan ortalamalarına göre az miktarda arttığı ancak puan ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Yapılan t testi kontrol grubu öğrencilerinin ön test- son test puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığını ($t=,920$; $p>,05$) göstermektedir. Başka bir ifade ile bu artma puan ortalamaları arasında bir fark oluşturmamıştır. Elde edilen bulgu kontrol grubu öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılıklarının geleneksel yöntemle ders sunumu uygulamasına göre öğrencilerin siber zorbalık duyarlılıklarının değişmediği şeklinde yorumlanabilir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Durumlu öğrenme modeli kullanılmadan önce ve sonraki test puanlarında gerçekleşen değişimin deney ve kontrol öğrencilerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin karışık desenli ANOVA sonuçları Çizelge 4.4’de sunulmuştur.

Çizelge 4.4. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği ilişkin öntest-sontest puanlarının anova sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p
Deneklerarası	6,384	67			
Grup (Deney/Kontrol)	,508	1	,508	5,711	,020
Hata	5,876	66	,148		
Denekleriçi	3,198	68			
Ölçüm (Öntest-Sontest)	2,091	1	2,091	16,296	,000
Grup*Ölçüm	1,107	1	1,107	8,625	,005
Hata	8,468	66	,128		
Toplam	11,666	135			

Çizelge 4.4’de görüldüğü gibi deney ve kontrol gruplarında bulunan öğrencilerin, Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği ön test ve son-test ölçümlerinden aldıkları toplam puanların ortalamaları üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda, grup etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{(Grup)} = 5,711$; $p < ,05$) Bu bulguya göre deney ve kontrol gruplarının ön-test, son-test ölçümleri arasında ayırım yapmaksızın, Siber Zorbalık Duyarlılık puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunduğu söylenebilir. Öğrencilerin hangi grupta olduğuna bakılmaksızın, ön-test, son-test ölçümlerinden elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın da anlamlı olduğu ($F_{(Ölçüm)} = 16,296$; $p < ,05$) görülmektedir. Bu bulgu grup ayırımı yapılmadığında, katılımcıların siber zorbalık duyarlılık düzeylerinin deneysel işleme bağlı olarak değiştiğini göstermektedir. Ayrıca ortak etkinin (grup*ölçüm etkisinin), incelenmesi sonucunda elde edilen değer ($F_{(Grup*Ölçüm)} = 8,625$; $p < ,05$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu bulgu durumlu öğrenme modeli ile geleneksel yöntem uygulamalarının öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarını artırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. SZDÖ toplam puanlarında elde edilen farklılık deney öncesine göre durumsal öğrenme modelinin, geleneksel yöntemden daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

SZDÖ 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar “tehlike”, “iletişim” ve “önlem” şeklindedir. Grupların siber zorbalık genel duyarlılık durumları incelendikten sonra, ölçeğin alt boyutlara göre puanları arasında fark olup olmadığı incelenmiştir. Her bir alt boyuta ilişkin sonuçların gruplara ve ölçümlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek için karışık desenli ANOVA yapılmış. Elde edilen bulgular sırası ile sunulmuştur. Kullanılan yöntemin deney ve kontrol grupları düzeylerine göre etkililiğinin birinci alt boyuta (tehlike) ilişkin ön test ve son test ortalama puan ve standart sapma değerleri Çizelge 4.5’de verilmiştir.

Çizelge 4.5. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği 1.alt boyuta (tehlike) ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri

Grup	Öntest			Sontest		
	N	$\bar{x}$	S	N	$\bar{x}$	S
Deney	35	1,37	,36	35	1,80	,47
Kontrol	33	1,45	,46	33	1,49	,29
Toplam	68	1,41	,41	68	1,65	,42

Çizelge 4.5’te görüldüğü gibi deney grubunda yer alan öğrencilerin deney öncesi SZDÖ birinci alt boyut ortalama puanı 1,37 iken bu değer deney sonrasında 1,80 olmuştur. Deney grubu ortalamasında artış olduğu görülmektedir. İki ayrı yöntem uygulanan öğrencilerin SZDÖ birinci alt boyutta (tehlike) gerçekleşmiş olan değişimlerin yöntem uygulama öncesi ve sonrasına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin karışık desenli Anova sonuçları Çizelge 4.6’da verilmiştir.

Çizelge 4.6. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği 1.alt boyuta (tehlike) ilişkin öntest-sontest puanlarının anova sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p
Deneklerarası	10,171	67			
Grup (Deney-Kontrol)	,424	1	,424	2,86	,020
Hata	9,747	66	,148		
Denekleriçi	15,11	68			
Ölçüm (Öntest-Sontest)	1,856	1	1,856	10,240	,002
Grup*Ölçüm	1,289	1	1,289	7,11	,010
Hata	11,965	66	,181		
Toplam	25,281	135			

Çizelge 4.6. incelendiğinde deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulamalar öncesi ve sonrası siber zorbalık duyarlılık birinci alt boyut (tehlike) puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir ($F_{(Grup)}=2,86$; $p<,05$) Bu bulgu, ön- son testi ayrımı yapmadan deney ve kontrol grubu öğrencileri duyarlılık puanları arasında anlamlı düzeyde farkın oluştuğunu göstermektedir.

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin birinci alt boyut (tehlike) ön-son test ortalama tutum puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık ortaya çıkmıştır ($F_{(Ölçüm)}= 10,240$; $p <,05$) Bu bulguya göre grup ayrımı yapılmadan öğrencilerin tamamının “Tehlike” duyarlılık puanlarının ölçümlere göre anlamlı düzeyde değiştiği söylenebilir.

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılık birinci alt boyut puanlarının deney öncesi ve sonrasında anlamlı farklılık gösterdiği ($F_{(Grup*Ölçüm)}= 7,11$; $p<,05$) bulunmuştur. Bu bulgu durumlu öğrenme modeli ile geleneksel yöntemle bağlı kalınarak yapılan uygulamaların, öğrencilerin siber zorbalık duyarlılığına farklı etkide olduğunu göstermektedir. Durumlu öğrenme modelinin deney öncesine göre duyarlılık geliştirmede daha etkili olduğu anlaşılmaktadır. Kullanılan yöntemin deney ve kontrol grupları düzeylerine göre etkililiğinin ikinci alt boyuta (iletişim) ilişkin ön test ve son test ortalama puan ve standart sapma değerleri Çizelge 4.7’de verilmiştir.

Çizelge 4.7. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği 2.alt boyuta (iletişim) ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri

Grup	Öntest			Sontest		
	N	$\bar{x}$	S	N	$\bar{x}$	S
Deney	35	1,38	,49	35	1,91	,60
Kontrol	33	1,40	,48	33	1,41	,38
Toplam	68	1,39	,48	68	1,67	,56

Çizelge 4.7’de görüldüğü gibi deney grubunda yer alan öğrencilerin deney öncesi SZDÖ birinci alt boyut ortalama puanı 1,38 iken bu değer deney sonrasında 1,91 olmuştur. Deney grubu ortalamasında az da olsa artış olduğu görülmektedir. İki ayrı yöntem uygulanan öğrencilerin SZDÖ ikinci alt boyuttaki (iletişim) değişmelerin yöntemleri uygulama öncesi ve sonrasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin karışık desenli Anova sonuçları Çizelge 4.8’de verilmiştir.

Çizelge 4.8. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği 2.alt boyuta (iletişim) ilişkin öntest-sontest puanlarının anova sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Deneklerarası	15,029	67				
Grup (Deney/Kontrol)	1,933	1	1,933	9,741	,003	,129
Hata	15,096	66	,198			
Denekleriçi	24,687	68				
Ölçüm (Öntest-Sontest)	2,508	1	2,508	8,338	,005	,105
Grup*Ölçüm	2,325	1	2,325	7,729	,007	
Hata	19,854	66	,301			
Toplam	39,716	135				

Çizelge 4.8’de görüldüğü gibi öğrencilerin deney ve kontrol gruplarında bulunan öğrencilerin, Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği ikinci alt boyuta (iletişim) ilişkin ön test ve son-test ölçümlerinden aldıkları puanların ortalamaları ($F_{(Grup)} = 9,741$; $p < ,05$) bulunmuştur. Bu bulguya göre deney ve kontrol gruplarının ön-test, son-test ölçümleri arasında ayırım yapmaksızın, SZDÖ ikinci alt boyuta (iletişim) ilişkin puanlarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunduğu söylenebilir.

Öğrencilerin hangi grupta olduğuna bakılmaksızın, ön-test, son-test ölçümlerinden elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın da anlamlı olduğu ($F_{(Ölçüm)} = 8,338$; $p < ,05$)

görülmektedir. Bu bulgu grup ayrımı yapılmadığında, öğrencilerin ikinci alt boyuta (iletişim) ilişkin duyarlılık düzeylerinin deneysel işleme bağlı olarak değiştiğini göstermektedir.

Ayrıca ortak etkinin (grup*ölçüm etkisinin), incelenmesi sonucunda elde edilen değerin ($F_{(Grup*Ölçüm)}=7,729$; $p<,05$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu bulgu durumlu öğrenme modeli ile geleneksel yöntem uygulamalarının öğrencilerin ikinci alt boyuta (iletişim) ilişkin duyarlılıklarını artırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. SZDÖ toplam puanlarında elde edilen farklılık deney öncesine göre durumsal öğrenme modelinin, geleneksel yöntemden daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Kullanılan yöntemin deney ve kontrol grupları düzeylerine göre etkililiğinin üçüncü alt boyuta (önlem) ilişkin ön test ve son test ortalama puan ve standart sapma değerleri Çizelge 4.9’da verilmiştir.

Çizelge 4.9. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği 3.alt boyuta (önlem) ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri

Grup	Öntest			Sontest		
	N	$\bar{x}$	S	N	$\bar{x}$	S
Deney	35	1,07	,19	35	1,40	,52
Kontrol	33	1,11	,24	33	1,30	,48
Toplam	68	1,09	,221	68	1,35	,50

Çizelge 4.9’da görüldüğü üzere grupların ikisinde de üçüncü alt boyuta (önlem) ilişkin ortalama puanların kullanılan yöntemler sonrası arttığı görülmektedir. SZDÖ içerisinde yer alan “önlem” alt boyutuna ilişkin sonuçların gruplara ve ölçümlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin varyans analizi sonuçları Çizelge 4.10’da sunulmuştur.

Çizelge 4.10. Siber zorbalık duyarlılık ölçeği 3.alt boyuta (önlem) ilişkin öntest-sontest puanlarının anova sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Deneklerarası	8,846	67				
Grup (Deney/Kontrol)	0,33	1	,033	,245	,622	,013
Hata	8,813	66	,134			
Denekleriçi	13,789	68				
Ölçüm (Öntest-Sontest)	2,259	1	2,259	13,088	,001	,004
Grup*Ölçüm	,148	1	,148	,856	,358	
Hata	11,391	66	,173			
Toplam	39,716	135				

Çizelge 4.10 incelendiğinde deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulamalar öncesi ve sonrası üçüncü alt boyut (önlem) puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı ($F_{(Grup)}=,245$; $p>,05$) görülmektedir. Bu bulgu, deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında ön-son test ayrımı yapmadan üçüncü alt boyut (önlem) puanları arasında anlamlı düzeyde farkın olmadığını göstermektedir. Bir başka deyişle deney ve kontrol grubu öğrencilerinin aynı derece siber zorbalık önlem duyarlılığına sahip oldukları söylenebilir.

Öğrencilerin hangi grupta olduğuna bakılmaksızın, ön-test, son-test ölçümlerinden elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu ($F_{(Ölçüm)}=13,088$; $p<,05$) görülmektedir. Bu bulgu grup ayrımı yapılmaksızın öğrencilerin üçüncü alt boyuta (önlem) ilişkin duyarlılık düzeylerinin deneysel işleme bağlı olarak değiştiğini göstermektedir. Başka bir ifade ile grup ayrımı yapılmadan öğrencilerin tamamının “önlem” tutum puanlarının ölçümlere göre anlamlı düzeyde değiştiği söylenebilir.

Çizelge 4.10’a göre kullanılan yöntem için ön test ve son test değişim, grup farklılıklarına (deney/kontrol) göre anlamlı bir farklılık olmadığını ($F_{(Grup*Ölçüm)}=,856$; $p>,05$) göstermektedir. Bu bulgu kullanılan yöntemlerin gruplarda benzer etki oluşturduğu şeklinde yorumlanabilir.

4.5. Beşinci Alt Problem İlişki Bulgular

Durumlu öğrenme modeli ile yapılan uygulama sonucunda öğrencilere verilen Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği (SZDÖ) sonrasında Deney Grubu öğrencileri (35 kişi) altı kişilik gruplar halinde odak grup olarak görüşmelere alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerle öğrencilerin uygulama sonrası Siber Zorbalığı nasıl algıladıkları ve uygulamanın öğrenci

üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yaş grubunun küçük olmasının etkisi ile de sorularda akışa dayalı değişikliklere gidilmiştir. Öğrencilerin tekrarlı ve benzer ifadeleri birleştirilmiştir. Öğrencilerin sorulara doğrudan alıntıları da aşağıdaki gibi verilmiştir. Öğrenci isimleri gizli tutularak kodlanmıştır. Öğrencilerin görüşleri aşağıdaki sorular çerçevesinde sırası ile sorularak alınmıştır:

1. Uygulamanın (siber zorbalığa dair) size nasıl bir etkisi oldu?
2. Siber zorbalığa uğrayan kişilerin neler yaşadığını düşünüyorsunuz?
3. Siber zorbalığı yapan kişilerin hangi durumlarda bunu gerçekleştirebileceğini düşünüyorsunuz?
4. Siber zorbalık durumunda nasıl bir yol izlemeyi düşünüyorsunuz?
5. Uygulamanın, siber zorbalık ile başa edebilme becerinizi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

İlk olarak öğrencilere siber zorbalık ile ilgili yapılan uygulamanın kendilerine nasıl bir etkisi olduğuna dair soru yöneltilmiştir. Soruya ilişkin öğrencilerin verdiği cevaplar aşağıdaki gibidir:

Ö11: “Siber zorbalığa uğrayan kişilerin nasıl hissettiğini gördüm. Siber zorbalığın ne olduğunu kavradım.”, Ö5: “Gerçekten yaşanmış gibi hissettim, çok eğlenceli ve heyecanlı geldi.”, Ö8: “Konuyu daha iyi kavradığımı fark ettim, siber zorbalığın ne olduğunu anladım”, Ö9: “Siber zorbalık durumunun nasıl bir olay olduğu gördüm, çok heyecanlı geldi, bunu yaşayanların neler hissedebileceğini anladım”. Ö29: “Sınıfta uygulama açılınca kendimi arkadaşımın konuşuyormuş gibi hissettim, uygulama ile hem siber zorbalığın nasıl bir şey olduğunu denemiş oldum, hem de dışarıdan nasıl görüldüğünü gözlemlemiş oldum”. Öğrenciler uygulamalı olarak işlenen konunun kendilerini heyecanlandırdıklarını ifade ederek uygulamanın konuya olan ilgilerini arttırıp konuyu daha iyi anladıklarını belirtmişlerdir. Durumlu öğrenmenin temelini oluşturan maddelerden biri olan yaşamdan kesitlerin sunulması ve gerçek hayattan alıntıların sınıf ortamına aktarılması öncelikle öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarını arttırmış ve öğrendiklerini nerelerde kullanabilecekleri bağlamları kurmalarını sağlamıştır.

İkinci olarak yapılan uygulama ile siber zorbalığa uğrayan kişilerin neler yaşadığına dair bir nasıl bir fikir oluştuğu sorusu yönetilmiştir. Soruya ilişkin Ö5: “Siber zorbalığa uğrayan kişinin kızgınlık ve üzüntü yaşadıklarını anladım. Utanç verici bir durumda oluyorlar” diyerek uygulamanın bu olaylar ile ilgili duygu durumlarını anlamaya yönelik bir zemin hazırladığını belirtmiştir.

Soru ile ilgili olarak Ö14 ise “Siber mağdurlar kendilerini çok kötü hissediyorlar ve hayata küsüyorlar.”, Ö19: “Çok ilginçti, siber zorbalığa uğrayanlar kötü ve tedirgin hissediyorlar”, Ö25: “Kesinlikle yaşamak istemediğim bir durum, kızgın ve öfkeli olunca karşıdakini ne kadar üzebileceğimizi gördüm, kendimi kötü hissettim”. Ö20: “Siber zorbalığa uğramak çok kötü ve tedirgin edici bir durum, böyle bir durumda kalmak istemezdim” diyerek zorbalığın mağdur açısından nasıl bir psikolojik etki yarattığını anladığını ifade etmiştir. Öğrenciler siber zorbalık olaylarının mağdurlar üzerindeki olumsuz etkilerini gözlemleyebilmişlerdir. Yapıcı kuramın bir bileşeni durumlu öğrenme modelinin de baz aldığı gibi öğrenciler olayları kendi içlerinde anlamlandırıp yaptıkları hataların yıkıcı sonuçlarını kendileri keşfetmişlerdir.

Siber zorbalık ile ilgili uygulamaya ilişkin üçüncü olarak siber zorbalığı yapan kişilerin hangi durumlarda bunu gerçekleştirebileceği hakkında nasıl bir fikir oluştuğu sorulmuştur. Soruya ilişkin öğrencilerin verdikleri yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Ö1: “Kıskançlık ve kendini büyük görme durumunda yapıyorlar”, Ö3: “Çok sinirlendiklerinde bazı olumsuz düşüncelere kapılarak yapıyorlar”, Ö6: “Siber zorbalılar kendilerini güçlü hissetmek istediklerinde ve kızgınlıkla bunu yapıyorlar”, Ö8: “Birine çok kızdıklarında karşıdakini üzme için yapıyorlar” yorumlarıyla siber zorbalık durumlarının hangi durumlarda gerçekleşebileceğini anladıklarını ve bunu hangi durumlarda gerçekleştirebildiklerini ortaya koymuşlardır. Öğrenciler verilen örneklerle yapılan uygulamalar doğrultusunda daha çok öfke, kızgınlık, üstünlük sağlamak adına yaptıklarını belirtmişlerdir. Zorbalık olaylarının kaynağını kendi dünyalarında anlamlandırabilmişlerdir. Öğrencilere olayların sebep ve sonuçları arasındaki ilişkiyi kurmaları için empati kurmalarını sağlayan bir zemin hazırlanmıştır. Burada bu duyguları ve sonuçlarını kendileri deneyimlemişler, günlük hayattaki karşılıklarına ve tecrübelerine göre hangi duygunun nasıl karşılığı olduğunu farklı olaylar ile değerlendirmişlerdir.

Öğrencilere dördüncü olarak uygulama sonunda bir siber zorbalık durumunda nasıl bir yol izleyeceğinize bir fikir oluşup oluşmadığı sorusu yöneltilmiştir. Soru hakkında Ö4 “Aileme haber veririm” diyerek mutlaka güvendiği biriyle paylaşmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Ö15 ise “Engellerim ve bir daha bana ulaşmamasını sağlarım” diyerek zorbalığın önüne geçebileceğini ifade etmiştir. Ö15: “Onu şikâyet ederim, birilerine söylerim” şeklinde ifade etmiştir. Ö30: “Zorbaya bunun bir suç olduğunu bildiğimi söylerim ve internette yaptıklarının kayıtlı kaldığı için yazdıklarını kaydedip şikâyet edeceğimi söylerim, onu korkuturum”, Ö4: “Karşımdaki kötü niyetli biri ve yaptığı çok yanlış ve suç işliyor, bu durumda onu engellerim, bir şekilde devam ederse ailemle birlikte polise söylerim”

şeklindeki ifadeleri ile zorbanın yaptıklarının suç teşkil ettiğini bildiklerini ve şikâyet edebileceklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu yapılan örneklerde de görüldüğü gibi zorbalık durumunda yapılacak en iyi şeyin şikâyet edip, yakın gördükleri biri ile paylaşmaları olacağını belirtmişlerdir. Öğrenciler yakın gördükleri kesimin en çok aileleri olduğunu belirtmişlerdir. Siber zorbalığa dair duyarlılık ve farkındalığın yanı sıra bir zorbalık olayı sonucunda endişe ve kaygı düzeylerini azaltarak nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini öğrenciler kendileri oluşturmuşlardır.

Son olarak öğrencilere uygulamanın, siber zorbalık ile başa edebilme becerinizi nasıl etkilediğine dair soru yöneltilmiştir. Öğrenciler uygulama ile siber zorbalık olaylarını daha iyi kavradıklarını, uygulamanın onların siber zorbalık ile mücadele becerilerini arttırdığını belirtmişlerdir. Örneğin;

“Uygulama bir siber zorbalık durumunda neler yaşayabileceğimi ve neler yapmam gerektiğini gösterdi (Ö15).”

“Uygulamanın çok etkili olduğunu düşünüyorum, yaşıyormuş gibi hissettim ve böyle bir durumda korkmamamı, karşıdakinin suç işlediğini bilmemi ve ne yapmam gerektiğini bilmemi sağladı, böyle bir durumda kalmak istemem ve yapmam(Ö11).”

“Siber zorbalığın herkesin başına gelebileceğini ve bu durumda neler yapabileceğimi daha iyi gördüm (Ö20).”

“Kesinlikle çok daha iyi anladım, zorba ne yapar, niçin yapar, başıma gelirse ne yapmalıyım görmüş yaşamış oldum (Ö32).”

“Program çok güzeldi, zaten en çok arkadaşarımla Facebook’ta konuşuyorum. Tanıdığım ya da tanımadığım biri beni bu şekilde rahatsız ederse korkmamam gerektiğini anladım. Bunlar herkesin başına gelebilecek şeyler onu gördüm (Ö6).”

Öğrenciler genel olarak siber zorbalık uygulamasının sınıf ortamında bir simülasyon uygulaması ile karşılıklı olarak canlandırılmasının zorbalık olaylarını daha anlaşılır ve gerçekçi kıldığını belirtmiş ve atılması gereken doğru adımları daha kolay çözdüklerini ifade etmişlerdir. Durumlu öğrenme modeli ile öğrencilere günlük hayatlarında karşılaşılabilecekleri bir olay/durum sınıf ortamına taşınmış olay karşısındaki problemleri nasıl çözebileceklerini kendileri çözümlemişlerdir.

Öğrenciler deneyimleyerek işlenen konunun kendilerinin kavramaları açısından daha iyi olduğunu, motivasyon ve ilgilerinin arttığını, hem de yapılan uygulama ile gözlem yapma olanağı bularak her açıdan değerlendirebildiklerini belirtmişlerdir. Olayları hem mağdur hem de zorba açısından değerlendirme imkânı bulmuşlardır. Bu da öğrencilerin hem empati

yeteneklerinin gelişmesini sağlamış hem de siber zorbalık olaylarında karşıdaki kişinin yaptığı her olumsuz adımın bir karşılığı olabileceğini kavramaları sağlanmıştır. Ayrıca siber zorbalığın bir diğer faktörü olan seyirciler/tanıklar kısmını farklı bir açıdan gözlemleyerek, sanal ortamda gördüğümüz sana linç olaylarında aslında mağdurların nasıl çaresiz kaldıklarını ve sessiz kalmanın zorbalara güç verdiğini ve olayı tetiklediğine şahit olmuşlardır. Öğrenciler siber zorbalık olaylarını daha iyi anlamış, canlandırma ile deneyimlemiş ve karşıdaki insanda yarattığı olumsuz etkileri gözlemlemişlerdir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Durumlu öğrenme modelini kullanarak bir uygulama üzerinden orta okul öğrencilerine siber zorbalık konusunun uygulamalı olarak işlenmesini amaçlayan bu çalışmada daha önce yapılan araştırmalarla uyumlu sonuçlar elde edilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Ortaokul 5. Sınıf öğrencilerinin uygulama yapılmadan önce siber zorbalık duyarlılıklarının benzer düzeyde olduğu görülmüş ve anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.
- Uygulanan farklı eğitim modellerinin deney ve kontrol grubu öğrencileri üzerinde farklı etkilerinin olduğu ortaya konulmuştur.
- Web destekli durumlu öğrenme modeli işlenen Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi sonunda ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılıkları anlamlı düzeyde farklılaşmıştır.
- Deney grubu öğrencilerinin siber zorbalık tehlike, önlem ve iletişim faktörleri açısından durumlu öğrenme modeli sonrasında farkındalık düzeylerinin arttığı görülmüştür.
- Anlatım yoluyla işlenen ders sonunda öğrencilerin siber zorbalık farkındalıkları anlamlı düzeyde değişmemiştir. Anlatım yoluyla işlenen derste öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarının düşmesi ve öğretmenin daha aktif rol alması ile siber zorbalık durumlarının öğrenci zihninde kalıcı olarak oluşturulmadığı ortaya çıkmıştır.
- Durumlu öğrenme modeli ve anlatım yoluyla işlenen dersin öğrencilere farklı etkileri olduğu görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinin siber zorbalık farkındalıklarının önemli ölçüde arttığı görülmüştür.
- Siber zorbalık eğitiminin uygulamalı bir şekilde verilmesinin öğrenciler üzerinde ilgi ve motivasyonlarını arttırdığı gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrencilere zorbalık olaylarını deneyimlemelerini sağlayan bir ortam oluşturulmasının siber zorbalık mücadelesinde öğrencilere öz güven sağladığı tespit edilmiştir.

- Web destekli durumlu öğrenme modelinin bireylere siber zorbalık gibi önemli bir konunun anlaşılması, kavranması ve farkındalığın yaratılması için doğru bir yaklaşım olduğu tespit edilmiştir.
- Öğrenciler web destekli durumlu öğrenme modelini etkili bir yöntem olarak görmüşlerdir.
- Web destekli durumlu öğrenme modeli ile öğrencilerin gerçek hayattan deneyimler yaşaması için bir ortam sağlanmıştır. Bu durum öğrencilerin yaşantılarında siber zorbalık ile mücadelede kendilerine olan güvenleri arttırılmıştır.
- Uygulanan yöntem ile öğrenciler siber zorbalığın yıkıcı etkilerini kendileri gözlemlemiş ve siber zorbalık eğilimlerinin azaldığı belirlenmiştir.

Araştırmanın siber zorbalık konusunda önlemler alınması ve erken yaşta bireylerin eğitilmesine yönelik çalışmalara ışık tutması beklenmektedir. Siber zorbalık farkındalığını arttırmaya yönelik yapılan çalışmaların sadece durum tespiti olmayıp farklı uygulamalar içermesinin de çalışmalara olan ilgiyi ve dolayısıyla siber zorbalık ile mücadele etkisini arttıracığı düşünülmektedir. Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi ve diğer dersler için de daha verimli geçmesi için web uygulama tabanlı içeriklerin arttırılması ve uygulamaların geliştirilmesi önerilmektedir. Durumlu öğrenme modeli ile ilgili daha fazla içeriğe sahip çalışmaların yapılması ile bireyleri gerçek hayata hazırlayan eğitim içeriklerinin geliştirilmesi ve eğitim programlarının tasarlanması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akar, F., (2018). *Okula Yansıyan Siber Zorbalık: İdari ve Hukuki Önleme Yolları*. Eğitim Hukuku ile İlgili Makaleler, Prof. Dr. Emine Akyüz'e Armağan-Akademisyenlikte 50 Yıl, Çocuk Hakları – Eğitim Hukuku – Vatandaşlık Eğitimi, Pegem Akademi, 466-470.
- Akbaba, S., Eroğlu, Y., (2013). *İlköğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yordayıcıları*. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26 (1), 105-121
- Akça E., Sayımer, İ., (2017). *Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme* (AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology 2017- Özel Sayı ,8 (30).
- Aksaray, S., (2011). *Siber Zorbalık*. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20 (2), 405-432.
- Arıcak, O. T. (2009). *Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students*. Eğitim Araştırmaları -Eurasian Journal of Educational Research, 34, 167-184.
- Arıcak, O. T. (2011). *Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike*. Kariyer Penceresi, 2(6), 10-12.
- Aslan, A., Önay Doğan, B., (2017). *Çevrimiçi Şiddet: Bir Siber Zorbalık Alanı Olarak "Potinss" Örneği*. Marmara İletişim Dergisi / Marmara Journal of Communication. Sayı: 27, 95-119
- Ataizi M ve Şimşek A., (1999). *Temel Eğitimde Durumlu Öğrenme Ortamlarının Düzenlenmesi*. Kurgu Dergisi S: 16, 255-266.
- Ataizi, M., (1999). *Bilgisayar Destekli Durumlu Öğrenmede Bilişsel Biçim ve İçeriğin Gerçeklik Düzeyinin Sorun Çözme Becerilerinin Gelişimine Etkisi*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Aydın, F. (2016). *Sanal Zorbalık Eğitiminin 6. Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalığına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Aydın, H., (2000). *Öğrenme ve Öğretme Kuramlarının Eğitim İletişimine Katkısı*, Kurgu Dergisi, Sayı:17, 183-197.
- Bak, G. ve Eşidir, O.V., (2019). *X Kuşağında Siber Zorbalık: Nitel Bir Araştırma*. International Social Sciences Studies Journal, 5(36), 2913-2919.
- Baştürk Akça E., Sayımer İ., Balaban Salı, J., Ergün Başak, B. (2014). *Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalarındaki yeri*. Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi, EJOIR, Özel Ağustos Sayısı, 2(2), 17-30.

- Baştürk-Akca, E., Sayımer, İ., ve Ergül, S., (2015). *Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanımları ve Siber Zorbalık Deneyimleri: Ankara Örneği*. Global Media Journal TR Edition, 5 (10).
- Bauman, S. (2007). *Cyberbullying: a virtual menace. In National Coalition Against Bullying National Conference*. Melbourne, Australia.
- Belsey, B. (2007). *Cyberbullying: A real and growing threat*. ATA Magazine, 88(1), 14-21.
- Beran, T., Li, Q. (2007). *The Relationship Between Cyberbullying and School Bullying*. Journal of Student Wellbeing, 1(2), 15-33.
- Besag, V. E. (1989). *Bullies and Victims in Schools*. Buckingham, England: Open University Press.
- Bhat, C. S. (2008). *Cyber bullying: Overview and strategies for school counsellors, guidance officers, and all school personnel*. Australian Journal of Guidance & Counselling, 18(1), 53-66, Ohio University.
- Bozu, E., (2014). *Öğrenme- Öğretme Ortamlarında Durumlu Öğrenme Yaklaşımının Uygulanması ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elâzığ.
- Büyüköztürk, Ş., (2005) *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Camodeca, M., Goossens, F. A. (2005). *Aggression, Social Cognitions, Anger and Sadness İn Bullies and Victims*. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 46, 186-197.
- Campbell, M. A. (2005). *Cyber-Bullying. An old problem in a new guise*, Australian Journal of Guidance and Counselling, 15(1), 68–76.
- Collins, A.M., (1991). *Cognitive Apprenticeship and Instructional Technology*. In L. Idol & B. F. Jones (Eds.), *Educational values and cognitive instruction: Implications for Reform*. pp. 121-138
- Çepni, S. (2009). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş (4. Baskı)*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Çetinkaya, B. (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Çimen, D. İ. (2018). *Cyberbullying in adolescents, the effect of internet parenting styles and family functioning*. Anatolian Journal of Psychiatry, 19(4):397-404.

- Demirkuş N., Acar E., Gülen S. (2018). *Popüler Teknoloji Kavramlarının Eğitiminde Görsel Materyal Geliştirme Çalışması*. YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty), 15(1), 723-748.
- Dikmen, M., Çağlar, A. (2017). *Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa Yönelik Duyarlılıklarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27(2), 101-111.
- Dikmen, M., Tuncer, M. (2017). *Akademisyenlerin Siber Zorbalığa Yönelik Algıları ve Mücadele Etme Yöntemleri*. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 31, 675-686.
- Erbıçer, E. S., (2017). *Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Sosyal Uyuma ve Bazı Kişisel Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdur- Baker Ö., Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber Zorbalık. Eğitim Araştırmaları, Eurasian Journal of Educational Research. 27, 31-42.
- Filiz, O., Erol, O., Dönmez, F., Kurt, A., (2014), *BÖTE Bölümü Öğrencilerinin Sosyal Ağ Siteleri Kullanım Amaçları ile İnternet Bağımlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Journal of Instructional Technologies and Teacher Education, 3 (2), 27-28.
- Gencer, H. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık Davranışları ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Gökdaş, İ., (2003). *Bilgisayar ve Sınıf Ortamına Dayalı Durumlu Öğrenmenin Öğrenci Başarısı ve Tutumlarına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi.
- Göldağ, B. (2017). *Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumları*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/ The Journal of International Social Research, 10 (54), 719-730.
- Gölpek Sarı F., Seferoğlu S., (2019), *Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumları ile Sanal Zorbalık Yapma ve Mağdur Olma Durumlarının İncelenmesi*, Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying, 6(1), 54-77.
- Hanewald, R. (2008). *Confronting the Pedagogical Challenge of Cyber Safety*. Australian Journal of Teacher Education. University of Melbourne, 33 (3), 1-16.
- Herrington, J. & Oliver, R., (1995). *Critical characteristics of situated learning: Implications for the instructional design of multimedia*. In J. Pearce & A. Ellis (Eds.) Learning with Technology, ASCILITE'95 Conference Proceedings Melbourne ASCILITE, 253- 262.

Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2015). *Bullying beyond the schoolyard preventing and responding to cyber bullying*. The United States of America, Corwin.

Hinduja, S., Patchin J. W. (2014). Cyberbullying: Identification, Prevention, & Response. October 2014. <https://cyberbullying.org/Cyberbullying-Identification-Prevention-Response.pdf> Son Erişim: 20.09.2019

Hinduja, S., Patchin, J. W. (2010). *Bullying, Cyberbullying and Suicide*. Archives of Suicide Research, 14, 206–221.

İnternet: Belsey, B. (2005). *Cyberbullying: an emerging threat to the 'always on' generation*. <http://www.billbelsey.com/?p=1827>. Son Erişim Tarihi: 05.04.2018.

İnternet: Erbiçer, E.S. (2019). *Siber zorbalık ve siber mağduriyetin sosyal uyuma ve bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi, doi: 10.9779/pauefd.559831 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauefd/issue/45672/559831> Son Erişim Tarihi: 01.10.2019

İnternet: Hinduja, S., Patchin, J.W. (2008). *Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Elated to Offending and Victimization*. Deviant Behavior, 29,129-156. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01639620701457816> , Son Erişim: 15.09.2019.

İnternet: IAB-2019 <https://www.iabturkiye.org/arastirma-hakkinda> , Son Erişim Tarihi:20.09.2019.

İnternet: Lenhart, A. (2007). *Cyber bullying and online teens, Pew Internet and American Life Project*. <https://www.pewresearch.org/internet/2007/06/27/cyberbullying/> Son Erişim Tarihi: 25.08.2019.

İnternet: Mc Guckin, C., Corcoran, L., (2017). Cyberbullying: Where Are We Now? A Cross-National Understanding. www.mdpi.com/journal/societies <https://www.mdpi.com/books/pdfview/book/248> Son Erişim Tarihi:20.09.2019.

İnternet: Navarro Olivas, R., (2019). *Family, Bullying and Cyberbullying*. Printed Edition of the Special Issue Published in Social Sciences. Social Sciences from 2018 to 2019 web site: <https://www.mdpi.com/journal/socsci/specialissues/familybullyingandcyberbullying> Son Erişim Tarihi: 01.10.2019.

İnternet: Olweus D., 2001. *Bullying sat school: tackling the problem*, Olweus Dan, Research Centre for Health Promotion, University of Bergen, Norway. http://oecdobserver.org/news/archivestory.php/aid/434/bullying_at_school:_tackling_the_problem.html Son Erişim Tarihi: 25.09.2019.

- İnternet: Shapka, J., (2017). *A Parent Resource about Kids, Technology and Cyberbullying*. (University of British Columbia and PREVnet.) <http://cyberbullying.primus.ca/cyberbullying/> Son Erişim Tarihi: 19 Mart 2019.
- İnternet: Statistia-2019: Temmuz - 2019 Global Digital Population: <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/> Son Erişim 20.09.2019.
- İnternet: Tuncer, M., Dikmen, M., (2016). *Sosyal ağlarda bekleyen yeni tehlike: Siber zorbalık*. Re-discovery Learning with Digital Learners,94-102). Elâzığ: Elektronik Kitap. <https://openaccess.firat.edu.tr/xmlui/handle/11508/9302>, Son Erişim: 12.09.2019.
- İnternet: TÜİK-2019: TÜİK 2019 Türkiye hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırmaları: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30574> Son Erişim: 20.09.2019.
- İnternet: UNICEF Eylül- 2019 : <https://www.unicef.org/turkey/basin-bultenleri/unicef-anketi-30-ülkedeki-genclerin-uc-te-birinden-fazlası-cevrimiçi-zorbalık>, Son Erişim: 20.09.2019.
- İnternet: We Are Social-2019: Dijital Pazar İstatistikleri 2019: <https://wearesocial.com/digital-2019-global> Son Erişim Tarihi: 20.09.2019.
- İnternet: Willard, N. (2007). *Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats*. Center for Safe and Responsible Use of the Internet. <http://www.accem.org/pdf/cbcteducator.pdf> Son Erişim Tarihi: 21.08.2019.
- İnternet: Willard N., M.S., J. D. (2007). *Cyberbullying and Cyberthreats Effectively Managing Internet Use Risks in Schools*. Center for Safe and Responsible Use of the Internet Web sites: <http://csriu.org> and <http://cyberbully.org>. Son Erişim Tarihi: 22.09.2019.
- İnselöz Türkileri N., Uçanok, Z. (2013). *Ergenlerde Sanal Zorbalık: Nedenler, Duygular ve Baş Etme Yollarının Niteliksel Analizi*. Türk Psikoloji Yazıları Dergisi, 16 (32), 20-44.
- Jonassen, D. H., (1994). *Thinking technology toward a constructivist design model*. Educational Technology. 34(4). 34-37.
- Kaplan, R.M., & Saccuzzo, D.P. (2005). *Psychological testing: Principles, applications and issues*, Thomson Wadsworth.
- Karaca, H. (2019). *Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetle, İnternet Bağımlılığı, Aile İşlevleri ve Ebeveynlerin İnternet Kullanımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Karaman, G. (2016). *Ortaokul Öğrencileri, Rehber Öğretmenleri, Bilişim Teknolojileri Öğretmenleri ve Yöneticilerinin Siber Zorbalık Hakkındaki Görüşleri, Keçiören İlçesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.

- Katz, A. (2012). *Cyberbullying and E-safety: What Educators and Other Professionals Need to Know*. Jessica Kingsley Publishers. London and Philadelphia.
- Kavuk Kalender, M., Keser, H. ve Tuğun, V., (2019). *Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Görüşleri, Deneyimleri ve Müdahale Davranışları*. TED, TedMem, Eğitim ve Bilim 2019, 44 (198), 183-200.
- Kavuk, M. (2016). *Ortaokul ve Liselerin Siber Zorbalık Farkındalık Profillerinin Oluşturulması ve Okul Paydaşlarına Yönelik Siber Zorbalık Farkındalık Eğitimi Etkililiğinin Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Kavuk, M. ve Keser, H. (2015). *İlköğretim Okullarında Siber Zorbalık*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31(3), 520-535.
- Kestel, M., Akbıyık, C. (2016). *Siber Zorbalığın Öğrencilerin Akademik, Sosyal ve Duygusal Durumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(3), 844-859.
- Kılıç, E., (2004). *Durumlu Öğrenme Kuramının Eğitimdeki Yeri*. Gazi Üniversitesi. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24(3), 307-320.
- Kowalski, R. M., Limber, S. P. (2007). *Electronic bullying among middle students*. Journal of Adolescent Health, 41(6), 22-30.
- Kowalski, R. M., Limber, S., & Agatston, P. W. (2012). *Cyberbullying: Bullying in the digital age (2nd ed.)*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Kowalski, R., Giumetti, G., Schroeder, A., Lattanner, M., (2014). *Bullying in the Digital Age: A Critical Review and Meta-Analysis of Cyberbullying Research Among Youth*. Psychological bulletin. 40 (4), 1073–1137.
- Kozan, M., (2018). *Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elâzığ.
- Küçük, S., (2017). *Durumlu Öğrenme Yaklaşımına Dayalı Eğitim Teknolojileri Öğretimi: Öğretmen Adaylarının Deneyimleri*. 7(2), 369-377.
- Lave, J., Wenger, E., (1999). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Sayfa 14, Cambridge University Press.
- Lee, S. (2017). *Cyberbullying in South Korea*. Editors: Conor Mc Guckin and Lucie Corcoran. Bullying and Cyberbullying. Nova Science Publishers, Inc.
- Li, Q. (2008). *A cross-cultural comparison of adolescents' experience related to cyberbullying*. Educational Research, 50(3), 223-234.

- Li, Q. (2010). *Cyberbullying In High Schools: A Study of Students' Behaviors and Beliefs About This New Phenomenon*. Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 19 (4), 372-392.
- Mason, K. L. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45 (4), 323–348.
- McDonald, P. & Flood, M. G. (2012). *Encourage. Support. Act! Bystander approaches to sexual harassment in the workplace*. University of Wollongong, Australlia.
- McLellan, H., (1996). *Evaluation in situated learning environment*. McLellan, H. (Ed.). *Situated Learning Perspectives* USA: Educational Technology Publication, 101- 112.
- Merriam, S. B. (2013). Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber (3. Baskıdan Çeviri, Çeviri Editörü: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Metin, K. E. (2017). *Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Siber Zorbalık Yaşama Düzeyleri ve Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Metli G., (2017). *Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnsani Değerleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
- Miles, M. B. & Huberman, A. M., (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. California, Sage Publications.
- Miller, G. A, Gildea, P.M., (1987). *How Children Learn Words*. Scientific American, 257 (3), 94-99.
- Navarro, R., Santiago Y., Larranaga, E. (2017). *Cyberbullying Among Children and Adolescents: A Quantitative and A Qualitative Approach to Gender Differences*. Editors: Conor Mc Guckin and Lucie Corcoran. Bullying and Cyberbullying. Nova Science Publishers, Inc.
- Önder, F. C., Yurtal, F. ve Özsezer, S. B., (2016). *Okullarda Zorbalığı Önleme ve Müdahale Etmeye Yönelik Yapılan Uygulamalar: Psikolojik Danışman Görüşleri*. The Journal of Academic Social Science Studies, 52, 57-70.
- Özdemir, M., Akar, F., (2011). *Lise öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Educational Administration: Theory and Practice, 17 (4), 605-62617.
- Özel, S. (2013). *Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon ve Benlik Saygısı İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Özer, H., (2016). *Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Tutum ve Duyarlılıklarının Drama Metoduyla İncelenmesi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Özer, G., (2016). *Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Yaşama Düzeyleri ile Siber Zorbalığın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri ve Öğrencilerin Siber Zorbalıkla Baş etme Stratejileri*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özerbaş Somuncuoğlu, D. H., (2004). *Durumlu Öğrenmenin Duygusal Zekâ Yeterliliklerinin Geliştirilmesine Etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Patchin, J.W., Hinduja, S., (2006). *Bullies move beyond the school yard: A preliminary look at cyber bullying*. Youth Violence and Juvenile Justice, 4(2), 148-169.
- Peker, A., Özhan, M. B., & Eroğlu, Y. (2015). *Ergenlere Yönelik Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği'nin geliştirilmesi*. International Journal of Human Sciences, 12(1), 569-581.
- Price, M., Dalgleish, J., (2010). *Cyberbullying Experiences, Impacts and Coping Strategies as Described by Australian Young People*. Youth Studies Australia, University of Tasmania. Australia, 29(2), 51-59.
- Rigby, K. (2007). *Bullying in Schools: What to do About It*. Melbourne, Australia. Acer Press.
- Rogers, V. (2010). *Cyberbullying: Activities to Help Children and Teens to Stay Safe in a Texting, Twittering, Social Networking World*. Jessica Kingsley Publishers. London and Philadelphia.
- Ryan, T., Kariuki, M., & Yılmaz, H. (2011). *A comparative analysis of cyberbullying perceptions of preservice educators: Canada and Turkey*. TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology, 10(3), 1-12.
- Serin. H., 2012. *Ergenlerde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Shariff, S. (2005). *Cyber-dilemmas in the New Millennium: School Obligations to Provide Student Safety in a Virtual School Environment*. McGill Journal of Education, 40(3), 457-477. McGill University.
- Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying: Issues and Solutions for The School, The Classroom and The Home*. New York, Routledge.
- Smith, P. (2013). *Bullying escolar. Sociologia, Problemas e Práticas*, University of London, London, United Kingdom.
- Smith, P. K., Ananiadou K. (2013). *The Nature of School Bullying and the effectiveness of School-Based Interventions*. Journal of Applied Psychoanalytic Studies, 5 (2), 189-209.
- Smith, P. K., J. Mahdavi, M. Carvalho, S. Fisher, N. Russell, ve N. Tippett. (2008). *Cyberbullying: Its Nature And Impact In Secondary School Pupils*. Journal of Child

- Psychology & Psychiatry, 49, 376-385. Pupils. Journal of Child Psychology & Psychiatry, 49, 376-385.
- Süslü Pekşen, D. (2016). *Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Benlik Saygısı, Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.
- Şahin, M., Sarı, S.V., Özer, Ö. ve Er, S.H. (2010). *Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarında Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri*. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, 257-270.
- Tamer, N. (2014). *Ergenlerin Teknolojik Zorbalık Algıları ve Buna Yönelik Teknolojik Zorbalık Farkındalığı Eğitimi: Pilot Uygulama*. Bahçeşehir Üniversitesi, Ankara.
- Tanırıkulu, T., Kınay, H., & Arıcak, O.T. (2013). *Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(1), 38-47.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller için İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Taylan H., Aydın F., Topal M., (2017). *Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba Olma Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sakarya İli Örneği*. Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying, 4(1), 41-59.
- Topçu-Uzer Ç., Tanırıkulu İ., (2017). *Siber Zorbalığı Önleme ve Müdahale Programları: Ulusal Bir Alanyazın Taraması*. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 30 (1), 1-7.
- Tunalı, S. B., Gözü, Ö. Ve Özen, G., (2016). *Nitel ve Nicel Araştırma Yöntemlerinin Bir Arada Kullanılması "Karma Araştırma Yöntemi"*. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi, Online Journal of the Faculty of Communication Sciences, 24(2).
- Uğur, B., Arkün Kocadere, S., (2016). *Öğrenme ve öğretme sürecine BİT Entegrasyonu: Bir çevrimiçi öğretmen eğitimi önerisi*. XVIII. Akademik Bilişim Konferansı, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye.
- Uluçay, M., Melek, G. (2017). *Türkiye'deki Okullarda Siber Zorbalık: Bir Literatür Değerlendirmesi*. AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology, Özel Sayı, 8(30), 91-106.
- Ümmetler İlhan, A., (2016). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlık Düzeyleri ile Sosyal Medyaya İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Çekmeköy Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Ünlü, İ., (2009). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Bilgisayar Destekli Sınıf Ortamında Durumlu Öğrenmenin Öğrencilerin Akademik Başarısına, Tutumuna ve Öğrenmenin Kalıcılığına Etkisi* Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elâzığ.

- Wachs S., Schubarth W., Seidel A., Piskunova E. (2018). *Detecting and Interfering in Cyberbullying Among Young People (Foundations and Results of German Case-Study). International Conference on Digital Transformation and Global Society*. 277-285.
- Walker, J. L. (2007). *Contextualized Rapid Resolution Cycle Intervention Model for Cyberbullying*, Basılmamış Doktora Tezi. Arizona State Üniversitesi, USA.
- Watts, M. L., K., Wagner, J., Velasquez, B., & Behrens, P. I. (2017). *Cyberbullying in higher education: A literature review. Computers in Human Behavior*, 69, 268-274.
- Wolak, J., Mitchell, K. J., Finkelhor, D. (2007). *Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. Journal of Adolescent Health*, 41(6), 51-S58.
- Yaman, E., Peker, A., (2012). *Ergenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyete İlişkin Algıları*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(3), 819-833.
- Yaşar, Ş. (1998). *Yapısalcı Kuram ve Öğrenme- Öğretme Süreçleri*. AÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 8, (1-2), 68-75.
- Ybarra, M. L., Mitchell, K. J. (2004). *Youth Engaging In Online Harassment: Associations with Caregiver–Child Relationships, Internet Use, And Personal Characteristics*. *Journal of Adolescence*, 27(3), 319–336.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin.

EK-1. Kişisel Bilgi Formu Anketi

Kişisel Bilgi Formu:

KOD:

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışma; Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü Bilgisayar Eğitimi alanında yürüttüğüm Siber Zorbalık ile ilgili farkındalık ve duyarlılık kazandırmak, önleme ve mücadele etkisini arttırmak ve eğilimi azaltmak üzere 5. sınıf öğrencileri için hazırlanan anketi içermektedir. Günümüzde sıkça kendinden söz ettiren siber zorbalık; teknolojinin her alanda hayatımızda yer alması ile birlikte elektronik iletişim araçlarını kullanarak bir birey ya da grup tarafından başkalarına zarar vermek (tehdit, küçük düşürme, gruptan dışlama, ayrımcılık vb.) amacıyla kasıtlı, tekrarlı ve düşmanca tavırların sergilenmesidir. Bu çalışma kapsamında Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalık Tutum Ölçeği ve Siber Zorbalık Duyarlılık ölçeklerini samimiyetle doldurmanızı bekliyorum.

Ölçeklerde ve formda isminiz olmayacaktır ancak bu ölçekleri doğru ve samimi bir şekilde doldurmanız araştırmanın güvenilirliği için çok önemlidir.

Lütfen form üzerine kendi oluşturduğunuz bir kod veya rumuz yazınız. Bundan sonra size uygulayacağımız anketlerde aynı kodu kullanmanız gerekmektedir.

Şimdiden araştırmaya olan katkılardan dolayı teşekkür ediyorum.

Hilal ŞENGÜ TAN / Bilişim Teknolojileri Öğretmeni

Kişisel Bilgi Formu:

- 1) Cinsiyetiniz: ☐ Erkek ☐ Kız
- 2) Sınıf: ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8
- 3) Yaşınız: ☐ 10 ☐ 11 ☐ 12 ☐ 13 ☐ 14
- 4) Anneniz: ☐ Sağ ☐ Vefat Etmış
- 5) Babanız: ☐ Sağ ☐ Vefat Etmış

6) Anne Babanızın Eğitim Düzeyi:

	Okur Yazar Değil	İlkokul	Orta Okul	Lise	Üniversite
Anne	☐	☐	☐	☐	☐
Baba	☐	☐	☐	☐	☐

7) Anne babanın birlikte yaşam durumu: ☐ Birlikte ☐ Ayrı

8) İnterneti ne kadar sıklıkla kullanıyorsunuz?

☐ Hiç	☐ Ayda Bir	☐ Haftada Bir	☐ Haftada Bir Kaç	☐ Günde bir	☐ Günde birden fazla
------------------------------	-----------------------------------	--------------------------------------	---	------------------------------------	--

9) Günde yaklaşık olarak kaç saat interneti kullanıyorsunuz?

☐ Bir saatten az	☐ 1-2 saat	☐ 3-4 saat	☐ 4-6 saat	☐ 6 saatten fazla
---	-----------------------------------	-----------------------------------	-----------------------------------	--

10) Hiç siber zorbalık yaptınız mı?EvetHayır

11) Hiç siber zorbalığa uğradınız mı?EvetHayır

EK-2. Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği

Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği

	EVET	BAZEN	HAYIR
1. İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.			
2. Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook, Twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabileceğini göz önünde bulundururum.			
3. Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım.			
4. Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur.			
5. Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.			
6. Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.			
7. İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam.			
8. Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimimi keserim.			
9. Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur.			
10. Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm.			
11. İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini aklımda tutarım.			
12. Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur.			
13. E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam.			

EK-3. Etik Komisyon Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 17/04/2018-E.63159

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : 77082166-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

BİLİŞİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 05/02/2018 tarihli ve 46535459-044- 21080 sayılı yazı.

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Bilgisayar Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi Hilal ŞENGÜ TAN'ın, Doç.Dr.Ashhan TÜFEKÇİ'nin danışmanlığında yürüttüğü "*Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılık ve Tutumlarının Ölçülmesi*" adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun 10.04.2018 tarih ve 03 sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Alper CEYLAN
Komisyon Başkanı

Araştırma Kod No: 2018-127

Not: 16.04.2018 tarihli ve E.62399 sayılı yazımız iptal edilerek yeniden düzenlenmiştir.

Ek:1 Liste

Ankara
Tel:0 (312) 202 20 57 - 0 (312) 2... Faks:0 (312) 202 38 76
İnternet Adresi :<http://etikkomisyon.gazi.edu.tr/>

Bilgi için :Burak Çitrak
Genel Evrak Sorumlusu
Telefon No:0312 202 26 61

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-4. Anket Valilik ve Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Onayı

T.C.
ELAZIĞ VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 79137285-605.01-E.20290749
Konu : Araştırma İzni

25.10.2018

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi :a) MEB'e Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri 2012/13 sayılı Genelgesi.
b)Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü Müdürlüğünün 17/10/2018 tarih ve E.39317 sayılı yazısı.

Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü Bilgisayar Eğitimi Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Hilal ŞENGÜ TAN'ın, "Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılık ve Tutumlarının Ölçülmesi" konulu tez anket çalışmasına veri oluşturmak amacıyla yapacağı anket çalışmasını Müdürlüğümüze bağlı İlimiz merkezdeki tüm ortaokullarda öğrenim gören 5. Sınıf öğrencilerine yönelik anket ve uygulama izin isteği, ilgi (b) yazı ile bildirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Müdürlüğümüz AR-GE Biriminde MEB'e bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi'ne bağlı olarak oluşturulmuş olan Bilimsel Araştırma İzni Değerlendirme Komisyonu 25/10/2018 tarihinde Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesi AR-GE Biriminde toplanarak başvuru hakkında gerekli incelemeyi yapmıştır. Söz konusu anket çalışmasının Müdürlüğümüze bağlı İlimiz merkezdeki tüm ortaokullarda öğrenim gören 5. Sınıf öğrencilerine yönelik gönüllülük esasına dayalı olarak, okul idaresinin izni doğrultusunda, çalışmaların eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde 24/10/2018 - 15/05/2019 tarihleri arasında uygulamaya dahil edilen konularla sınırlı kalma şartıyla, yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Fatih KÖMÜRLÜ
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
25.10.2018
Yasin KARAKAYA
Vali a.
Milli Eğitim Müdür V.

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır.

02.10.2018 12:00:00

Yılmaz DAĞ
Memur

Akpınar Mah.Kolordu Cad.No:5 23100 /ELAZIĞ
Elektronik Ağ: <http://elazig.meb.gov.tr>
e-posta: elazigmem@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: A.AKARSU-V.H.K.İ.
Tel : (0 424) 238 50 24
Faks : (0 424) 233 36 70

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden e9e4-5685-30aa-b5f8-4289 kodu ile teyit edilebilir.

EK-5. Ölçek Kullanım İzni

Tolga Arıca <tolga.aricak@hku.edu.tr>
 9 Ara 2018 Paz 20:53

Alıcı: ben

Türkçe > İngilizce [iletiriyi çevir](#) [Türkçe için kapat](#)

Hilal Hanım,

Ölçek ektedir. Çalışmanızda kullanabilirsiniz.

Prof.Dr.Tolga ARICAK
Department of Psychology
Hasan Kalyoncu University

HILALL SaTe <hilalsengu@gmail.com>, 8 Ara 2018 Cmt, 15:40 tarihinde şunu yazdı:

...

2 Ek

 SZDO_Degerlendir...

 siber zorbalığa iliş...

Yanıtla
 Yönlendir

EK-6. Simülasyon Programı Görüntüsü

FACEBOOK MESSENGER

Profil URL Adresi

Veya Aşağıdaki Alanları Doldurun...

Aşağı isminizi yazın

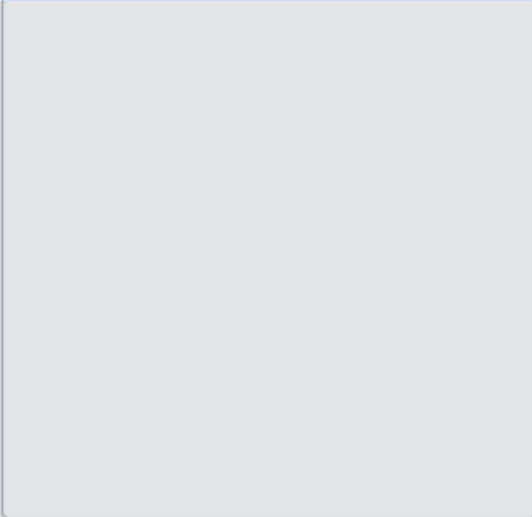
Resim için İnternet Adresi

Adlı kişiden Mesaj...

☒ ← Mesaj yollamak için Enter tuşuna basın **Enter**

İsimsiz

☐ Resim ve İsmi Bulanıklaştır

Durum

☐ Çevirm dışı
☒ Çevrimiçi
☐ Mobil

Tarih

Bu bir sanal ortam mesajlaşma programı simülasyonudur. Siber Zorba Olmayın , olarlardan korkmayın.

EK-7. Deney Grubu Etkinlik Planı

Deney Grubu Uygulama Sürecine Yönelik Hazırlanmış Durumlu Öğrenme Etkinlik Planı

Eğitim Öğretim Haftası: 5. ve 6. hafta

Uygulama: Deney Grubu Etkinlikleri

Deney Grubu Uygulama Planı

Ders: Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi

Süre: 2 Hafta (4 Ders Saati)

Amaçlar:

Bu çalışma ile ortaokul öğrencilerine web destekli durumlu öğrenme modeli uygulayarak öğrencilerin;

1. Siber zorbalık kavramını, türlerini ve mücadele yöntemlerini öğrenmelerini gerçekleştirmek
2. Siber zorbalık farkındalıklarını arttırmak
3. Web destekli uygulama ile gerçek hayattan durumları içeren örnek olaylarla deneyim kazanmalarını sağlamak

Kazanımlar:

1. Öğrenciler siber zorbalık nedir, türleri ve mücadele yöntemleri nelerdir kavrarlar.
2. Siber zorbalık olaylarının etkilerini bilerek bu duruma karşı daha duyarlı olurlar, yapmaktan kaçınır ve zorbalık olaylarını engelleme eğiliminde olurlar
3. Siber zorbalık durumlarını deneyimlemiş olarak bu durumlarda atılabilecek en doğru adımları bilirler
4. Sanal ortamda çevresine saygılı, dürüst, duyarlı bireyler olma eğiliminde olurlar

Uygulama:

1. Hafta (2 ders saati- 40dk + 40dk):

Öğrencilere siber zorbalık ile düşüncelerini sorun. Siber zorbalık tanımı aşağıdaki gibi yapın: *Siber zorbalık*, çocuklar ya da ergenlerin başka çocuklar ya da ergenler tarafından internet, dijital teknolojiler ya da cep telefonları aracılığıyla eziyet, tehdit, taciz, küçük düşürülme, utandırılma ve benzeri şekillerde hedef alınmasını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, elektronik iletişim araçları kullanılarak bir kişi ya da gruba yönelik zarar ya da rahatsızlık verici eylemlerde bulunmak şeklinde tanımlanabilir. Şunu unutmayalım ki dijital dünyada atılan her adımın, gerçek hayatta bir karşılığı vardır.

Öğrencilere siber zorbalık olarak tanımlayabilecekleri olaylar sorun.

Örnek verilenler ile birleştirilerek gençler arasında görülen *siber zorbalık davranışları* aşağıdaki gibi sıralayın:

- İsim takmak
- Alay etmek
- Tehdit etmek
- Arkadaşlarının sigara içtiği, kopya çektiği gibi başkalarıyla paylaşılmasını istemeyeceği bir davranışı ifşa etmek.
- Bir kişiyle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaymak.
- Bir kişinin rızası olmadan resmini ya da videosunu yayınlamak.
- Bir kişiye ait e-posta hesabını ya da sosyal paylaşım sitesinin şifresini ele geçirip gizlice girerek, o kişinin hoşuna gitmeyecek şeyler yapmak.
- Bir kişinin yerine e-posta hesabı ya da Facebook/Twitter hesabı gibi sosyal medya açıp, o kişinin hoşuna gitmeyecek ya da saygınlığını zedeleyecek davranışlarda bulunmak.
- Bir kişinin oyun şifrelerini ele geçirip, oyun içinde o kişinin hoşuna gitmeyecek değişiklikler yapmak.
- Bir kişiyi internetteki bir ortamdan (oyun sosyal paylaşım sitesi gibi) dışlamak.
- Mobil cihazlar aracılığıyla başkalarının görüntülerini onların izni olmadan çekip paylaşmak,
- Sosyal ağlar ya da sohbet odaları gibi çevrimiçi ortamlarda başkalarına aşağılayıcı, alay edici, öfke dolu, kaba, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek,
- Bir kişiye alakalı olarak karalayıcı, aşağılayıcı web sayfaları hazırlamak,
- Başkası adına sahte hesap açıp, onun kimliğine bürünmek,
- Bir kişinin sosyal ağlardaki tüm hesaplarını onu rahatsız edecek biçimde takibe almak,

Öğrencilerin de fikirleri alınarak *siber zorbalığın olumsuz etkilerinden* aşağıdaki gibi bahsedin: Siber zorbalık bireylere duygusal ve davranışsal anlamda zarar verir, özgüvenlerini zedeler ve kişilik gelişimlerini olumsuz etkiler. TÜBİTAK'ın desteğiyle yürütülen siber zorbalık araştırmasının sonuçlarına göre, siber zorbalığa uğramanın yarattığı duygusal sonuçlar arasında ilk sıralarda; Kızgınlık (%74), Endişe (%58), Üzüntü (%47), Hayal kırıklığı (%36) yer almaktadır. Bu duygular okul yaşamını, arkadaş ve aile ilişkilerini de etkilemektedir. Siber zorbalığa maruz kalmış olan bireyler arkadaşlarına karşı güven duygularını yitirdiklerini ve kendilerini yalnız hissettiklerini ifade etmektedirler. Ayrıca derslere karşı ilgisizlik, konsantrasyon düşüklüğü ve uyku bozukluğu gibi sonuçlar da ortaya çıkabilmektedir.

Siber zorbalığı önlemek için önlemlerden bahsedin:

- Sosyal ağlardaki hesaplarınıza olan erişimi tanıdığınız ve güvendiğiniz kişilerle sınırlayın,

EK-7. Deney Grubu Etkinlik Planı Devamı

- Kullandığınız çevrimiçi platformların güvenliğine dikkat edin ve bu ayarları “güvenli” konumda tutun,
 - Sosyal ağlarda başkalarının erişimine açık ortamlarda kişisel bilgilerinizi paylaşmayın,
 - Hesaplarınıza ait şifrelerinizi arkadaşlarınızla bile paylaşmayın,
 - Kaynağına güvenmediğiniz iletileri açmayın, yabancılardan gelen arkadaşlık tekliflerini kabul etmeyin,
 - Sinirliyken paylaşım yapmayın,
 - Başkasını da ilgilendiren bir içerik paylaşmadan önce onun iznini alın,
 - Birini rahatsız edecek türdeki paylaşımların yayılmasına aracılık etmeyin,
 - Siber zorbalığa maruz kalırsanız bunu hemen güvendiğiniz bir yetişkinle paylaşın,
 - İnternete erişim hakkınızı kullanırken başkalarının haklarını gözetme sorumluluğunuzu unutmayın.
 - Her şeyden önce iletişim araçları ve internet bilinçli kullanılmalıdır.
 - Ele geçirilmesi ve tahmin edilmesi zor, güçlü kullanıcı şifresi belirlenmelidir.
 - Güvenlik (anti virüs vb.) yazılımları güncel olmalı ve lisanslı programlar kullanılmalıdır.
 - Yüz yüze ilişkilerdeki etik kurallar sanal ortamda da aynıyla uygulanmalıdır.
 - Tanımadığınız kişilerden gelen mesajları okumamak, onaylamamak, paylaşmamak ve engellemek sizi her zaman daha güvenli kılar.
 - Sizin kişisel bilgileriniz size özeldir, ayrıca ailenizin bilgileri de başkalarıyla paylaşılmamalıdır.
 - Web sitelerini gezinirken şüpheli olun, bilginin kaynağını araştırın ve kişisel bilgilerinizi her web sitesinde paylaşmayın.
 - Size gelen kimliği bilinmeyen maillere dikkat edin. Sahte hesap olma ihtimalini göz önünde bulundurun ve bu gibi durumlarda dikkatli olun.
 - Gerçek hayattaki davranış biçimi sanal ortamda da korunmalı ve siber zorbalığın suç olduğu bilinmelidir. Dijital dünyada attığınız her adımın gerçek hayatta karşılığı olduğunu unutmayın.
- Öğrenciler ile EK-9'daki siber zorbalık olaylarını okuyun. Öğrencilerin bir sonraki derse kadar bu olayları düşünmelerini ve rollere hazırlanmalarını isteyin.

EK-7. Deney Grubu Etkinlik Planı Devamı

2. Hafta (2 ders saat- 40dk + 40dk):

- Siber zorbalık tanımını ve türlerini tekrar edin.
- EK-9'daki örnek olayları tekrar okuyun.
- Bir örnek olay seçmelerini sağlayın.
- Web destekli Uygulama olan çevrimdışı çalışan Facebook Messenger Programını açın.
- Akıllı tahta üzerinde kullanımını anlatın.
- Öğrencileri ikiye bölün ve zorba olmak isteyenlere göre ayırın.
- Karışık olarak bir mağdur ve bir zorba rolüne göre seçtikleri örnek olaylara göre yaklaşık 3'er dakikalık karşılıklı canlandırmaları gerçekleştirmelerini sağlayın. İsteyen kişilerin rollerini tekrar canlandırmasını sağlayın.
- Her rol canlandırılırken sınıftaki diğer kişilerin gözlemlemesini isteyin.
- Örnek durumlar canlandırıldıktan sonra öğrencilerle siber zorbalık olaylarını değerlendirin.

Değerlendirme:

- Öğrencilere siber zorbalık nedir, türleri ve sonuçları nelerdir sorun.
- Yapılan uygulama ile siber zorbalık olaylarını mağdur ve zorba açısından değerlendirmelerini isteyin.
- Siber zorbalık olayları durumunda atabilecekleri adımları sıralamalarını isteyin.

EK-8. Örnek Olaylar

Örnek Olay 1: İsim Takma / Alay Etme

Ali, ilköğretim 5. sınıf öğrencisidir. Ali sevecen, konuşkan bir mizaca sahiptir, ayrıca yemek yemeyi sevmektedir. Sağlığını tehdit etmesine rağmen sürekli abur cubur ve hazır gıdalar tükettiği için yaşına göre aşırı kiloludur. Ali, okulda arkadaşları ile sohbet etmeyi yakın ilişkiler kurmayı sevmektedir. Spor faaliyetlerine aşırı kilosu sebebi ile katılım gösterememektedir. Ali okuldaki arkadaşları ile sosyal medya üzerinden de haberleşmekte ve paylaşımlarda bulunmaktadır. Sınıfındaki arkadaşlarının da birçoğu da sosyal medya hesaplarına sahip olup okul içi olayları zaman zaman bu ortamda konuşup tartışmaktadırlar. Bir gün Ali arkadaşı Emre ile sınıf içerisinde bir problem yaşamıştır. Aralarındaki sorun gün geçtikçe artmaya devam etmiş ancak öğretmenin müdahalesi üzerine artık problemleri ile ilgili okul ortamında tartışmayacaklardır. Ancak Emre'nin intikam alma isteği geçmemiştir. Olayı sosyal medya üzerinden devam ettirmeye karar vermiştir. Emre, artık sürekli paylaşım yaptıkları okul gruplarında Ali'yi kastederek şişman insanlar ile ilgili küçük düşürücü videolar paylaşmaya başlamış Ali'nin sınırlarını bozmak istemiştir. Olayı biraz daha ilerletip gruplarında Ali'ye "fil yavrusu" diye lakap takarak bununla ilgili paylaşımlara devam etmiştir. Diğer arkadaşları da etkilenip sınıf içerisinde Ali fil yavrusu lakabı ile çağırmaya başlamıştır. Bu durum Ali'nin iyice sınırlarını bozmuş, içine kapanmaya başlamış, devamlı maruz kaldığı alaycı durumlardan ötürü artık okula gitmek istememektedir. Ali artık sosyal medyadan da ayrı kalmayı tercih etmekte, hatta tüm insanlardan uzaklaşmak istemektedir. Arkadaşları uyarılar üzerine okulda olmasa da internet ortamında paylaşımları sürdürmektedir. Emre bir gün Ali'yi rahatsız etmeye başlamıştır, Ali bu durumda ne yapmalıdır?

Olayı facebook messenger simülasyon programı ile canlandırabilirsiniz.

Bu durumlar devam ederken, mağdur olarak Ali ve zorba olarak Emre rolleriyle olayı devam ettiriniz.

Örnek Olay 2: Dışlanma/ Dedikodu yayma / Karalama

Elif ve Ebru 5. Sınıf öğrencisi iki samimi arkadaşlardır ve aynı sınıfta olup ortak paylaşımları vardır. Matematik dersinde aralarında konuşurken öğretmen uyarı ve konuşmaya devam ettiklerinde Ebru konuşmadığını ve arkadaşının kendisini rahatsız ettiğini söylemiştir. Elif bu durumdan çok alınmış iki arkadaşın zamanla da araları daha çok açılmıştır. Elif, Ebru'ya karşı kin beslemeye başlamıştır. Elif sınıf ortamında çok dikkat çekmek istemeyip intikamını sanal ortamda almaya karar vermiştir. Sosyal medya gruplarında Ebru'yu kötülemeye, karalamaya ve asılsız laflar çıkarmayı başlamıştır. Amacı Ebru'yu arkadaş gruplarında yalnız bırakarak kötü hissetmesini sağlamaktır. Bir taraftan kendisi de Ebru'ya sürekli incitici mesajlar yollamayı sürdürmektedir. Bir süre sonra Ebru gerçekten kendini yalnız ve değersiz hissetmeye başlamış ve çevresindeki herkesten uzaklaşmıştır. Arkadaşları tarafından dışlanan Ebru, artık okula gitmeyi dahi istememektedir.

EK-8. Örnek Olaylar Devamı

Ebru'nun arkadaşı ile konuşmalarını simülasyon programı ile canlandırabilirsiniz. Ebru bu durumda nasıl tepki vermelidir?

Örnek Olay 3: Tehdit / Taciz / Kandırmaca

Burak, 5. Sınıf öğrencisidir. Arkadaşları ile sosyal medya üzerinden çeşitli paylaşımlar yapmakta ve oyunlar oynamaktadır. Bir gün oyun oynarken kendi ile aynı yaşlarda olduğunu söyleyen Arda adında biri kendisini facebook hesabı üzerinden eklemesini istemiştir. Profil bilgileri Burak'ın bilgilerine çok benzemektedir. Ara sıra sohbet etmeye başlamışlardır, Burak ile samimiyet kuran Arda, dayısının bir giyim firmasının sahibi olduğunu ve çocuk mankenler aradıklarından bahsetmiştir. Çocuk mankenlerin çok para kazandıklarını, sürekli tatillere çıktıklarını ve en pahalı hediyeleri verdiklerini anlatmıştır. Bir süre sonra Burak'tan eğer isterse kendisinin de manken olabileceğini ama bunun için birçok fotoğraf yollamasını ve bunu kimseye söylememesini istemiştir. Arda, Burak'ın bütün bilgilerine ve onlarca her açıdan çekilmiş birçok fotoğrafına sahiptir. Artık Arda Burak'tan eğer istediklerini yapmazsa kendisinin fotoğraflarını farklı yerlerde yayınlayacağını bütün bilgilerini paylaşacağını söylemiştir. Arda sürekli mesajlar atmakta ve sürekli tehdit etmektedir. Sizce Burak karşıdaki insana nasıl bir tepki vermelidir?

EK-7. Kontrol Grubu Etkinlik Planı

Kontrol Grubu Ders Planı

Eğitim Öğretim Haftası: 5. ve 6. hafta

Uygulama: Kontrol Grubu Ders Etkinlikleri

Deney Grubu Uygulama Planı

Ders: Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi

Süre: 2 Hafta (4 Ders Saati)

Ünite: Etik ve Güvenlik

Amaçlar:

Ortaokul öğrencileri için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 2017-2018 Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi 5. Ve 6. Sınıf Öğretmen Rehberi programı uygulanarak amaçlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

Öğrencilerin;

- Öğrencilerin internet etiğinin önemini fark etmeleri
- Etik ihlalleri sonucundaki durumları kavramaları
- Etik ilkelerin ihlali sonucunda karşılaşılabilecek durumlarını bilmeleri
- Siber zorbalık kavramını açıklama ve önlemleri öğrenmesi

Kazanımlar:

Öğrenciler;

- Bilişim teknolojileri ile İnternet’i kullanma ve yönetme sürecinde etik ilkelere uymanın önemini açıklar.
- Çevrimiçi ortamda başkalarının haklarına saygı duymayı bilir.
- Etik ilkelerin ihlali sonucunda karşılaşılabilecek durumları fark eder.
- Siber zorbalık kavramını açıklayarak korunma amacıyla alınabilecek önlemleri tartışır.

Uygulama:

Öğrencilere etik ve internet etiği kavramlarını tartışmaları söylenir. Öğrenci yorumları ile birleştirilerek aşağıdaki gibi tanımlar yapılır.

Etik: Etik; doğru ile yanlış, haklı ile haksız, iyi ile kötüyü, adil ile adil olmayı ayırt etmek, bunun sonucunda da doğru, haklı, iyi ve adil olduğuna inandığımız şeyleri yapmaktır.

İnternet Etiği: İnternet üzerinde iletişimde bulunurken doğru ve ahlaki olan davranışlarla, yanlış ve ahlaki olmayan davranışları belirleyen kurallar bütünüdür. İnternet etiği, gerçek hayatta insanlara gösterdiğiniz saygı ve nezaketin İnternet ortamında da gösterilmesidir.

Daha sonra öğrencilerinizle birlikte internet etiğine uygun olan davranışları inceleyiniz. İnternet’i insanlara zarar vermek için kullanmamalıyız. Başkalarının İnternet’te yaptığı çalışmalara

EK-7. Kontrol Grubu Etkinlik Planı Devamı

engel olmamalıyız. Başkalarının gizli ve kişisel dosyalarına İnternet yoluyla ulaşmamalıyız. İnternet ortamında oluşturulmuş sahte bilgileri yalancı şahit olarak kullanmamalıyız. Öğrencilere etik ve etik olmayan davranışları aşağıdaki gibi belirtmeliyiz. İnternet’i insanlara zarar vermek amacıyla kullanmak. Proje ödevimizi hazırlarken tüm bilgiyi İnternet sitelerinden almak. Arkadaşımızın çektiği fotoğrafı İnternet’te kendimizin gibi göstermek. Arkadaşımızın yalnızca bizimle paylaştığı özel bilgilerini İnternet’te paylaşmak. Kişisel verileri izinsiz kopyalamak ve dağıtmak. Parasını ödemediğimiz yazılımları kopyalayıp kendi malımız gibi kullanmak. Sahte içerik hazırlayarak kullanıcıları yanıltmak. Genel ahlaka aykırı içerik oluşturmak ve yaymak. Komşumuzun kablosuz ağını izinsiz kullanarak film indirmek. Kaynak göstermeden içerik kullanmak. Öğrencilerin bu rollerde olsalardı nasıl davranacaklarını sorun.

Öğrencilerden siber zorbalık kavramıyla ilgili neler bildiklerine dair bilgi aldıktan sonra etkinliğe başlayınız. Siber zorba olan kişilerin davranışlarına örnek vermelerini isteyiniz ve örnekleri tahtaya yazınız. Öğrencilere “Siber zorbalıktan korunmak için neler yapmalıyız?” sorusunu sorarak öğrencilerden gelen yanıtları tahtaya yazınız. Siber zorbalık, sanal ortamda bir kişi veya gruba kasıtlı ve tekrarlı olarak zarar verici davranışlarda bulunmak tanımını öğrenci cevapları ile birleştirilerek yapınız. Sanal ortamda karşılaşılabilecek olumsuz davranışlara karşı duyarlı davranılması üzerinde durunuz.

Değerlendirme:

Öğrencilerin aşağıdaki soruları cevaplarını isteyiniz:

- Etik nedir?
- İnternet Etiği nedir?
- Sanal ortamda etik kurallara aykırı durumları sıralayınız.
- Siber zorbalık nedir?
- Siber zorbalık oluşturan durumları sıralayın.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Şengü Tan, Hilal
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 1984, Elâzığ
 Medeni hali : Evli
 Telefon : 505 664 06 78
 Faks : -
 E-mail : hilalsengu@gmail.com

Eğitim

Derece Eğitim Birimi

Mezuniyet tarihi

Lisans Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Bilgisayar 2007
 Öğretmenliği
 Lise Elâzığ Mehmet Akif Ersoy Lisesi (Yabancı Dil Ağırlıklı) 2002

İş Deneyimi

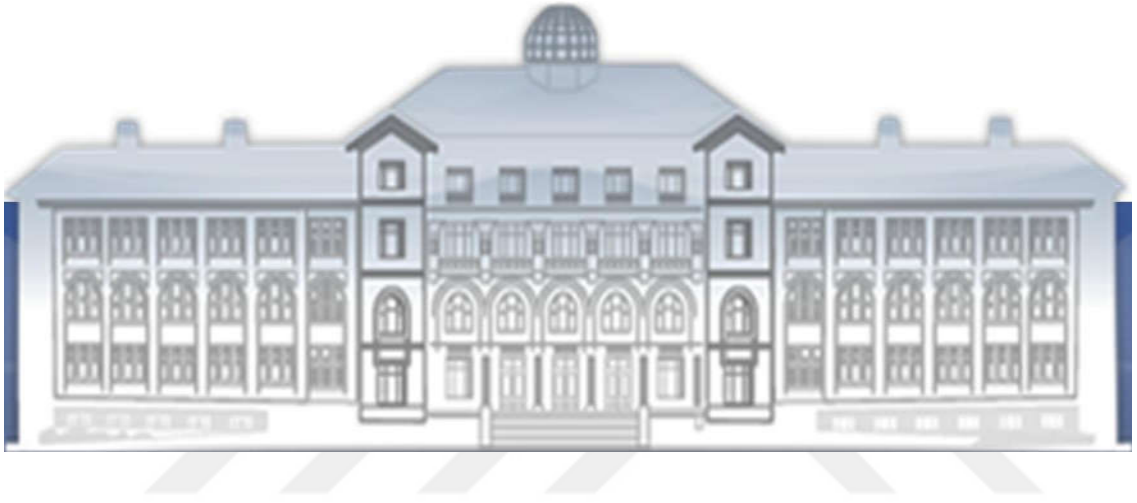
Yıl

Yer Görev

2007-2011	Ayşe, Yahya, Fatma Kocatürk Meslek Lisesi/ Kayseri	Bilişim Teknolojileri Öğretmeni / Bölüm Şefi
2011-2015	Dikmen Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi/ Ankara	Bilişim Teknolojileri Öğretmeni/ Alan Şefi
2015-....	Elâzığ Milli Eğitim Müdürlüğü	Bilişim Teknolojileri Öğretmeni

Yayınlar

Tüfekci A., Kocabatmaz H., Şengü Tan, H., Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Farkındalıklarının Durumlu Öğrenme Modeli., 6. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – UBAK, Bildiri Tam Metin Kitabı, Edebiyat, Eğitim ve Sanat Araştırmaları, s. 183- 191. Şanlıurfa, 2019.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...